

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkési Szakfolyóirat

67

1992/11

TARTALOMJEGYZÉK

Vigázatok magatokra és az egész nyádra...

- Nyugtalaníts, de tartsd meg hitemet! — H. K. 353
Én Istenem, én bűnös ember — In memoriam Welt-
ler Jenő — H. K. 354

Tanuljuk a Krisztust!

- Dr. Reuss András:* Teológia a hit és a tudomány fe-
szültségében — Tanévnitó beszéd az Evangéli-
kus Teológiai Akadémián 355
A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében —
Új doktorunk bemutatkozik — *Szabó Lajos* . . . 358
Ifj. dr. Fabiny Tibor: Mi a narratív kritika? — Új
irányzatok a Biblia értelmezésében (V. rész) . . . 360
Gémes István: Evangélikus-e Eugen Drewermann?
(I. rész) 363

Evangélikusok a nagyvilágban

- Seminárium az igazságosságról a humanitárius se-
gítségnyújtásban és annak fejlesztésében —
Pángyánszky Ágnes 368

Kitekintés az ökumené világába

- Egyházi Világhíradó — *D. dr. Nagy Gyula* 369
Az Európai Egyházak Nagygyűlése spiritualitásáról
— Prága, 1992. szeptember 1—10. — *Hecker*
Frigyes methodista szuperintendens 372

Lelkész-szemmel

- Bátorító kezdet — A Luther-Szövetség olvasótábora
Csákváron — *Csepregi András* 373
Hozzászólás Zsigmondy Árpád fogalmazványához
— *Benczúr László* 373

Tanít az egyháztörténet

- Für Lajos miniszter:* Tessedik — Születésének 250.
évfordulóján rendezett ünnepségen elhangzott
beszéd 375
„Sola Scriptura” — Előadás a piliscsabai Téli Hit-
oktatóképző Tanfolyamon — *Ifj. Tompó László* . 377

A teológia szomszédságában

- Dr. Andorka Rudolf:* Tudományos kutatás és etika
— Előadás Gödöllőn, az Agrártudományi Egye-
temen 379
Dr. Széchezy Béla József m.t. kandidátusa: A Rio de
Janeirói nyilatkozat a környezetvédelemről és a
fejlődésről 382

Fórum

- Az egyházi struktúra kérdései — *Dr. Koczor Zoltán* 383
Válasz az Országos Egyházi Iroda 2. javított admi-
nisztrációs tervezetéhez történt hozzászólásokra
— *Dr. Harmati Béla* 388

Az igehirdető műhelye

- Szentháromság ünnepe utáni utolsó előtti vasárnap
— *Csizmazia Sándor* 389
Szentháromság ünnepe utáni utolsó vasárnap —
Csizmazia Sándor 389
Ádvent vasárnapjai — *H. K.* 390
†*Nyirő József (1901—1992)* — Temetési igehirdetés
— *Bencze Imre* 391

Gyülekezeti szolgálat — lelkesi közélet

- Dr. Gadó Pál:* Van új a nap alatt — Diakóniai kez-
deményezés 392
†*Virágh Gyula (1918—1992)* — *Pásztor Pál* 392

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkesi Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta.

Felelős szerkesztő: Dr. Hafenschner Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.
Tel.: 137-8966.

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felelős kiadó: Tóth-Szóllós Mihály

Készült a TIPICO KFT. Nyomdájában. 265—92.

Előfizetési díj: havi 100 Ft, fél évre: 600 Ft, egy évre: 1100 Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 8 DM.

ISSN 0133-2821

„A szombati nyugalom tehát még ezután vár az Isten népére” (Zsid 4,9-11).

Nyugtalaníts, de tartsd meg hitemet!

E mondat a Lelkipásztor Imádsága című imakönyvből való. Különös kérés: minden szombat reggel, amikor előkerül, meggondolkoztat. Most az egyházi év végén vagyunk, visszatekintünk, mint a lelkipásztorok szoktak az elmúlt hétre és előre nézünk, tervezünk, közben így könyörgünk: **Nyugtalaníts, de tartsd meg hitemet.** Éppen a szombat Urához könyörgünk így, akiben és akinél egyedül lelhetünk nyugalmat, Ő a Sabbat Ura, aki megszentelte ezt a napot; akiben Isten jelenléte (sökina) jelent meg e világban, mint ahogy a sabbatot is így ünnepelték az Ótestamentum népében. Helyileg a templom volt, időileg a sabbat az Isten jelenlétének „kerete”. Az igazi nyugalom Urától kérjük, hogy Ő nyugtalanítson, nehogy hamis nyugalomban vesszünk el.

Nyugtalaníts munkám csekélyége miatt, de tartsd meg hitemet. Gyakran nagyra tartjuk munkánkat, sőt dicsekszünk vele és megsértődünk, ha valaki lekicsinyli. Panaszkodunk is munkánk egyre növekvő terhe miatt: rengeteget kell dolgoznunk, már nem futja erőnkől, s most kiderül, hogy Isten előtt nem is olyan jelentős, sőt csekély, amit végzünk... „De tartsd meg hitemet”, hogy észrevegyem: csekély munkámnak is van gyümölcse, ha sikereim nincsenek is, de eredményem lehet, hogy mégsem hiábavaló, amit végzek a Te nevedben.

Nyugtalaníts parancsod nagysága miatt, de tartsd meg hitemet. Hol könnyűnek, hol nehéznek, hol egyszerűnek, hol bonyolultnak tartjuk Isten parancsát: **Nagynak** kell tartani kicsiny életünkben, alig bírjuk viselni, megszegyénít, leleplez, megmutatja nagybűnös voltunkat. Megszoktuk a 10 parancsot magasfeszültségét. Parancsolataidon gondolkozva mégis tartsd meg hitemet Uram!

Nyugtalaníts bűneim és engedelmisségre képtelenségem miatt, de tartsd meg hitemet.

A kegyelem párnáján nyugodva bagatellizáljuk a bűnt, belenyugszunk és természetesnek, magától értődőnek tekintjük a bűnbocsánatot naponta. Megszoktuk, hogy ilyen az ember; bűnös, a pap sem kivétel és ezen már nem nyugtalankodunk, van más, ami miatt nyugtalanok lehetünk. Pedig minden bűn lázadás Isten ellen, hitetlenség, istentelenség és rendszerint embertelenség is. Az engedelmisségre képtelenség is természetesnek tűnik. Mi, evangélikusok úgy sem szeretjük még a kifejezést sem: **engedelmesség.** Az oboedientia túlságosan római katolikus ízű. A puritán erkölcs, vagy a „Gehorsam” kifejezés pedig református jellegű, a törvényeskedést methodistának vagy baptistának kezeljük. Fordítsuk **követéssel** (Nachfolge), így kikerülhetetlen. Jézus maga sem használta az engedelmisség szót, de a „kövess engem” elhangzott ajkáról. Mot az derül ki, hogy erre is képtelenek vagyunk. Ígéretünk ugyan, mint Péter: „bárhová mégy Uram, én kész vagyok Veled menni börtönbe vagy a halálba is” (Lk 22,33). Jézus csendesen leinti őt: „Nem szólal meg a kakas ma, amíg háromszor le nem tagadod, hogy ismersz engem”. — A megmaradás alapja nem is a mi imádságunk, hanem az Úr megbízható, hiteles ígérete: „de én könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék hited, azért majd, ha megtérsz, erősítsd atyádfiait” (Lk 22,31). — Nyugtalaníts Uram, de tartsd meg hitemet!

Nyugtalaníts az elrohanó idő és minden elvesztett óra miatt, de tartsd meg hitemet! — Rohan az idő, szorít az idő, nincsen elég idő. Sűrű a program, gyorsul a tempó, kifutunk az időből. Szinte már megszoktuk, hogy állandó időzavarban vagyunk. Ilyen ez a 20. századvég. Európában, Amerikában ez az általános életérzés. Talán mégis vannak önhibánkból elvesztett órák, soha vissza nem térő alkalmak, pótolhatatlan percek és napok. Sóhajtunk: ha most kezdeném a teológiát, a káplánságot, a papi szolgálatot — de nem kezdeném. Uram, nyugtalan vagyok, de tartsd meg hitemet!

Nyugtalaníts az én bűneim és minden ember bűnének nyomorúsága miatt, de tartsd meg hitemet! — Az emberek rossz tulajdonságai talán idegesítenek, hibáik kibíratlanok, gyengeségeikbe már bele is törődtem, ugyan mit várhatok tőlük? De mit érdekelnek a bűneik? Miért engem izgassanak? Hogy elkárhoznak — hamis tapintatom miatt? Erre nem is gondolok. Hogy a legnagyobb bűn a másik embert bűnben hagyni szeretetlenség ez — szép gondolat, Bonhoeffertől tanultam, de megvallom, ez nem nyugtalanít. Hogy nyögnek, szenvednek, nyomorognak bűneikben — ez az ő dolguk, nekem magamnak is van elég bajom. Uram nyugtalaníts mások bűne miatt, de tartsd meg hitemet!

Nyugtalaníts egyházad amaz ínsége miatt, hogy csak emberi mű, de tartsd meg hitemet! — nemcsak az egyházon kívül, de a falakon belül is sok a bűn, a feszültség, sértés és sértődés, durva cégezés bűnök és finom szalon-bűnök. „Emberkedünk” Szabó Dezső szavával. „Es menschen” — mondják soproni dialektusban, ha valami tipikusan emberi... Hát az egyház is csak olyan, mint a többi emberi társaság, szövettség, intézmény? — struktúrájával papjaival, presbitereivel, főnökökkel és beosztottakkal mindenestől societas és semmi sem látszik koinonia jellegéből, a többletből, az isteni kincsekből, amikből részesedünk? Az egyház gyarlóságát látva, nem rendül meg a hittem? Nem veszttem el munkakedvem? Nem fog el a csömör?... de tartsd meg hitemet!

Tégy nyugtalaná, hogy a Te ítéletedet várjam minden pillanatban, de tartsd meg hitemet! Az, hogy emberek mit mondanak rólunk, rólam, valóban csekély a szememben és legkevésbé sem törődöm azzal, hogy ti vagy mások miként ítéltetek? —, ahogyan Pál tudott nagyvonalú lenni, de folytatta is: „mert aki felettem ítéltetik, az Úr az. Bátorító vigasztalás, vagy félelmetes valóság? Ki előtt dolgozom: emberek előtt az utcán, színpadon, vagy az Atya előtt, aki titkon van és megfizet (Mt 6,1-8)? Menthetetlen vagyok Uram, de tartsd meg hitemet. Várom országod eljövését... reménységgel várom (expecto), mint a fel-támadást és az örök életet a Credo szerint... és hálát adok, hogy az én munkám véget ér és megkezdődik a Tied. Hadd legyen ott is Veled, ahogy itt munkatársadnak választottál! Hiszek Uram — légy segítségül hitetlenségemben... Lelkésztestvérek! — énekeljük sokszor P. Gerhardt mélyen biblikus énekét, régi vagy új fordítás szerint: „Légy csendes szívvel... Van Isten népének szombatja, ott véget ér hétköznapiunk”... úgy, ahogyan fenti igeversünk is tanít. Uram, így tartsd meg hitemet!

H. K.

— Ez év április közepén halt meg — nekem még mindig hiányzik. Nagyon. Írtam róla az Evangélikus Életben, írtak róla mások is. Jelen voltam, amikor Harmati püspök úr prédikált temetési szertartásán, Gryllus Vilmos emlékezett a Lutheránia nevében. Tudom, hogy Szokolay Sándor egyházi zenét komponált emlékére. Mégis úgy érzem, van még valami mondanivalóm D. Weltler Jenőről a Lelkipásztorban is. Nem extra dicséret, nem embermagasztalás, vagy műtszépítés. **Valami más.** Azzal kapcsolatos, amit általam is őszintén szeretett és nagyrabecsült **Weltler Ödön**, az elhunyt öccse írt nekem köszönő levelében. Idézek néhány sort: „Kedves Károly Testvérem! Hadd köszönjem meg mindazt, amivel Jenő Bátyámat több, mint három évtizeden át megajándékozta közös szolgálatainak során. Valóban Te voltál időileg is leghosszabban lelkésze, munkatársa és barátja... Köszönöm a róla írt megemlékezéseidet. Biztos vagyok benne, hogy tolladat nemcsak tintába mártottad, hanem könnyeidbe is... **Kezembem tartom utolsó írását.** Abban az énekeskönyvben találtam, melyet magával vitt a kórházba... **a 423-as énekünk első mondatát írta** nagyon reszkető kézzel, de tisztán olvashatóan: „**Én Istenem, én bűnös ember!**”. **Ezt tekintem végrendeletének.** Testvéri szeretettel Mindkettőtök iránt: Ödön Bp. 1992. május 12. — Szíven ütött.

Az említett és idézett ének egykor úrvacsorai ének volt liturgiánkban, Jenő bácsi azonban rendszeresen énekelte velem **temetések** alkalmával. Nem tudok róla, hogy mások is így használták — ezt a Tékozló fiú parafrázisát magába foglaló korálta. Ő tanított rá „Ezzel kezdjük Károlykám! — mondta —, a másik éneket majd a textushoz és igehirdetéshez igazítom”. Megfigyeltem: csak két esetben énekelte koporsó vagy urna előtt, ha valakit **nem** ismertünk életében (s hányszor esik meg ez Budapesten!) és — ha valakit **nagyon** is ismertünk. Idevaló — mondta és huncutul mosolygott. Most élete végén utolsó kézírásaként ezt jegyezte be énekeskönyvébe, ahol — Édesapám gyászjelentése (1962)

volt az egyik könyvjelző. Miért éppen ezt az éneket? Ő tudta. Az előbbi formula szerint így is válaszolhatunk: mert az ember igazán nem ismeri önmagát, vagy mert Isten előtt, színe előtt állva igazán ismeri... .

Jenő bácsi nagyon szeretett temetésen szolgálni. Talán különös ilyet leírni — de így volt. Megváltozott, átalakult a ravatalozóban. Fekete köpenye, nagy fekete kalapja a menetben ünnepélyes részvétet sejtetett. Hosszú menetelésünk közben (Újtemetőben néha félóra) a régiékről beszélt, a hazai egyháztörténet személyén — átszűrt formában elevenedett meg előttem rendszerint, soha nem ismert módon. Jenő bácsi mindent tudott a Pesti egyházzal és a volt Bányai kerületről, amit sehol sem olvashatunk.

Az utolsó 10—15 évben mindig sírt. Nem szégyellte, néha záporozott a könnye, zokogás rázta, néha csak szipogott. Temette a Pesti egyházat. Átérezte a halál misztériumát. Tudta, hogy Jézus is sírt barátja, Lázár sírjánál. Átélté énekeink tartalmát. Mindig kijött velem a sírhoz az ún. ingyenes temetéseken is. Nem egyszer közösen fizettünk a sofőrnek, vagy azelőtt kocsisnak, hogy az egyetlen hozzátartozót vigye vissza a 290, 296-os parcellából...

Szerette a nagyon elesettsorsú embereket is — a kalandos életű hivatásos bohócot, a lecsúszott volt B-listást, a rongyos csavargót: „örsi tagjaidat” ahogy nevezte gondozottjaimat. A segélyezésért én voltam a felelős. Voltunk magas rangú, jelentős beosztású, azelőtt nagyon gazdag emberek ravatalánál — „látod ezek az evangélikusok, népünk szellemi társadalmi elitje, ki ismeri már ezeket?” mondta, kérdezte, feleletre sem várva. A ki telepítést soha kinemhévert réteget, a volt katonatisztéket, akik egészen más állásba kerültek éppen úgy megsíratta, mint volt pedagógus társait. Egyházi vezető emberek temetéséről gyakran beszélt. Szavai nyomán ismeretlen világ tárult fel előttem...

Nagyon érdekelte, mit veszek **textusnak**. Hazafelé elmondta, mi a véleménye a textusválasztásról. Szomorvosnót temettünk, s arról szóltam „itt csak tükör által homályosan látunk”, híres vendég-lőst s a nagyvacsoráról prédikál-

tam, ahol már vendégként ül, aki mindig szívvel-lélekkel látta vendégül az embereket, bohócot, s az Isten bolondságáról szóltam, ami nagyobb az emberek bölcsességénél, s a humor iránt érzékeny Istenről beszéltem. A koldust, vagy csavargót Áprily ismert versével is búcsúztattam egy-egy textus illusztrálásaként (a csavargó a halálra gondol...). Tanárt, pedagógust úgy temettem, hogy az egy Mesterről prédikáltam, orvost úgy, hogy Arról tettem bizonyosságot, Aki betegségeinket hordozta... nem folytatom: Jenő bácsi el tudta mondani, mit prédikáltam s elmondta másnak is, szívügye volt a kazuális prédikáció. Ő tanított meg arra, milyen fontos ma a foglalkozás komolyanvétele.

Tudta, kinek mi volt a kedvenc éneke: Ordassé, Kekené, Dezséryé, Zalánfyé, Édesapámé. Nem volt gond az odaillő énekválasztás, Kovács Sándor énekeit és a Gerhardt énekeket szerette nagyon, az utóbbiakat elmondta nekem könyv nélkül is, ahogy egykor tanulta németül, egy-egy szót ízelgetve. Ha a régi „német-testvér egyház” egykori tagját temettük, mindig németül énekelte és sírt... de most térjünk vissza az idézett énekhez: „**Én Istenem, én bűnös ember.**” A szövegíró nem hengeg és nem dicsekszik, mint a farizeus, hanem bocsánatot kér ötször is: **könyörülj árva lelkemen**, végül a bűnbocsánat, a feloldozás után: **Forró hálám tied legyen**... Amikor megtudtam Ödön leveléből, mit írt le utoljára, Bach jutott eszembe, a nagy lipcsei kántor, amikor már nem látott, amikor már csak diktálni tudott, s amikor már érezte: közeledik a halál, vejenek (Altnikolnak) koralfantáziát diktált Nikolas Hermann halotti énekére, de egy másik dallamra, mint a megszokott: **Vor Deinem Thron tret ich hiermit Oh Gott und Dich demütig bitt wend Dein genädig Angesicht von mir blutarmen Sünder nicht**... S akkor a két kántor előttem már **együtt énekelte** és értettem a haldokló mesterek végrendeletét. — Szeretnék több ilyen egyszerűen, őszintén bűnös és a bocsánatban reménykedő kántorral találkozni s egykor velük mondani: **Meghallgattál már semmi kétség...**

DR. REUSS ANDRÁS dékán:

Teológia a hit és a tudomány feszültségében

Tanévnyitó beszéd az Evangélikus Teológiai Akadémián

Előjáróban egy 29 éves lelkészünknek néhány évvel szigorlata után készült írásából szeretnék idézni:

„Ma szélteben-hosszában a teológia alkonyát látjuk. Nemcsak a keresztyénség körén kívül állók támadásának és gúnyának a céltáblája, hanem az egyházon belül is közönyösség, sőt elutasítás fogadja. Jelszavakkal intézik el. »Mindez csak elmélet!« »Messze áll az élet fölött!« »Csak fogalmakkal dobálózik!« »Egyszerű hitre van szükség!« »Fő a gyakorlat!«. ... Azonban soha nagyobb szükség nem volt igazi, élő, harcoss teológiára, mint éppen napjainkban... Élet-halálharcba kerültünk. ... Újpagány vallásos meggyőződések árasztják el a közéletet, becsempészik magukat az egyházba, meghamisítják az evangéliumot, megfertőzik a hívők gondolkodását. Az evangélium igazsága megköveteli, hogy nyitva tartasuk a szemünket és tisztán meglássuk ezeket a veszedelmeket. Hogyan tudjuk megállni helyünket, ha szélnek eresztjük a teológia szolgálatát? Aki lustaságból hallani sem akar arról a kemény szellemi munkáról, amivel a teológia üzése jár, az elárulja az evangélium ügyét.»¹

Ezek a sorok jól jellemzik a keresztyénség és az egyház mai helyzetét, s azt is, mi a teológia mai helyzete az egyházban. De az idézet nem a mai helyzetet mérte fel, hanem a több mint 50 évvel ezelőt, hiszen 1937-ben jelent meg a Keresztyén Igazságban, az ifjú lelkészt Urbán Ernőnek hívták.

Mai egyházi viszonyainkra is sokszor elmondható, hogy a hit és az egyház oldaláról lekezelően bánnak a teológiai tudománnyal. Ugyanakkor olykor az is tapasztalható, erről Urbán Ernő sorai nem tesznek említést, hogy a tudományos teológia lekezelően bánnak az emberek hitével. Ismételten tapasztalható, hogy a hitről és a teológiai tudományról mint egymástól teljesen különböző, egymással össze nem férő, sőt egymással ellentétben levőkről beszélnek. Mintha olyan félelem élne, hogy a hitet veszélyeztethetné a tudomány, vagy mintha az igazi tudományosság nem férne meg a hittel.

A hitről és a tudományról vallott ilyen gondolatok ismeretében, s azért, mert ez a teológia művelésének és oktatásának is alapvető kérdése, fogalmaztam meg előadásom témáját: *Teológia a hit és a tudomány feszültségében*. A témát két tételben kívánom kifejteni. Az első: A hit tudományra törekszik, a második: A tudomány hitre törekszik.

1. A hit tudományra törekszik

1.1. A hit egyre jobban megismeri és meg akarja ismerni tárgyát, mely megragadta (hitbeli és ismeretbeli növekedés).

Hit és ismeret nem hogy ellentétben nincs az Újszövetségben, hanem a hitnek egyenesen velejárója az ismeret. Pál imádkozik a filippiekért, „hogy a szeretet egyre inkább gazdagodjék (bennük) ismerettel [en eginosei] és igazi megértéssel” [pasé aisdéseil] (1,9), s ennek eredménye a dolgok közötti megkülönböztetés képessége. A végső beteljesedés nagy ígérete, hogy „mindnyájan Istentől tanítottak lesznek” [eson-tai tai didaktói theon: Jn 6,45; v.ö. Ézs 54,13] hogy a mostani töredékes ismeret egykor eltöröltetik, s eljön a tökéletes (1Kor 13,10). Már most, a földi életben is van növekedés abban az értelemben, hogy az

ember elhagyja a gyermeki dolgokat. A gyermeki szólást, gondolkodást a felnőtté váltja fel.

A teljesebb Istennel való közösség nagyobb ismerettel jár együtt (1Kor 13,11). Az épülés és növekedés az Újszövetségnek ismételten visszatérő kifejezése, amely a tudományt is magában foglalja, hiszen nemcsak lakik az ember szívében hit által, — hanem egyre jobban meg is ismeri (Ef 3,19). Krisztusban egyre inkább felfogja (Ef 3,18) „Krisztusnak minden ismeretet meghaladó szeretetét” (Ef 3,17).

Nem elhanyagolható szempont természetesen az sem, hogy a hit bizonyosságot akar. Mielőtt azonban erre kitérnénk, hangsúlyozni kell a hit megismerésére, tudományra való törekvésének önmagában való értékét. A hit nem elvakultságot jelent, hanem éppen számvetést, mint a toronyépítő, vagy a hadba induló, vagy mint az apostolé, aki szenved, de nem szégyelli, mert tudja, kiben hisz (2Tim 1,12). Azt szokták tartani, hogy elsősorban a bizonytalanság és a kételkedés hajt a megismerésre, tehát valamilyen módon támaszkeresésnek vagy pótléknak tekintik. Pedig a hit velejárója a megismerés törekvése. Számunkra szokatlanul, mégis megragadóan fogalmazza meg ezt az egységet a skolasztika nagy alakja, Canterbury Anselmus, amikor így vall: „mert bizonyosságunk van a hitben, azért éhezünk a mélyebb megértésre”. És: „Mulasztás az, ha nem törekszünk jobban megismerni azt, amit hiszünk, miután megerősödünk a hitben”.

Anselmust Urbán Ernő több mint 50 évvel ezelőtt elfogadott doktori értekezése idézi². Hadd idézzek ebben az összefüggésben Szabó Lajos két héttel ezelőtt elfogadott értekezéséből is: „A keresztyénség nem vallásos infantilitásból táplálkozik, hanem tudatos küzdelem a tanulásban egy egész élet folyamán”³.

Ez a megismerés, a hitnek ez a törekvése nem azonosítható az ember egyetemes kíváncsiságával vagy abbéli törekvésével, hogy a hitet és az értelmet összhangba hozza. A megismerés Isten ajándéka és parancsa egyszerre⁴. Szabó József szép képével: „A reformátori teológia kertjében nem árnyas fák vannak, melyeknek hús terebélye kellemes nyugalmat ígér. Ásót nyomnak ott a kezünkbe, hogy viaskodó munkával együtt dolgozzunk”⁵.

1.2 A hit nem kapcsolja ki az ember értelmét, hanem szolgálatba állítja (gondolkodás és misszió).

Isten cselekvése és szeretete az embert a maga teljes valóságában szólítja meg és érinti, ezért az egész embert mozgatja meg, tehát értelmét és gondolkodását is.

Az égő csipkebokornál Mózes kérdése, „ha majd elmegyek Izrael fiaihoz, és azt mondom nekik: a ti atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők megkérdezik tőlem, hogy mi a neve, akkor mit mondjak nekik?” (1Móz 3,13) — meggyőződésem szerint nem a hitetlenség vagy a kételkedés kérdése, hanem éppen az engedelmességre kész gyakorlatias emberé.

Amikor Pál apostol azt mondja, hogy „a hit tehát hallásból van” (Róm 10,17), akkor ez azt jelenti, hogy „a hallás révén képet alkot magának értelmünk. Nem az értelem tevékenysége hozza létre az

emberben a hitet, de nincsen hit e kép nélkül" (Anselmus)⁶

Még a legkevésbé az értelemezhez szóló *karizmatikus* jelenséggel, a nyelveken szólás ajándékával kapcsolatban is, 1Kor 14-ben Pál arra hívja az ajándékban részesülőt, hogy imádkozzék a magyarázat ajándékáért is (13). Elmarasztalva említi a nyelveken szólót, hogy értelmét nem használja (14). Önmagáról így beszél, hogy imádkozik lélekkel, de értelemmel is, s ugyanígy dicséretet mond lélekkel, de értelemmel is (15). A csak lélekkel mondott dicséretre az avatatlan nem tud áment mondani, mert nem érti a nyelveken szólást (16), így nem is épülhet belőle (17). Ezért a gyülekezetben inkább *akar őt szót szólani értelemmel*, mint tizezer szót nyelveken (19).

Az élő Istenről bizonyosságot tenni, Isten ígéjéről és a hit tartalmáról igenis lehet, de kell is értelmes szavakkal és belátható módon, mi az, ami egyezik, vagy ellenkezik Isten akaratával. Éppen ez az a számadásra, apológiára (!) való készség, amelyet Péter első levele is mindenki irányában minden keresztyén feladatává tesz (1Pt 3,15).

Nem kell pusztán kívülről kapott parancs teljesítéseként felfogni ezt a számadást. Az evangélium *kincsét*, az Isten szeretetét az ember semmiképpen sem képes magába zárni, hanem „aki ... csak egy kissé megízlelte, az soha nem tud eleget írni, beszélni, gondolkodni, hallani róla, mert élő víz forrása az, az örök életre, ...” (Luther)⁷.

Hallani, írni, beszélni, gondolkodni: kommunikálni úgy lehet, — akár a teológia tudományának önálló művelőjéről, akár a hit dolgaival foglalkozó hívőről van szó —, ha gondolatainknak van követhető menete. Ha mások által is belátható érveket sorakoztatunk fel. Ha egyértelműen számot adunk forrásainkról és korlátainkról⁸.

Ez az, amit most megvédett doktori értekezésében Szabó Lajos úgy említ, mint a *közérthetőség* és a *nyilvánosság* igényét. A lehetőség megadását az érdeklődők és kívülről érkezők számára⁹. Állítását igen határozottan fogalmazza meg: „Ha egy irányzat ma a külső és belső ember- és világismerettel nem akar számolni, a szentírási gyakorlatról szakad el”¹⁰. Végzetesnek találja, ha a gyülekezetben a teológiai felkészületlenség, a bibliai megalapozottság hiánya vagy az általános elméleti érdektelenség a jellemző. Bajnak tartja, ha a 20. század gondolkodó embere szellemileg *alultápláltságra* van kárhóztatva nyilvános keresztyén alkalmakon¹¹.

1.3 A hit úgy akar bizonyosságot, hogy szembenéz az igazsággal.

Látva, hogy a Szentírás bizonyosságtevői a kételkedést, az ellenérveket vagy éppen a szentek bűneit nem takargatva szóltak, *meglepő a mai keresztyén-ségben olykor tapasztalható vonakodás a hit szempontjából kritikus kérdésekről*. A keresztyén hitnek az a jellemzője, hogy tudatosan elhagy valamit Krisztus követésének a kedvéért. S nem azért, mert naív, hanem azért, mert számot vetett: szembenézett előnnyel és hátránnyal, láthatókkal és láthatatlanokkal, elmúlóval és örökkévalóval, emberi utakkal és az Isten útjával. Keserves lecke, ha az emmausi tanítványok módjára (Lk 24,21) meg kell szabadulni a hitnek valamely hamis vonásától. Szükséges és üdvösséges azonban, ha azzal jár, hogy nem az elképzelt, hanem a valódi Krisztust, a valódi Istent látja meg az ember.

„Az igazsággal a hit a teológiai munka során szembeül. A teológia feladata, hogy feltárja és ismételtlen végiggondolja a kinyilatkoztatást a Krisztusban kapott isteni ajándék tartalmát és nagyságát, „szélességét és hosszúságát, magasságát és mélységét” (Ef 3,18), segítsen kigyomlálni a hitből mindazt, ami Is-

teni ígéjével meg nem egyezik, ami hamis, ami ember, ami megalapozatlan.

Az igazsággal, a teljesebb igazsággal való szembe-sülésnek elengedhetetlen eszköze a beszélgetés a *vita*, elsősorban a *kortársak párbeszéde*, de eleven egyházi élet csak ott képzelhető el, ahol fenntartják a „szentekkel”, „a már elhunyt és Isten közelében szolgáló szentekkel”¹² a beszélgető kapcsolatot. Mert „mennél több nagy teológiai gondolkodóval ismerkedünk meg, annál kevésbbé merevedünk meg saját felfogásunkban és rozsdásodunk be egyéni nézeteinkbe, annál kevésbbé vitatgatjuk a magunk igazát, hanem inkább annál rugalmasabbá, hajlékonyabbá és mozgékonyabbá válnak gondolataink, hogy nyomom követhessük az ige üzenetét”¹³. Ezért „nemcsak az egyház tanítóinak és gyülekezeti lelkipásztorainak, hanem az egyház élő és öntudatos tagjainak is szükségük van arra, hogy letelepedjenek az egyetemes keresztyén anyaszentegyház nagy bizonyosságtevőinek és keresztyén gondolkodóinak lábához”¹⁴.

Az igazsággal való szembenézés elengedhetetlen eszköze a keresztyén hit külső kritikusával folytatott párbeszéd. Ha a keresztyénségnek nincsenek ellenfelei, vagy ha nem látja meg szellemi ellenfeleit, és nem kész velük szemben vitára és párbeszédre, az előbb utóbb megerőtlenedéséhez vezet. A pogányok szavát, akik népe miatt káromolják Isten nevét (Róm 2,24), a hitnek mindig meg kell hallania, s válaszolnia kell rá szívbeli bűnbánattal és tanítással.

Közbevetés

Három év óta, elkészültétől, mindennapos örömünk Akadémiánk új épülete, mely megcsúfolva kishitűséget, Istennek hála kicsinek bizonyul: hallgatói létszámunk megduplázódott. *Intézményünk egyetemi rangot kapott*. Ezeknek a kihívásoknak tanulmányi rendünk korszerűsítésével, áttekinthetőségével, következetes érvényesítésével, újabb stúdiók bevezetésével, további előadók bevonásával, *tudományos munkánkkal szembeni igényességgel kívánunk megfelelni*. Komolyan megfontolandónak tartom az öt-éves képzési idő felemelését: szükséges lenne ez, akár a nyelvi követelményeket nézzük, akár az önálló munkára való képességet kívánjuk.

Idén folytatódik nappali tagozaton a *hittantanárok képzése*.

A nyáron a Világbank támogatásának elnyerésével ökumenikus alapon *posztgraduális* tanfolyamot szerveztünk, s ezeket a tanfolyamokat az *elkövetkező* nyarakon is szeretnénk megszervezni.

A tudományos utánpótlás képzése és a teológiai közélet megeremtése érdekében *szervezett doktori kurzus tartására is szükség lenne*.

Az új politikai és gazdasági helyzetben megnehezült a tudományos könyvek és folyóiratok beszerzése. Hálásak vagyunk azoknak, akik az elmúlt esztendőben alapítványokat tettek a hallgatók támogatására, — most olyan alapítványtevőket is várunk, akik *könyvtárfejlesztésre adományoznak*. A hazai lehetőségeket is jobban ki lehetne használni például a *református és evangélikus akadémiák jegyzeteinek kölcsönös cseréjével*.

Nyugalomba vonuló idős lelkésztársaink, de minden evangélikus, aki teológiai könyvet, külföldi vagy hazai teológiai folyóiratot hagy Akadémiánk könyvtárára vagy ajándékoz a szolgálatba lépőknek, hasznos segítséget nyújthat.

2. A tudomány hitre törekszik

2.1. A tudomány nem kerülheti ki a személyes viszonulás kérdését.

Luther írja egy helyen, hogy a korábbi (skolasztikus) teológusoknak a Szentírásban való spekulálga-

tása csupa hivalkodás és az emberi észnek tornája, s ilyen kemény szavakkal jellemzi őket: *fráziskergetés és fantáziafaragás, vagy a (misztikus teológia) „a szójátékok tömkelege”*. Az igazi teológia gyakorlati teológia, amely azt mondja: „Higgy Jézus Krisztusban és tedd meg mindazt, ami a kötelességed”¹⁵. Ezért tud Luther olyan élesen fogalmazni, amikor azt írja: „Élettel, sőt halállal és kárhóztatással, nem pedig megértéssel, olvasással és spekulációval lesz az ember teológus”¹⁶.

A teológiai hozzáértésről (kompetenciáról) írott egy mai vitacikk szerzője úgy említi a teológia nagy tanítóit, mint akik arra indítottak, hogy a teológia tárgyának és tartalmának „kitegyük magunkat, általuk érleljünk, azok csiszoljanak, belénk hasítsanak, s így velük összenőjünk”¹⁷.

Minden tudomány műveléséhez valamilyen módon hozzátartozik egyfajta *szenvedély*: a tudóst lebilincseli az a tárgy, az a téma, amivel foglalkozik. A teológiai tudomány művelésétől is elválaszthatatlan a *személyes kérdés*: amit jelentősnek, legfontosabbnak kell tartanom a tudomány oldaláról, mit jelent nekem, hogyan viszonyulok hozzá, ... Hiszen Istennek az egész világ iránti szeretetéről úgy gondolkodni, hogy abba ne értsem bele saját magamat is, — a Krisztus Keresztjén minden ember számára szerzett megváltást úgy hirdetni, hogy az nem érint engem, — az egész emberi nem elesettségéről úgy beszélni, hogy én kivétel vagyok; fából vaskarika, értelmetlen, üres szó. Ezért maga a teológiai tudomány *szembesít a hit kérdésével*. Maga a tudomány emlékeztet, hogy hit nélkül hiteltelen a teológiai tudásunk. A teológiai munka és tudás akkor mélyül el igazán, ha együtt jár azzal a személyes megszólítottassal és elkötelezettséggel, amit hitnek nevezünk.

Kereken 900 év távolából hangzik *Anselmus megállapítása*: „Csak úgy láthatjuk meg, hogy mi a hit, hogy Isten ajándékozásából hiszünk, szeretünk és élünk”¹⁸.

Ez a hit, ez az engedelmesség, az Istenhez és egymáshoz tartozás tudata a teológiát ugyanakkor *egyházi tudomány* is teszi. „A teológiai munka vagy kimondottan egyházi funkció, vagy pedig semmitérő intellektuális időtöltés” — amint Barth nyomán *Szabó József* megfogalmazta¹⁹. Soha nem feledhetem, hogy ami engem megérintett, az minden embernek szól. Senkit, semmilyen indokkal ki nem rekeszthetek Istennek minden emberre vonatkozó igényéből és minden embernek szóló szeretetéből.

2.2. A tudomány nem rázhatja le a hit kritikai funkcióját.

Nemcsak a tudomány vizsgálja és veti az ige kritikája alá a hitet, hanem a *hit is vizsgálja a tudományt*. Nem lépi-e túl korlátait? Nem reked-e meg elméleti magyarázatoknál, megfeledkezve arról, hogy *Isten ismerete életfolytatással jár? Nem próbálkozik-e azzal, hogy Isten helyét elfoglalva, önmaga legyen a mérték, ahelyett, hogy alávetné magát az igazság mértékének? Nem kaptatja-e el magát a tudomány, megfeledkezve arról, hogy Isten nagyobb a mi szívünkénél, s Ő az, aki mindent tud? A tudomány nem veheti félvállról azt, amivel foglalkozik. Éppen a hit tudása, a teológia fejezi ki az ember valódi mivoltát és helyzetét a világban. Helyeselni és kívánni kell, hogy a keresztyének gyermeki hite mindig újra kérdőjelezze meg a tudomány eredményeit. A teológiának mindig késznek kell állnia arra, hogy a hit firtató kérdéseire számot adjon.*

Urbán Ernő 1941-ben megjelent doktori értekezésében kifejezetten kérte az „igazságos, sőt szigorú bírálatot”: „A gyerekcipőben járó magyar teológia minden eddigi termését dédelgették, óvták a bírálat élesebb szellőjétől. Ennek a kezdetleges állapotnak véget kell vetnünk és örülnék, ha éppen könyvemmel kapcsolatban indulna meg és pezsdülne meg a bíráló

lat munkája. Jobban előbbre viszi ez az evangélium szolgálatának ügyét, mint az udvarias elnézés, vagy felületes dicséret”²⁰.

Közbevetés

A tudományosság igénye mellett sem szeretnénk eltávolodni a hittől. Nem szeretnénk, ha Akadémiánk tanárai és hallgatói, távolabb kerülnének a gyülekezetektől, a hittan-tanárok az iskoláktól.

Hálásak vagyunk azért, hogy a gyülekezetek imádságaikban és adakozásukban szeretettel hordozzák a teológiai képzés ügyét.

Éppen a gyülekezetek igénye készítette Akadémiánk tanári karát arra, hogy meghirdesse a *levelező hitoktatói és hittanotári tagozatot*, melynek első féléve egy héttel ezelőtt kezdődött meg.

A hit dolgaival kapcsolatos tudás igénye elevenen él a közvéleményben, ezért fel kellene mérni a *bibliaiskolai képzés* megindításának lehetőségét is.

Hallgatóink diákok, de szívbeli vágyunk és törekvésünk, hogy *evangélikus teológusok* legyenek, akik nemcsak foglalkoznak ezzel a tudománnyal, hanem akiknek egész életvitelét meghatározza az, amivel foglalkoznak.

3. A teológiának a tudomány és a hit feszültségében mindig számot kell vetnie azzal, hogy tárgya, akiről szól, akire irányul, nem élettelen tárgy, hanem az élő Isten.

A teológia sem úgy mint hit, sem úgy mint tudomány, nem élettelen tárggyal foglalkozik, hanem a cselekvő és szerető Istenről tesz bizonyosságot, aki tervez, cselekszik, ajándékozik, szeret, küld és megítél.

Luther — a Római levél magyarázatában — megkülönböztette a tanításra *való felkészültséget és a tanításra való elhívást*, s hangsúlyozta, hogy mindkettőre szükség van. „Vétkeznek Isten ellen, kik tanítani akarnak, holott ők maguk nemcsak tanulatlanok, — ami még elviselhető lenne, — hanem a tanítás *kegyelmi ajándékát is nélkülözik*. Mert nem elég a készség és értelmesség, hanem Isten ajándéka is kell ahhoz, hogy valakit Isten a tanítás szolgálatára valóban kiválasszon. Most azonban mindenképpen *hajlandók* vagyunk az egész világot tanítani, holott magunk sem értjük, amit tanítunk és ha megértjük is, hiányzik Isten kegyelme és megbízása, melyen a küldés joga alapul...”²¹.

A teológiának vállalnia kell, s nem feloldania a hit és a tudomány feszültségét. A teológia feladata, hogy emlékeztessen: a keresztyén hit, az üdvösséges hit nem akármire vagy akárkire irányul, hanem csakis az értünk meghalt és feltámadott Krisztusra. A teológia feladata, hogy emlékeztessen: a pusztá ismeret, mely elzárkózik attól, hogy elkötelezze magát és életé váljék az emberben, önámítás és semmire sem jó. Akár a tudomány, akár a hit szenved rövidséget, a teológia nem teljesíti feladatát. Kettős tevékenységében, hitre és tudományra törekedve, a teológia az egy szükségéről tesz bizonyosságot: Isten ajándékaról Krisztusban.

JEGYZETEK

¹ U. (Urbán Ernő?): Nebe, Otto Hennig: *Kämpfende Theologie. Theologia militans* sorozat, Deichert, Leipzig, 1937. (Könyvismertetés) *Keresztyén Igazság* 1937. Könyvszemle melléklete, 22. old.

² Krisztus kereszje. 84. és 85. old.

³ 47. old. in: Szabó Lajos: *A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében. Teológiai doktori értekezés.* Budapest, 1992. 183. old. (Írógépelt kézirat.)

⁴ V. ö. Urbán Ernő, i. m. 85. old.

⁵ Szabó József: A reformátori teológia és a gyakorló elkövetés. Lelkipásztor 1937–38, 219–222.

⁶ V. ö. Urbán Ernő. i. m. 85. old.

⁷ A keresztyén ember szabadságáról, 33. old. in: Prőhle Károly: Luther Márton négy hitvallása. Evangélikus Sajtóosztály: Budapest, 1983. 323. old.

⁸ V. ö. Urbán Ernő: Miért van szükségünk filozófiára? Lelkipásztor 1942–43, 5. 194–200

⁹ 11–12. old. Szabó Lajos: A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében. Budapest, 1992. 183. old.

¹⁰ Uo. 83. old.

¹¹ Uo. 27. old.

¹² Urbán Ernő, i. m. 297. old.

¹³ Uo. 289–290. old.

¹⁴ Uo. 297. old.

¹⁵ És Luher mondotta... Heinrich Stuhmann: „Und

Luther sprach” című gyűjteményéből közli: Dörmer Frieges. Lelkipásztor 1936–37, 460–461.

¹⁶ „Durch Leben, vielmehr durch Sterben und Verdammnis, nicht durch Verstehen, Lesen und Spekulieren wird man Theologe”. WA 5. 163. 28s; idézi: Schwarzwaller. Lutherische Monatshefte 1990. 32.

¹⁷ „sich ihnen auszusetzen, an ihnen zu reifen, sich an ihnen zu reiben, sich von ihnen betreffen zu lassen, in und mit alledem mit ihnen zu verwachsen”. v. ö. Schwarzwaller, Klaus: Nur noch hantieren und reproduzieren? Kritik der Grundsätze zur theologischen Ausbildung. Lutherische Monatshefte 1990. 1. 29–34.

¹⁸ V. ö. Urbán Ernő. i. m. 88. old.

¹⁹ Szabó József: A reformátori teológia és a gyakorló elkövetés. Lelkipásztor. 1937–38, 219–222.

²⁰ Urbán Ernő. i. m. 295. old.

A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében

Új doktorunk bemutatkozik (Összefoglalás)

Doktori értekezésemben a gyülekezet realitásával foglalkoztam. Tapasztalati megismerés indított ebbe az irányba. Az a felismerés, hogy korunk keresztyén emberének az életében a döntő színhely a helyi gyülekezet. A vallásosság vizsgálata a gyakorlati teológia speciális irányultságával is ezen a területen lehet igazán „theologia practica” — az elkötelezettség vállalásával. Nem távolról szemlélem a gyülekezeti lét kudarcait és eseményeit, hanem benne és érette végigjárt gondolkodással és felelősséggel.

1. A koncentráció mint reális igény a gyülekezeti élet tanítói és építési folyamatában

Nagy veszélye és kísértése a mai gyülekezeti életnek a dekoncentrált megjelenés és tartalom. Ahol a hit-igazság meghirdetése a feladat, az üdvösségre szóló meghívás tolmácsolása a mandátum s az „ige és szentségek” jelenléte a kompetencia, ott csak teljes elhatározottsággal vállalt küldetéstudattal lehet tanítói és építési funkciót minőségi módon betölteni. Pál apostol erről beszél Ef. 5,32-ben, amikor egyháznak és benne a gyülekezetnek Krisztushoz való kapcsolatáról szól.

Amikor ma egy bonyolulttá és bizonytalanná váló környezetben valóban úgy tudunk tekinteni az épülő, működő és megújuló gyülekezetre, mint páratlan értékre és lehetőségre, akkor válik koncentrálttá a gondolkodásunk. Amikor Pál a gyülekezetet misztériumként Krisztus mellé helyezi, akkor ezt az értéket védi.

A koncentráció azt is jelenti, hogy a posztmodern társadalom embere számára mégis van egy alapvető, belső mozgási lehetőség az istenkeresés területén. Mihályi Gilbert katolikus szerzetes így ír erről „A modern ember minden szekularista elbizakodottság ellenére érzi, hogy kínzó problémái nem oldódnak meg, és az ember nagykorúsága semmi esetre sem jelent abszolút autonómiát, hiszen a saját ember-létének misztériuma előtt végesnek és lehetetlennek bizonyul.” (Szolgálat 1973/17. sz.)

A mai szekularizált világ igyekszik Istent kiiktatni nemcsak a társadalmi életből, hanem a magánéletből is. Azt a belső esendőt pedig, amelyben az istenközelség átélhető lenne, lehetetlenné teszi. Pedig az ember-mivoltából fakadó transzcendens vágya istenkeresés. A nyugtalan világban valahol a mélyben állandóan dolgozik a belső mozgatás jól ismert, augustinuszi alapokon: „Magadnak teremtettél, Uram, s nyugtalan a mi szívünk addig, míg Benned meg nem nyugszik.” (Vallomások 1. old.) Alapvető figyelemösszpontosításra van szükségünk ahhoz, hogy

„Ha az Úr nem építi a házat,
hiába fáradoznak az építők.
Ha az Úr nem őrzi a várost,
hiába vigyáznak rá az őrk.”

(Zsolt 127,1)

ne a saját elképzelésünk vagy akaratunk szerinti keresés töltse ki az életünket, hanem átjárja azt Isten akaratát és cselekvését. Istenre néző küzdelem és erőfeszítés lehet az a tartalom, amely meghatározza földi életünk folyását. Ennek a küzdelemnek a kontrollja és ismételten jelentkező útbaigazítója a gyülekezeti közösség.

Az evangélikus gondolkodásban érvényes gyülekezetcentrikus egyházzszemlélet és ember-értékelés. Így olvassuk ezt az Apológia VII. és VIII. cikkében: „Mi azért a Szentírás értelmében azt tartjuk, hogy az egyház sajátos értelemben azoknak a szenteknek a gyülekezete, akik igazán hisznek Krisztus evangéliumában és Szentlelkük van. Mindamellett elismerjük, hogy ebben az életben sok képmutató és gonosz is keveredik közéjük, és a külső ismertető jelek szerint velük közösségben is él. Ezek, a külső ismertető jelek közösségét nézve, tagjai az egyháznak, s ezért egyházi tisztségeket is viselnek. A szentségek hatékonyságát mégsem szünteti meg az, hogy méltatlank kezelik őket — mert ebben az esetben nem a saját személyük áll előtérben, hanem az egyház elhívása alapján Krisztus személyét képviselik, Krisztus saját bizonyossága szerint: „Aki titeket hallgat, engem hallgat.” (Lk. 10,16)” (Hitv. iratok 169. old.)

A koncentráció egyik iránya a Krisztusra tekintés, a másik pedig annak tudomásulvétele, hogy nem üdvözítő eszköz a gyülekezet, hanem ajándék és lehetőség az emberi életútra, a Jézus-követésre.

2. A kontextus mint szükségszerű vizsgálati terület a gyülekezeti tanítói és építési folyamatában

Multikulturális és alapvetően pluralista társadalmi közegben él a mai gyülekezet. A vallások szempontjából is igaz az a megállapítás, hogy „idegen vallások a mai nagyhatalmak” (fremde Religionen sind Gegenwartsmächte) (W. Greive Lutherische Monatshefte 1992. 9. 404.). A mindennapok állandó kísérője az individualizálódás és a szubjektívizálódás. Ebben a posztmodern irányába forduló és minket is meghatározó nyugat-európai környezetben keresi helyét és szolgálatát a mai magyar evangélikus gyülekezet. A horizont mindenemű szűkítése egyfajta rövidzárlatot eredményezhet. Magát a teljes képet pedig a szüntelen jelenlevő kontextus-érzés és vizsgálat nélkül lehetetlen befogni. Az evangélium pedig úgy válik életünk részévé a gyülekezetépítés értelmezése alapján, ha kivállók felé is meg tudjuk fogalmazni azt. Minden elhallgatott felelet, minden visszatartott cselekvés és minden kikerült kérdés visszaüt a gyülekezet missziói lendületére. A zsugorodás egyik

oka lehet az a beszűkülés is, amely válogat a mai problémák közül, és csak azzal foglalkozik, amelyek számára kellemes.

Mai kontextuális realitásunk az, hogy idegeneknek, távolállóknak és gyökérteleneknek is feleletet kell adnunk, A Krisztus-követés itt nem egyszerűen az együttélésre szólít fel minket az idegenekkel, hanem az egymásratalálásra a másképp és máshogyan érzővel és gondolkodóval.

Keresztyénségünk igazi fordulata abban áll, hogy felcserélhető áruvá vált a vallások piacán. Kellemetlen ez a megállapítás, de majdnem minden az úton elvesztett testvér erre mutat, A megszokott állandóságnak vége van. Ha nem tudjuk elkezdni a tanulást ilyen méretekben, akkor nem lehetünk igazi Krisztus-tanúk a mai környezetben. A tanítás szolgáltatának gyakorlása ezért is prioritás ma. A meglévő és erősödő kommunikációs defekt a megszólítást, az elérést, a megtalálást magát veszélyezteti. Nem feltétel nélküli modernizáló tendencia vezet ki ebből a helyzetből, hanem az alaposabb és igényesebb, de legfőképpen időszzerű (az aktualitást vállaló) „mutuum colloquium et consolatio fratrum” (AS III. 4.) a keresztyén hívők egyetemes papsága értelmében. Az ehhez szükséges megújulási területek a spiritualitás, a tanulás, a cselekvés, az együttérzés és a kontinuitás. Ezek átgondolása hozzátartozik a konkrét napi feladatokhoz abban az értelemben, hogy bekövetkezzen egy valódi közösségvállalás a mai emberrel a krisztusi küldetés alapján. A gyülekezetépítés tudományága a kettős elnevezési háttér alapján közelíti ezt meg: kübernészisz és oikodomé.

Az első gyülekezetek is vállalták és feldolgozták a kor kérdéseit, a reformáció pedig az ige erejére történő ráébredéssel együtt hozta felszínre az ember társadalmi és kulturális kontextusát. Ezért döntő tényező a következő három domináns karakter a gyülekezeti élet kialakulásától napjainkig:

a) értelem (1Kor 14,14-15): imádkozni, énekelni, beszélni értelemmel

b) nyilvánosság (Mt 28,19 és Kol 2,15): nyilvánosság előtt

c) közösség (ApCsel 2,42): összetartozás, testvéri kapcsolat

Az evangéliumi alapokon élő gyülekezet ma is akkor lehet épülő, működő és megújuló, ha értelemmel, nyilvánosság előtt és közösségvállalással van jelen a világban. A szorosabb értelemben vett gyülekezeti élet sem kerülheti ki a sajátos környezeti tényezők figyelembevételét. Nehezen lesz megújító faktorrá sok új vagy visszakapott funkció az egyházi vérkeringésben, ha nem tudja rövid idő alatt megtölteni a kereteket az új nemzedék megszólításával és a mai kihívások konkrét feldolgozásával. Ez a veszély gyülekezetektől a teológiai gondolkodásig olyannyira erős, hogy elszigeteltségi kényszerhelyzetet képes teremteni. A gyülekezetépítés számára ez a szakítás végzetes lehet. Az egyházban élő gyülekezet, még ha ez nehéz is, csak a teljes kép irányában élhet reális hatóerőként.

Ebben az összefüggésben vizsgáltam meg az ember megközelíthetősége és az Isten közelsége teológiai kérdéseit. Egyik oldalon rá kellett ébrednem arra, hogy sokkal alaposabb emberismeretre lenne szükségünk még a „hitben erőtelnek” befogadásához is. Néhány mai embertípust tekintettem át az értekezésben a gyülekezeti gyakorlat felől, és meg kellett állapítanom, hogy nem vagyunk képesek a tényleges közösségépítésre, az eltérő életvitel és életfelfogás miatt sem. Mennyivel nehezebben képzelhető el a tolarenencia magasabb és határozottabb formája! Érzékeny, élszakadt életű, kereső, alkotó, vágyakozó, beszélő, zárkózott, erőteljes, bizalmatlan, társtalan és nyitott típusok vizsgálata után fennáll a kérdés: képesek-e a mai gyülekezetek keresztyén közösségként elfogad-

ni és feldolgozni ezt a színskálát. A földön élő gyülekezet mint a legkisebb sejt mindig a legközvetlenebbül érintkezik az emberrel. A valóságban képes erre?

Ami a mindennapi gyülekezeti életben egy kedves mondat csupán — „Épp ez az, amire szükségem volt!” —, az döntő értékét jelöl: a kommunikáció eredményét. A kommunikáció nem elvtelen, sikert hajszoló, tendenciózus eljárás, hanem az egész Szentírás bizonyosságtétele alapján is megálló viszonyulás.

Isten közelségének kérdését mint kontraszt-területet vizsgáltam meg, ahogyan a kezdeti kérdésektől („Hol vagy?”, „Mit tettél?”) húzódik az ívelés Jel 22,20-ig (Így szól az, aki ezeket kijelenti: Bizony, hamar eljövök. Ámen. Jöjj Uram Jézus!) Ez a nagy, kommunikációs ívelés minden időre szóló emberi küldetést fogalmazott meg számomra: a keresztyén ember állandó megbízatással rendelkezik a partneri, testvéri idegen, más vagy éppen ellenségi reláció dialógusára. Az újszövetségi gyülekezeti alapképek pedig, a nyáj, az épület és a test szimbólumaival nagyon közelre hozzák a modern kor mégis pozitív gyülekezetszemléletét. A kontextus vállalása nem kényszer, hanem szükségszerű következménye a keresztyén közösség funkcióbetöltésének.

3. A konfrontáció mint a felelet atmoszférája a gyülekezeti élet tanítói és építési folyamatában.

Az eltérő gyülekezeti modellek vizsgálatát öt módszeren végeztem el:

1. átlátható gyülekezet (F. és Chr. Schwarz)
2. missziói gyülekezet (M. Seitz és Th. Sorg)
3. a lelki gyülekezetmegújulás (karizmatikus mozgalom)
4. kettős stratégia (VELKD teológiai programja)
5. konciliáris tanulóközösség (EKD program)

Munkám során magam is állandó szembenézéssel kényserültem: melyik gyülekezetépítési modell áll legközelebb hozzám, végső eredményként azt találtam, hogy nem szükséges egyetlen irányzat mellett sem elkötelezett véleményt kialakítanom. Nincs receptszerű és javasolt irány, önmagában egyik sem biztosítja a gyülekezet növekedését. A tény viszont szomorú: nagyon kevés időnk jut az alapvető sejt vizsgálatára, a gyülekezet-analízisre. Pedig a magyar egyházak története is megszégyenítő módon tükrözi, milyen összetartó közösség és erő a gyülekezet, sokszor lelkész nélkül is, mostoha körülmények között is. Az életképes gyülekezeti közösség centrumát nem kívül és felül, hanem belül és mélyen hordozza. Így nem a felfedezés, inkább a ráébredés öröme ért el: a gyülekezet mint Isten ajándéka állandó ajándék az életünkben. Az építés és tanítás igazi küzdelme is itt, ebben a meghatározottságban zajlik napról napra. Mindarra a bizonytalansági erőre, amely a mai, „rezignáció és utópia közötti” állapotot jellemzi, felel már maga az újszövetségi gyülekezeti modell-rendszer. Az eredeti sokszínűségben a gyülekezettípusok is eltérőek voltak:

a.) karizmatikus gyülekezet (Pál — Krisztus teste — úrvacsora — agapé — egyéni kegyelem — karizmatik)

b.) missziói gyülekezet (Máté — föld sója — világ világossága — küldetés)

c.) igei növekedés, kiteljesedés (Lukács — feltartóztatlanul terjed — szélesedik a tanúk bizonyosságtétele)

d.) ökumenikus gyülekezetkép (János — pásztor nyája — szőlővesszők — Paraklétosz — egység — főpapi ima)

e.) hivatalos gyülekezet (apostoli levelek — apostoli hivatal — az Írás tekintély — tanítás — etika — diakónia — familia Dei)

A rengeteg eltérés ellenére egy döntő üzenet fe-

jeződik ki: a sok változó és mozgó valóság mögött meghúzódik a gyülekezet titkának egységes remény-ség-motívuma a továbbélésre és a megújulásra.

A konfrontációt Bonhoeffer így fejezi ki: „Egyáltalán nem természetes, hogy a keresztyének keresztyének között élhetnek. Jézus Krisztus az ellenségei között élt. Végezetül a tanítványok is mind elhagyták. A kereszten teljesen egyedül volt, körülvéve erőszakkal és gúnnyal. Azért jött, hogy Isten ellenségeinek békét hozzon. Így a keresztyén ember sem élhet egy kolostori élet kiszakítotttságában, hanem az ellenség között. Ott van a feladata és a munkája.” Ezt nem felejtetheti el a mai gyülekezet sem. E közös élet-tér vállalása igényli a fejlődést, a modern formákat és a megújult gyülekezeti típust, amelyet nem a világgal való azonosulás vezet, hanem a Krisztussal való azonosulás a megváltozott világban végzendő feladatok területén.

Összefoglalva: krízis és derültség szükségzerű realitásában ma úgy kell tájékozódunk, hogy a gyülekezet, mint Jézus Krisztusban elhívott emberek közössége, képes eszközzé válni Isten építő munkájában. Az erre való képességet nem a saját adottságok egyszerű kombinációja jelenti, hanem a Szentlélek megújító ereje.

Dolgozatomban hét konkrét gyakorlati következtetést jelöltem meg:

(1) Korszerűnek és bibliai alapon épülőnek a NYITOTT GYÜLEKEZETI KÉPLET képzelhető el (elfogadás, felkínált alkalom).

(2) Az ISTENTISZTELETNEK és a TANÍTÁSNAK kell felvállalnia a megújult formákat, magát a megújulási folyamatot primér módon. (Itt érzékelhető a kommunikációs zavar kiemelkedő veszélye).

(3) A KÉPZÉS kérdésének át kell alakulnia a parokiális modellre történt berendezkedettségéből a gyülekezeti központra tekintő és a nem-lelkészi tevékenységet kiemelten fontos komponensként kezelő irányra.

(4) Az ÚJRAFOGALMAZÓ TARTALMI megjelenés elengedhetetlen. Két feszültségi terület érzékelhető itt. Évtizedekkel ezelőtti anyagot nem lehet egy kényszerű folyamattal aktuálisá tenni. Másrészt feszültség van a hivatalos szolgálatvállalók felkészültségi értékmutatója és a potenciális gyülekezeti tagok megközelítésének lehetősége között).

(5) Áttérés a DINAMIKUS GYÜLEKEZETI ÉLET-TÉRRE a statikus állapotból. (A szórványhelyzetű és

fiatalokat nélkülöző területek speciális gondozása — komolyan véve a helyi és szociológiai adottságokat.)

(6) A gyülekezet HARMÓNIAJÁNAK őrzése és fejlesztése alapvető pasztorális, mandátum. (A különböző kegyességi csoportok toleráns és kölcsönhatásra is alkalmas jelenlétükkel segíthetik az eltérő típusú emberek helytalálását a gyülekezetben).

(7) A BELSŐ REMÉNYSÉG mégis alapot ad arra, hogy a derültség erősítsen minket: a gyülekezetépítés küzdelmes versenypálya marad, krízisekkel tűzdelve, de Isten állandó újjáteremtő munkája alatt az emberi cselekvés eszközeinek felhasználásával.

Végül egy látszólag külsőségnek tűnő képet szeretnék elénk állítani. Hans Joachim Thilo egy most megjelent tanulmányában vall arról, hogy az egyház épületei minden korban kifejezik a bennük élő közösség lényegét. A mi korunkban az egyház mint intézmény egyre több kérdést kap, a gyülekezetek sokszínűsége pedig egyre növekszik. Keresett marad viszont a védettség, elrejtettség, lelki élmény és Isten előtti csend iránti vágy. A kritika így hangzik: a protestáns templomok nem hatnak mindig templomként. Sok apróság is kifejező. A régi észak-német templomokba kis előtérrel át lehet bejutni. Ezek rendeltetése az volt, hogy a lovagok letették itt fegyvereiket, azután mentek be a templomba. Az istentisztelet után újra felvették, és indultak vissza a hétköznapokba. Az átjárható templom és az otthonos gyülekezeti terem fejezné ki ma azt, hogy a megváltozott világban létezik egy „heiliger Raum” mint Rasthaus der Seele”, ahol felfrissül, megerősödik és megújul az ember.

A templom, az épületeink mindig szimbólumai annak, ahogyan az örök értékek hatást gyakorolnak életünkre. A gyülekezet sohasem válhat egyszerű szimbólummá, mert benne életek újulnak vagy esnek darabokra, de generációk váltakozása közben is tudnunk kell, hogy a „most” és a „majd egykor” feszültségében egy meghívás hangzik felénk és talán rajtunk keresztül mások felé is. A gyülekezet az a hely, ahova beléphet egy a hitetlenek vagy be nem avatottak közül, s ott otthon érezheti magát, ha úgy adunk hálát, hogy a másik épüljön belőle. Ez valóban nagy misztérium.

Szabó Lajos

(Az Evangélikus Teológiai Akadémián 1992. szeptember 12-én tartott doktori disputáció előterjesztésének rövidített változata)

IFJ. DR. FABINY TIBOR:

Mi a narratív kritika?

— Új irányzatok a Biblia értelmezésében (V. rész) —

Az újabb értelmezési irányzatokat követő szemlénkben továbbra is azt kutatjuk hogy az újabb irodalmi módszerek segítségével milyen eddig talán figyelmen kívül hagyott, talán elfelejtett, vagy egyenesen új teológiai szempontokat fedezhetünk fel. Vizsgálódásunk tehát távolról sem öncélú, hanem egy jóértelemben vett teológiai érdek vezérel bennünket.

MIT IS JELENT A „NARRATÍV KRITIKA”?

A narratív kritika és az erre épülő narratív teológia az angolszász világban terjedt el az elmúlt évtizedekben. A narratív kritika vérbeli irodalmi módszer, hiszen a narratívát, az elbeszélést, a történetet kutatja. A narratíva az események időbeli egymásutánja, s így egy fikatív történet és a történelem is egyaránt narratíva. A narratív kritika a bibliai szö-

vegeket nem történeti „forrásként” kezeli, amelyek mögött — úgymond — kimutatható a teológiai „mondanivaló” vagy „üzenet”, hanem az események fűzésének mikéntje már önmagában is hordozza az üzenetet. A forma és a tartalom ugyanis nem választható szét egymástól. A narratív kritika a szöveget mint szöveget az irodalmi kritika eszközeivel vizsgálja, tehát a cselekményre, a jellemalkotásra, a stílusra, a tónusra a szövegen átsütő „hang”-ra, ill. hangnemre, vagy az elbeszélés nézőpontjára kíváncsi. Ez nem jelenti azt, hogy a szent szövegeket a profán, világi vagy irodalmi szövegek szintjére redukáljuk, hanem a minden irodalmi szövegre érvényes elemzési módszerek segítségével éppen azt fedezhetjük fel, hogy mennyire mások, mennyire sajátosak a bibliai szövegek.

Miben különbözik a narratív kritika a történetkritikai módszerektől? A történetkritika az egészet részekre bontja, a narratív kritika pedig éppen az egészet, a szöveg kompozíciójának teljességét nézi, illetve a részeknek az egymással való viszonyát, a benső harmóniát és feszültséget elemzi. A bibliai szövegekben gyakran találkozunk hézagokkal vagy ismétlésekkel. A történetkritika ilyenkor azonnal azt mondja, hogy itt kérem több szöveg összeszerkesztéséről, kompilációjáról van szó, s ezért az eredeti forrásokat kell keresni. A narratív kritika ezzel szemben azt mondja, hogy a hézagok és az ismétlések egy narratíva esetében természetesekek, sőt egyenesen az olvasó meggyőzését szolgálják. Ha Márknál például a kenyérsoda történetét kétszer is olvassuk (6,30-44 és 8,1-10)), akkor a narratív kritika nem azt kutatja, hogy vajon melyik a korábbi, eredeti változat, hanem azt nézi, hogy az elbeszélő szempontjából hogyan jelennek meg azok a tanítványok, akik immár másodszor sem értik Jézus csodacselekedetét.

A történetkritika, majd később a redakciókritika — mint láttuk az előző részben — a szerző szándékát, teológiai intencióját kutatja, s ezt a „valódi”, „eredeti” szövegek rekonstruálásával igyekszik megállapítani. A narratív kritika ezzel szemben azt mondja, hogy a relevánsnak vélt szövegrészek rekonstruálásával és egymás mellé állításával nem tudjuk megállapítani a szerző szándékát. Ha például azokat a szövegrészeket gyűjtjük össze, amiket Márk a tanítványokról mondott, abból még nem következtethetünk Márknak a tanítványokkal kapcsolatos „konceptiójára”. Miért? Egyszerűen azért, mert nem mindegy, hogy Márk, vagy az elbeszélő mikor, milyen összefüggésben, szituációban vagy szöveggörnyezetben tett említést a tanítványokról. Az irodalomkritika ezt a jelenséget egy szövegrész „drámai helyénvalóságának” nevezi. A narratíva szerves egység, amiből nem lehet egy koncepció megtalálásának érdekében büntetlenül kiragadni egyes részleteket. A részt csakis az egészben való helyének, a textust a kontextusnak a függvényében értelmezhetem.

A redakciókritika tehát a sajátos teológiai „mondanivaló”, vagy „üzenet” megtalálását tűzi ki célul. A narratív kritika viszont azt mondja, hogy az élő és vibráló narratívából nem kell, sőt nem is igen lehet valami elvont üzenetet lepárolni: a narratíva élő nyelvét nem kell a doktrinák vagy a dogmák, a teológiai állítások fogalmi nyelvére redukálni. A bibliai nyelv, a narratíva konkrét és nyitott, a dogmatikus nyelv viszont absztrakt és zárt. A narratíva komplexitását és gazdagságát nem kell redukálni a fogalmiság szintjére. Természetesen nem azt mondjuk, hogy nincsenek teológiai vagy normatív állítások a narratívában, hanem azt, hogy a narratíva ennél több. Hogyan szövi a cselekményt az elbeszélő? Milyen szempontok alapján szelektál? Milyen nézőpontból mondja el a történetet? — kérdezi a narratív kritika. Az olvasó meggyőzésének módja is izgatja a narratív kritikát, s ezen a ponton találkozik a retorikakritikával és az olvasó-szempon-tú kritikával.

A „SZTORI” SZEREPE A BIBLIÁBAN ÉS A KERESZTÉNY HITBEN

A narratív kritikások, majd a narratív teológusok azt vették észre, hogy a Szentírásban és a keresztény hitben a narratívának, a történetnek, a „sztori”-nak kitüntetett szerepe van. Nemcsak arról van szó, hogy a Biblia legnagyobb része narratíva, azaz elbeszélő történet és még csak nem is arról, hogy a narratív, prófétai, tanítói könyvek maguk is a Genézis és az Apokalipszis, a kezdet és a vég között ívelő Nagy Történetbe, vagy „üdv-történet”-be (Heilsgeschichte)

ágyazódnak, hanem a liturgiában, a hitvallásokban, sőt a személyes életünkben is kitüntetett szerepe van a történetnek.* Személyes vallomások, a megtérésekről való beszámolók egyaránt narratívák, azaz elbeszélő történetek. Persze hitünk történetének, e „hit-történetnek” nemcsak, hogy a szerzői nem lehetünk, de még hiteles előadói sem: mi így, vagy úgy előadhatjuk hitünk élményeit és tapasztalatait, de hittörténetünk hiteles feljegyzése — amiben hitelenségünk története is benne foglaltatik! — „odafent” történik.

A NARRATÍV KRITIKA ÉS AZ IRODALMI KRITIKA ELTERJEDÉSE

A Biblia irodalmi szempontú megközelítésére már a 18. és a 19. században is felhívták a figyelmet (Lowth, ill. Moulton), de ők elsősorban a héber költészet kifejezőmódjára figyeltek. Egy német irodalomtudós, Erich Auerbach 1946-ban *Mimézis* címen könyvet publikált, amelyben többek között bibliai narratívákat hasonlított össze irodalmi narratívákkal. Auerbach módszerének részletes ismertetése az illusztráció, a példa kapcsán még visszatérünk. A világi irodalomtörténe-sz könyve a teológusokra is nagy hatást gyakorolt: a történeti és az irodalmi értelmezés közötti paradigmaváltást egyesek egyenesen Auerbachra vezetik vissza. A retorikakritika kapcsán már szoltunk Amos N. Wildernek az evangéliumok nyelvéről, az „őskeresztény retorikáról” szóló könyvéről, ami 1964-ben jelent meg először. Ebben a szerző külön fejezetet szentelt a „sztori” szerepének. Egy református teológus, William A. Beardslee 1970-ben rövid, de rendkívül tanulságos könyvet publikált „Az irodalomkritika és az Újszövetség” címen, ahol szintén azt hangsúlyozta, hogy a történet a vallásos beszéd alapvető formája. A legnagyobb hatást azonban a yale-i egyetem professzorának, a szisztematikus teológus Hans Frei-nek 1974-ben megjelent könyve okozta, ami ezt a címet viseli: „A bibliai narratíva elhalványulása a 18. és a 19. századi hermeneutikában”. Frei nyíltan elismeri, hogy sokat merített Auerbach nézeteiből, különösen sokat mondott számára az, hogy a Bibliában a „realista narratíva” dominál. Frei tézise, hogy a bibliai narratívákra a „történelem-szerűség”, a „realizmus” a jellemző, s e narratívák természetüknek megfelelő „realista olvasatot” igényelnének. Ez a realista olvasás a prekritikus kor-szakban még megvolt, ám a 18. és a 19. században a felvilágosodás hatására és a történeti szemlélet következtében elveszett. Az újkori hermeneutika gyakorlatával szemben Frei azt állítja, hogy a teológiai mondani-való (stílus kategóriában: a „fenséges”) nem választható szét a realista narratívától mint valami magasabbrendű szellemi lényeg az egyszerű formától. A Bibliában a fenséges, az isteni szervesen összefonódott a realista formával. S ami a legfontosabb: a szöveg jelentése nem a narratíván túl (fölött, vagy alatt), hanem magában a narratívában keresendő.

A nyolcvanas években több világi irodalomkritikus fordult a bibliai narratíva tanulmányozása felé. Napjaink legnagyobb angol irodalomtudósa Frank Kermode 1979-ben nagyhatású könyvet publikált „A titokzatoság genezise. A narratíva interpretációja” címen. Kermode az irodalmi módszereket mindvégig tudatosan alkalmazza, amikor a bibliai szövegeket, elsősorban Márk evangéliumát veszi nagytölencskéje alá. Márk elbeszélése, mint általában ismert, valószínűleg e legrégebbi a négy evangélium közül. A legrövidebb és a legtitokzatosabb evangélium, a későbbi evangélisták valószínűleg felhasználták a márkai történetet. Rövidsége folytán az olvasó számára sok kérdés, hézag maradt. Kermode azt vizsgálja többek között, hogy e hézagokat hogyan „tölti ki” a másik három evangélium szerzője. A passiótörténetből Kermode Judás figurájára figyel. Kermode szerint az evangélium szerzői a zsidó írásmagyarázat módszerével, a „midrash”-sal élnek. Magánál Márknál is érvényes ez a magyarázati módszer. Jézus szavai Mk 14,18-ban „küzületek egy, aki együtt eszik velem, el fog árulni engem” a 41. zsoltár 10. versének a midrash-ának (kommentárjának) tekinthető: „aki velem együtt evett, az is ellenem támadt”. (Dóka Zoltán ezt a tartalmi utalást „de facto írásbizonyítéknak” nevezi, szemben János 13,18 szó

* Az elbeszélés katechetikai funkciójáról lásd Boross Géza cikkét a *Leikkipásztor* 92/9. számában!

A többi evangélista azonban tovább tágitja a narratíva kereteit, s amiről Márk nem szól, ők azt is az ószövetségi szövegek midrash-ával magyarázzák. Márk csak arról írt, hogy a zsidók pénzt **ígérték** Judásnak (14,11), Máté viszont tudni véli, hogy harminc ezüstpénzt máris **adtak** (szó szerint: „mértek ki” neki — 26,15). Ezt pedig Zakariás 11,12 midrash-a alapján mondja Máté evangélista. Egy narráció tehát a másiktól nyeri el hitelességét a narrátor szempontjából. Ezt a jelenséget nevezzük a hermeneutikában „intertextualitásnak”.

Kermode után meg kell említenünk Northrop Frye nevét, aki a „A nagy kód. A Biblia és az irodalom” c. művében (1982) a Biblia „narratív és imaginatív egységéről” beszél. A Biblia olvasói egy sajátos narratív szerkezetet ismerhetnek fel az Ó- és az Újszövetségben egyaránt. Ez a szerkezet vagy „minta” egyaránt jelen van Izrael történetében, az ember (Ádám) történetében, Jób könyvében vagy a tékozló fiúról szóló példázatban, vagy Krisztus haláláról és feltámadásáról szóló tudósításban. Frye ezt „U-alakú” történeteknek nevezi, ahol a történet egy eredeti-ideális állapottal kezdődik, majd tragikusan folytatódik és végezetül happy ending-gel fejeződik be. Az élet—halál—feltámadás, vagy a teremtés—bűn—megváltás archetípusa érvényesül e narratív szerkezetben. A bibliai narratíva alapján véve sohasem tragikus, hanem mindig „komikus” kimenetelű, legalábbis Danté *Divina Commoedia*jának értelmében.

Amíg Kermode és Frye a keresztény Szentírást tekintik a „Bibliának”; a zsidó háttérből jövő irodalomkritikusok viszont egyértelműen a „Héber Bibliát”, hiszen számukra nincs külön „Ó” vagy „Új” szövetség. Robert Alter „A bibliai narratíva művészete” c. könyvét (1981) Juda és Támár történetének (Genezis 38) elemzésével kezdi, s az irodalmi módszerek segítségével bizonyítja, hogy a történetkritika állításával szemben — miszerint ez a történet elűtő témájánál fogva „kilóg” a folyamatos narratívából — a valóságban: nyelvi és irodalmi alapokon mégis oda tartozik. Egy másik zsidó szerző, Meir Sternberg „A bibliai narratíva poétikája” című könyvében (1985) hasonló eszközökkel vizsgálja a bibliai szövegeket.

Legújabbban azonban ismét az újszövetségi könyveket közelítik meg a narratív kritika eszközeivel: David Rhoads és Donald Michie „Márk mint sztori” címen tették közzé egy könyvet 1982-ben, Richard Edwards pedig Máté evangéliumáról írt egy kommentárt „Máté Jézusról szóló rövid története” címen (1985), Jack Dean Kingsbury pedig „Máté mint sztori” címen értekezett (1988). Egy másik neves bibliatudós, Robert Tannehill „Lukács és az Akta narratív egysége” címen 1986-ban bocsátotta rendelkezésre kutatásai eredményét. Továbbá elég nagy népszerűségnek örvend a Robert Alter és a Frank Kermode által szerkesztett „Irodalmi kalauz a Bibliához” c. tanulmánykötet (1986), ami több bibliai könyv kapcsán is foglalkozik narratíva kérdéseivel.

MIT TANULHATUNK A NARRATÍV KRITIKÁTÓL?

Sajnálatos tény, hogy elszoktunk a Biblia folyamatos olvasásától. A vasárnapi igehirdetések perikópái nem a narratíva szempontjai, hanem az egyházi esztendő liturgiája szerint szerveződnek. Ezzel szemben a református egyházban több helyen is elterjedt gyakorlat, hogy egy lelkész „végigprédikál” egy könyvet, s így az igehallgató gyülekezet több héten vagy hónapon keresztül egy bibliai könyv feszültségében él. Sőt, sokszor a gyülekezet választja a könyvet és a bibliaórákon is azt követik. Mi pedig még a bibliaolvasó Útmutató szerint is néha babonás izgalommal figyelünk a „napi ígére” és esetleg nem is tudjuk, hogy milyen kontextusban hangzik el az. Természetesen erőt adhatnak a napi vagy a heti ígék, de fontosnak vélem, hogy a rész helyét mindig lásuk az **egészben!** A bibliai könyvek folyamatos olvasását még meg kell tanulnunk. Egyik teológiai professzorunk mondta: megvan annak a sajátos íze, ha a Bibliát évről évre folyamatosan újraolvassuk. De ha erre nem is vállalkozunk, a bibliaórákon érdemes egy-egy könyvet folyamatosan olvasni.

Befejezésül a jólismert Ábrahám és Izsák történetéről szeretnék szólni — Erich Auerbach nyomán. Miután a **Mimézis** magyar fordításban is megjelent (Gondolat, 1985) mindazt, amit az alábbiakban el fogok mondani, bárki ellenőrizheti a **Mimézis** első fejezetének elolvasásával. Határozottan szeretném biztatni is lelkészeinket: ha egy igazán izgalmas narratív elemzéssel akarnak találkozni, akkor olvassák el Auerbach könyvének első fejezetét! A módszer kitűnően illusztrálja, hogy milyen sok teológiai nívumot lehet nyerni az irodalmi elemzéssel. Hittanórai és katechetikai segédeszközként is tudom ajánlani ezt a fejezetet, hiszen a diákok mindig fogékonyak klasszikus szövegek összehasonlítására, és itt éppen erről van szó.

Auerbach könyvének említett első fejezete „Odüsszeusz sebhelye” címet viseli, hiszen a szerző arra vállalkozik, hogy az **Odüsszeia** XIX. énekét Genezis 22 mellé helyezi és a kétféle narratíva szembeállításából a bibliai történetzöveg mikéntjéről, sőt a Biblia természetéről is új meglátásokat nyerhetünk. Miről is van szó az **Odüsszeia** XIX. énekében? A meg-rázó jelenet Odüsszeusz hazatéréséről tudósít, arról, hogy Odüsszeusz nem fedi fel kilétét, még feleségének, Pénélopnak is idegen vándorként mutatkozik be. Az „ismeretlen idegen” megnyeri Pénélopé kegyét, s Pénélopé az öreg dajkát, Eurükleiat bízza meg azzal, hogy mossa meg az idegen vándor lábát. Eurükleia szomorúan beszél eltűnt uráról, aki egyidős lehet az ismeretlen vándorral. Odüsszeusznak eszébe jut lábán lévő sebe, s ezért félrehúzódik, nehogy a szintén ott tartózkodó Pénélopé felismerje. A lábát mosó öreg dajka elől azonban nem tudja leplezni az igazságot: Eurükleia megtapintja a sebet és örvendező rémülettel visszaejti a lábat az ércüstbe. A víz kiloccsan, s a dajka majdnem örömujjongásba tör ki, Odüsszeusz azonban becézve és fenyegetve hallgatásra kényszeríti. S ekkor a narrációban mintegy **híven sor kitérő** következik arról, hogy a gyermek Odüsszeusz miként kapta a sebet egy vadászat alkalmával, amikor nagyapjánál, Autolükosznál tartózkodott.

Mit figyelhetünk meg a homéroszi eposz narrációjában? Először is azt, hogy minden alaposan, a legapróbb részletig kidolgozott, a kitérő is arra szolgált, hogy a múltat az elbeszélő jelenné tegye, hogy mindent az **előtérbe** hozzon. Minden egyforma megvilágításba kerül, az események hiánytalanul kapcsolódnak egymáshoz, a külső leírásnak (externalizáció) végig fontos szerepe van. Mindezzel a szerzőnek nem az a célja, hogy fokozza, hanem ellenkezőleg: **oldja** a feszültséget.

Mennyivel más a narráció Genezis 22-ben, amelyik Ábrahám és Izsák történetét mondja el! A Homérosz által elbeszél világgal itt minden ellentétes. A történet egyes részleteiről rendkívül töredezett információink vannak. Hol vannak a beszélők? Hol van Isten? Hol van Ábrahám: kint vagy bent? Nem tudjuk. Honnan szól Isten? Nem tudjuk. Csak a hangját halljuk, lényét nem érzékeljük. Azt halljuk, hogy a Morijjá földjére kell menniük, de honnan? Miért nem válaszol Ábrahám? Mit gondolhatott? Aztán mit tudunk meg az utazás epizódjáról? Hallunk a kora reggeli indulásról: a számárról, a két szolgáról, de semmi részletet sem tudunk meg a három napi monoton utazásról. Az egyedüli gesztus, hogy a harmadik napon Ábrahám „fölemelte tekintetét”. Izsákról sem tudunk meg semmit: szép volt-e vagy csúnya, magas vagy alacsony? Az elbeszélés szerzője nem bőbeszédű, hanem rendkívül visszafogott, csak a legfontosabb dolgokat közli velünk. Amíg Homérosznál minden az előtérben zajlott, itt az események a **hát-**

térel lefittettek, a dolgok kimondatlanok. A csendnek, a hallgatásnak itt súlya van.

Ezzel a szerző — Homéroszsal ellentétben — fo-
kozza a feszültséget. Homérosz világa stabil, a sze-
replők ott nem változnak: az eltávozó és hazatérő
Odüsszeusz jellege ugyanaz. A bibliai szereplők élet-
ingájának kilengése sokkal szélesebb mint Homérosz-
nál, hiszen az egyes szereplők: Ábrahámok, Jákókok,
Dávidok, Péterek a semmiből lesznek mindenképpen,
az Istentől érintett emberek megaláztatnak és felma-
gasztaltatnak. Mindebből következik, hogy Homérosz-
nál a társadalom is stabil és mozdulatlan: vannak
uralkodók és szolgák, amíg a Biblia esetében a tár-
sadalmi kép is mindvégig mobil és dinamikus: Isten
vezetésével egy nomád népből nemzet formálódik.
Végezetül a stílus kapcsán pedig azt figyelhetjük meg
bár Homéroszról a fenséges témák még nincsenek
oly messze a realitástól, mint majd a későbbi iro-
dalomban, a Bibliában azonban a reális nemcsak közel
áll a fenségeshez, hanem a fenséges vagy a tragikus
éppen a domesztikus realitásban történik. Egyszerű,
hétköznapi emberekkel történnek isteni dolgok.

Összefoglalva: Homérosz világa „tisztá” irodalom.
A szerző elvárásolja érzelmeinket, elkápráztat ben-
nünket, a célja az, hogy — legalábbis egy időre —
elfelejtkezzünk önmagunkról. A bibliai szövegek vi-
szont egy sajátos tekintélyigénnyel, autoritással
lépnek fel velünk szemben. Ezért a feszültség, a hall-
gatás, a háttérrel telítettség, a sok-sok mögöttes érték,
a mindent átható igazságigény. A Biblia az igazságot
képviselem, elfogultan és kizárólagosan, mert azt csak
úgy lehet. Nem udvarol, nem hizeleg nekünk, mint
Homérosz; bűnös énünk leigázásával magáévá akar
tenni bennünket. Ha burkoltan is, de azt sugallja,
hogy az általa képviselt valóság az egyedüli valóság.
Kizár minden más valóság- és igazságigényt. Jaj an-
nak, aki nem hisz benne! Auerbach megfogalmazása
félelmetes, de igaz. Ne ijedjünk meg a kemény sza-
vaktól, különösen amikor most majd a Biblia „zsar-
noki” igényéről hallunk. Annak tűnik a Biblia, zsar-
noknak és totalitáriusnak, aki fél tőle, aki félti bű-
nös, megkeményedett egóját a „kétélű éles kardtól”.
Aki viszont már átadta magát a Mester igéjének, az
nem ijed meg Auerbach mondatától, hanem meg-
értve mosolyog rajta. Halljuk hát ezt a „mondatot”:
„A Biblia igénye az igazságra nem pusztán sokkal
erőteljesebb, mint Homéroszé, hanem még „zsarnoki” is;
kirekeszt minden más igényt. A Szentírás történeteinek
világa nem éri be azzal az igénnyel, hogy a valósága
történetileg igaz — azt állítja, hogy egyedül igaz, hogy
egyeduralomra van teremtve. Egyetlen más helyszínek,
eseménynek és rendnek sincs joga, hogy független
legyen tőle, és elhangzik a jövődőlés, hogy az ő keretei
közé illeszkedik, alávetetik neki minden, az egész em-
beri történelem. A Szentírás történetei nem versenge-
nek kegyeinkért, mint a homérosziak, nem hizelegnek,
hogy tessenek, s hogy megejtessenek — la akarnak igazni,
ha pedig vonakodunk, máris rebellesek vagyunk.” (Mi-
mézis, Gondolat, 1985., 16. old. Ford. Kardos Péter).

GEMES ISTVÁN (Németország):

Evangelikus-e Eugen Drewermann?

I. RÉSZ

Sokan élvezettel dörzsölik a kezüket a németországi
katolicizmus legújabb „esete” fölött. A holland és
amerikai püspökök megrendszabályozása, a tübingeni
Hans Küng tanítói hivatalból való eltávolítása, fur-
csa püspök-kinevezések Svájcban és Ausztriában s a
kölni teológiai nyilatkozat után végre megint valami
csemege a rk. egyházban: Eugen Drewermann pader-
borni paptanártól az illetékes érsek megvonta a ve-

Elérkezünk a célunkhoz: a narratív kritika, az iro-
dalmi elemzés módszerével — s Auerbach összeha-
sonlításának segítségével — most már világosan lát-
juk, hogy a bibliai szöveg más, hogy a bibliai szöveg
rendkívül sajátos. Irodalmilag, a narratíva szempon-
tjából elemezhető, de éppen ez az elemzés világít rá
arra, hogy a Biblia távolról sem csupán irodalom, ha-
nem egy minket, mindnyájunkat személyesen és erő-
teljesen megszólító Hang hallható ki belőle. **Megszó-
lítottak vagyunk. Hogyan válaszolunk?**

**Következik a VI. (befejező) rész: Mi a posztstruktura-
lizmus, ill. a dekonstrukció?**

BIBLIOGRÁFIAI VÁLOGATÁS

- Alter, Robert, **The Art of Biblical Narrative**, New York, Basic Books, 1981.
- Auerbach, Erich, **Mimézis. A valóság ábrázolása az eu-
rópai irodalomban**, Budapest, Gondolat, 1985.
- Barton, John, **Reading the Old Testament**, Philadelphia, The Westminster Press, 1984.
- Beardslee, William A., **Literary Criticism of the New Testament**, Philadelphia, Fortress Press, 1970.
- Edwards, R. A., **Matthew's Story of Jesus**, Philadelphia, Fortress Press, 1985.
- Frei, Hans W., **The Eclipse of Biblical Narrative A Study in Eighteenth and Nineteenth Century Hermeneutics**, New Haven, Yale University Press, 1974.
- Frye, Northrop, **The Great Code, The Bible and Literature**, London, Routledge and Kegan Paul, 1982.
- Kermode, Frank, **The Genesis of Secrecy, On the Interpretation of the Narrative**, Cambridge Mass. Harvard University Press, 1979.
- Kermode, Frank — Alter, Robert, (szerk.), **The Literary Guide to the Bible**, Cambridge Mass, Harvard University Press, 1987.
- Jasper, David, **The New Testament and the Literary Imagination**, London, Macmillan, 1987.
- Morgan, Charles — Barton, John, **Biblical Interpretation**, Oxford, Oxford University Press, 1988.
- Poland, Lynn, **Literary Criticism and Biblical Hermeneutics**, California, Scholars Press, 1985.
- Ricoeur, Paul, **Time and Narrative, Vol. I—III**. Chicago, The University of Chicago Press, 1983.
- Rhoads, David — Michie, Donald, **Mark as Story: An Introduction to the Narrative of a Gospel**, Philadelphia, Fortress Press, 1982.
- Sternberg, Meir, **The Poetics of Biblical Narrative**, Bloomington, Indiana University Press, 1985.
- Tannehill, R. C., „Narrative Criticism” in, Coggins, R. J. és Houlden J. L. (szerk.) **A Dictionary of Biblical Interpretation**, London, SCM Press, 1990, 489—490. old.
- Tannehill, R. C. **The Narrative Unity of Luke-Acts, Vol. I**, 1986.
- Wilders, Amos, **The Language of the Gospel: early Christian Rhetoric**, London and Herper Row, 1964.
- Wright, T. R., **Theology and Literature**, Oxford, Basil Blackwell, 1988.

met rk. egyháznak az egyik legvitatottabb egyénisége ő.

Drewermann terjedelmes 40 könyv szerzője, a vele foglalkozó könyvek, cikkek, jegyzőkönyvek száma szinte áttekinthetetlen.² „Tévtanításainak”, amelyekről az egyház, saját állítása szerint, soha hivatalosan nem tárgyalt vele —, nagyon hosszú a listája: többek között tagadja a szentségek Jézustól való elrendeltségét, megkérdőjelezi az egyház és püspökei tekintélyét a hit és erkölcsi dolgában, tagadja Jézus szüztől születését, s nem osztja egyháza álláspontját a születésszabályozás kérdésében —, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

A szerkesztői felkerésnek megfelelően mégsem általában a „Drewermann-ügyről” lesz szó a következőkben. Inkább egyfajta evangélikus eszmélkedés és állásfoglalás a célo, annak minden szubjektívásával és töredékességével. Erre nemcsak Drewermann nagy nyilvános visszhangja ösztönöz. Ő maga is látható szimpátiával tárgyal és elemez kérdéseket, amelyek már a reformációban olyan nagy jelentőségre tettek szert^{2a}, mint pl. bűn, egyház, megigazulás, Isten, személyi lelkigondozás. Ezeket a „protestáns impulzusokat” nem tagadja, sőt sokszor előveszi okfejtéseiben.³ Rk. vitapartnerei vádját pedig, hogy ti. gnosztikus tanítást hirdet⁴, az „Erz-Lutheraner Sören Kierkegaard”-ra hivatkozva utasítja vissza: „akitől a félelem, bűn és tartozás (ebben a sorrendben!) lényegéhez a legdöntőbb ismereteket kaptam, s neki köszönhetem bibliai hermeneutikám alapvetését is, amelyet kétkötetes munkában — »Mélylélektan és egzegézis« — próbálok kifejteni”⁵

Két megjegyzés kívánczik még ez elé az értékelés elé. **Először** is feltűnő, hogy a dogmatikát tanító rendszeres teológus, milyen elemi erővel vetette rá magát az **egzegézisre**, a szentírás-magyarázat művelésére. Ez az összekapcsolás még elevenen élt a reformációban, hogy aztán a teológiatörténeti fejlődés a Szentírást csak „loci”-k gyűjteményévé tegye a dogmatika számára. Az újkorban talán csak még Barth tett nagy kísérletet arra, hogy a Római levél magyarázatával jelölhető áttörés nála sokkötetes dogmatikába torkollljon. — Ami Drewermannnál történik, az még ennél is sokkal több, ill. egészen más. Az ő számára a Szentírás **egyrészt** legendák, mitoszok, szimbólumok kimeríthetetlen gyűjteménye, s mint ilyen tehát egyetlen hatalmas képtár.⁶ Csak, aki képekben tud még gondolkodni és álmodni^{6a}, tudja ezt a kincstárát megfejteni, s a vallás számára hasznosítani, vallja. **Másrészt** ez, a mélylélektani érdeklődésének megfelelő munkája, bizonyos értelmű öngazolás is. Mivel a történet-kritikai bibliakutatás immár évtizedes (mi azt mondanánk, legalább 150 éves) eredményeit az egyház még mindig nem hajlandó a néppel ismertetni, ezért fogott hozzá Drewermann ezen eredmények népszerűsítéséhez. Eltekintve attól, hogy főműve⁷ is elsősorban írásmagyarázat, vele is a „fundamentalista körök” ellen akarta igazolni önmagát, s az egzegézist „Zwischenthema”-nak tekintette.⁸

Másodszorban éppen az egezetikái munkája teszi őt — hangzókké és mégoly furcsán is — a történet-kritikai szentíráskutatás bírálójává. Akadémiai elzárkózást vet szemére, valamint azt, hogy kutatási eredményei semmit nem jelentenek az ember félelme megszüntetése és feloldása számára. S itt már Drewermann munkamódszerének a „másik lába” érvényesül, a mélylélektani szentírásértelmezés.⁹ Meggyőződéssel vallja: „Ha a kereszténység azon igényének, hogy a megváltás vallása, újra komolyságot és tiszteletet, gyógyító készséget és erőt akarunk ajánlani, akkor új tájékozódásra van szükségünk, amelyben a **pszichoterápia és a lelkigondozás**, mélylélektan és a teológia közös gyökerét az ember lelkében fedezi föl újra”¹⁰ Véleménye szerint csak ebben, az ember lelkében levő, közös gyökér megtalálásában

— és nem akadémiai tudásgyarapításban — nyerné vissza az egzegézis is a tulajdonképpeni jogosultságát.

Három kérdést ragadok ki a sok közül, amelyekkel kissé részletesebben foglalkozom a következőkben: 1. Pszichológia; 2. Szentírás; 3. Klerikusok.

1. A MÉLYLÉLEKTANI MÓDSZER

Közel 100 év után sem tisztázott még maradéktalanul a lélektan és a teológia egymáshoz való viszonya. Az esetenkénti és egyéni kezdeményezések jó kezdetével szemben mindig is erőteljes ellenállás lépett fel és lép föl máig is — mindkét részről.

Hogy **Freud** kutatásai alapján véve vallás- és keresztényellenesek voltak, az ugyanúgy letagadhatatlan, mint mai nagy egységfrontok „en bloc” lélektan-ellenessége. Talán összefogható névvel tanácsos ezeket fundamentalistáknak nevezni, s rögtön hozzá kell tennünk, hogy táboruk nem csupán keresztény specialitás. A sinto, hindú, de legszemelláthatóbban az iszlám vallás huszadik századvégi képe meghatározó erejét jelentik ők, kétségkívül.

Drewermann tudatosan és igen eredményesen alkalmazza a mélylélektan **módszertárát**. S mivel itt még igen sok a tisztázatlan és megtámadható felület, s a „gyorsíró” szerző itt-ott pontatlanul is fogalmaz, — amin átlagos 800—900 oldalas könyveinél nem is csodálkozhatunk! — állandóan a kereszténység elpszichologizálása vádjá ellen kénytelen védekezni. Így vet szemére Pesch és Lohfink „semmitmondó vallássosságot”, amely „archetypikus alapokon a mélylélektannal modern gnóziássá” szövetkezik¹¹, és már régen a kereszténységet akarja helyettesíteni. Drewermann visszavág azzal, hogy — bár a mélylélektant csupán eszköznek tekinti — mégis lényegében csak ez a tudomány tudja még feltárni a jelenkori ember lelki nyomorát. Olyannyira, hogy az egyházi szóhasználat, a „bűn” fogalma, ehhez viszonyítva nem más, mint „felszínes fecsegés”. S még megtoldja a vita hevében: „A mélylélektan terápiái tapasztalatait a keresztény értelemben vett megváltás legfontosabb modelljeinek tartom.”

Szemére veti egyházának, hogy — mivel tekintélyi és hatalmi gondolkodása foglya — egész munkája szükségképpen az emberi lélek határain kívül mozog. Szerinte az egyház — különösen áll ez klerikusaira — az emberi személyiség kényszerű tönkretételében látja a feladatát, s minden mást, tanítást, igehirdetést, hierarchiát, hatalmi igényt erre épít. Így soha az ember lelkéhez nem juthat, mert egész munkája felszínes marad és nem lesz egzisztenciális. Pedig az egyháznak Isten „belülről hangzó beszédére” kellene figyelnie. Nem úgy, hogy Isten az emberi lélek egy részévé degradáljuk, hanem úgy, hogy az emberi lélek minden rezdülésére figyelünk, amely elárulja, hogy az ember csak legbelsejével, képeivel és álmaival^{11a} együtt érthető. Egyébként is sokkal nagyobb figyelmet kell szentelnünk a Szentírásnak, mint „képeskönyvnek”. A bibliai történetek az emberi valóság jelei (Chiffren), amelyeket a lét rejtett igazságaiként kellene magyarázni. Képekben fejezi ki Jézus születését, csodáit, feltámadását, általában mindent, ami Jézus életével összefügg. Igen bonyolultan magyarázza aztán Drewermann a képek és a valóság, a történetiség és az igazság egymással való összefüggését. Talán éppen ez egyik sebezhető pontja, s ellenfelei tudják ezt. Ugyancsak szemére vetik, hogy olyan lélektanilag és filozófiatörténetileg egy kalap alá nehezen vonható nagyságokat nevez mestereinek, akiknek már teológiai egymás mellé állítása is kérdéses: mert ugyan mi köze egymáshoz Freudnak és Jungnak, Kierkegaardnak és Sartrenak? Lehetséges-e őket egy rendszerben egyformán szóhoz jutni engedni, vagy ez csak Drewermann szeretetreméltó gondolkodásában lehetséges, aki soha senkit kizárni nem akar és rábizza mindenkire, hogy milyen formában hisz?^{11b}

Am Drewermann nemcsak alkalmazza a mélylélektan módszereit, hanem üzenetének **tartalmát** is így nyeri. Már első művének I. kötetében —, amelyet a szokványos egzegézisnek szentel — felbukkannak azok a fogalmak, amelyek a kategzochén Drewermann-i tanításnak nevezhetők, s mindez csak fokozódik természetesen a II. kötetben. Az emberiség „kollektív betegségtörténete” az, amit a bűneset mond el; benne az emberiség „fenyegetettségéről”, „esetlegességéről”, „kiszolgáltatottságáról” és nem az öntudati fejlődésfázisról van szó. A kétség és bizalmatlanság megerősödése vezet a paradicsomból való kiűzéshez és nem pusztán valamiféle engedetlenség. Elementáris erővel lép föl az Istentől való félelem a vele való zűrzavar nyomán, s ez átterjed az ember-pár egymáshoz való viszonyára is. S miközben Isten áldását keresi, egymástól való félelme egyrészt az ölésig fokozódik, másrészt annak megakadályozására irányuló mechanizmusokat épít föl. A természettel (kert) így meghasonlott ember tovább is ilyen „ellentétes körökben” forog, s ez a forgása csak fölgyorsul. Egyrészt fölbomlik az emberiség egysége, másrészt megindul az egymás kizárásának és uralásának folyamata; ez ellen lépnek fel az Isten nélkül magára maradt emberiség újraegyesítésének elképzelései. Ez csak az ember isteni rangra emelésével látszik biztosítottnak. Am az eredmény az emberiség teljes szétesése és dialógusra való képtelensége Istenrel és az embertárssal.

Drewermannra jellemző a szinte számtalan, egymással párhuzamosan futó fogalmi síkpár. Ezért beszél Gen 3-mal kapcsolatban az anya—gyermek viszony fölbomlásáról, az emberiség viselkedésének filogenetikai és prehisztorikus viselkedésbiológiai összefüggéseiről. Mindezek egyöntetű tanúsága szerint a **félelemben** jelöli meg az ember legnagyobb veszélyét. Ez az emberiség katasztrófája, amely a legmélyebb rezignációba viszi az egyént, de a közösséget is. Ilyen állapotában nem állhat meg az ember az Isten előtt. Viszonyát hozzá ui. neurótikus viselkedése határozza meg. Azaz beteges ez a viszony, mert a félelem, az üresség és a hiány érzése uralja. A semmi és a félelem megtapasztalása, az élet és halál értelmetlenné válása, a másik emberhez való egészségtelen, mazochista viszonyulása sükségszerűen arra kényszeríti az embert, hogy — Isten híján — antropocentrikus létmagyarázathoz folyamodjék. Eközben egyre mélyebben keveredik saját akadályaiába és betegessége Isten előtti **bűnné** lesz.

Drewermanntól nem lehet elvitatni a félelemmel való foglalkozása alaposágát, hiszen az ember számára kétségkívül a legfontosabb alapérzést tette ezzel a teológiai kutatása központjába. Mert az anyaméh védelmét elhagyó és azt ilyen tökéletesen soha vissza nem nyerő ember egész életét meghatározó erő az, amely a hontalanság, elveszettség, kiszolgáltatottság, tanácstalanság és kilátástalanság érzésében, mint a félelem okaiban jut kifejezésre. A félelemnek igen sok formája lehet, minőségileg azonban nincs különbség köztük: a kisgyermek anyaelvesztő félelme és a modern felnőtt atomfélelme ugyanaz. Hiszen — Drewermann szerint — gyökerük az ősi időkre megy vissza, ezért is beszél ő a „félelem őt paleoantropológikus alapformájáról”.¹²

Ha jól látom, Drewermannak **nem** célja a „teológia kiárusítása” a mélylélektan javára. Komolyan veszem a kijelentését: „... (a mélylélektan) ... számomra csupán eszköz ahhoz, hogy az Istennel való közösségen kívül élő ember megváltásra-szorultságát mélyebben megértsem.”¹³ Ugyanakkor éppen a Pesch és Lohfink-féle ellenvetéseket nem sikerült úgy feldolgoznia, hogy azok tárgyaltanná lettek. Ez áll az archetipikus képek Drewermann szerinti kizárólagosan igaz voltára. a kinyilatkoztatás behelyettesíthetőségére és a félelem és bűn kicserélhetőségére. Nem az-e a benyomásunk, — ahogy az egyik recenzistája ezt megfogalmazta, — hogy a vitára válaszoló könyvében¹⁴ még csak nagyobb a szakadék: „... Itt (ti. a kritikusoknál) egzegézis, ott (Drewermannál) mélylélektani elemzés?”¹⁵

A bűnnek ezt az ontogenetikus „egzisztenciális tragikum”-jellegét soha nem vette komolyan a **római egyház**, ezt veti Drewermann a szemére. Ehelyett a bűnnek egy megüresített fogalmába préselt össze mindent, amelyet aztán kazuisztikusan kicsinyes, moralista tilalmakkal és törvényekkel bástyázott körül. Ezzel szemben előnyösebb helyzetben levőnek ítéli meg itt a protestáns látást, amely individuális Isten elé állásra szólítja föl a hívőt és nem engedi, hogy bagatellizálja a bűn ilyen mélyreható egzisztenciális értelmét.

A ruhrvidéki evangélikus bányász fiának e dicsérete ellenére itt vetődik fel számunkra a hármas kérdés, amelyet — nagyon összevontan és a meg nem engedett egyszerűsítés vádját is beszámítva! — így fogalmaznék meg:

a) Meg kell kérdeznünk magunkat, hogy jó reformatori alapokon állva, **elég figyelmet szenteltünk-e a mai ember „határtalan fölöslegességi, behatároltsági és magányérzetének”** (Drewermann)? Nem kiáltottuk-e ki tökéletesen elveszettnek a pasztorálandó embert, anélkül, hogy elveszettsége ilyen lélektanilag megragandható okait tudomásul és komolyan vettük volna?

b) Bár állandóan hangoztatjuk, hogy a bűn elsősorban teológiai és nem antropológiai kérdés, **nem követtünk-e a gyakorlatban olyan pasztorális vonalat, amely — tudat alatt — megelégszik az antropológiai látással**^{15a}, vagy pedig egy félelemmentes élet ígértétől reméli, eszkatológikus távlatban is, a bűn végső megoldását?

c) Ha pedig ez áll, **milyen értéke van még tanításunkban és lelkipásztori szolgálatunkban a minden félelmet kizáró és legyőző kegyelemnek?**

2. A SZENTÍRÁS ÉRTELMEZÉSE

Számunkra szimpatikusan izgalmas az a bátorság, amellyel a rk. **dogmatika** magántanára a Szentírás-hoz nyúl. Drewermann főműve alapjául is szentírás-magyarázatot választott és vele szakkörökben is túlnyomórészt elismerést aratott.¹⁶ Ezen túlmenően két kötet több mint 1400 lapját szánta a mélylélektan és egzegézis kapcsolata tárgyalására¹⁷, további 656 lapot Mk evangéliuma és 848 lapot Mt evangéliuma magyarázatára.¹⁸ Az a tartozkodó félelem, sőt kritikus elutasítás, amely még a „Divino afflante Spiritu” megjelenéséig (1943), sőt részben még azután is rk. részről a protestáns bibliakutatást kísérte, Drewermannnál nemcsak teljesen megszűnt, de robbanásszerű gátszakítást is eredményezett. **Hosszú idő után először lép a színre egy rk. egyházi tanító, aki a mondanivalóját a Szentírás alapos tanulmányozásából nyeri.** Minden esetleges fenntartás ellenére, megdobban erre annak a szíve, akinek teológiai tanulmányai nem az általános vallástudományokra, vagy a filozófia történetére épültek föl, hanem az ó- és újszövetségi Szentírás eredeti szövegek alapján történő tanulmányozására és értékelésére.

Két pont van azonban Drewermann szentírás-szemléletében, amely számunkra súlyos kérdéseket vet föl.

A.) A Szentírás Isten kinyilatkoztatásának dokumentuma, amely elsősorban egy kiválasztott nép, majd pedig a Názáreti Jézus életében az ember/emberiség üdvét hivatott munkálni. Amikor a választott népet és Jézust említjük, akkor egészen konkrét **etnikai és személyi** valóságokra gondolunk. Nemcsak az őtestámentumi kegyesség követelte meg a család-főtől az Isten nagyságos történelmi beavatkozására

való emlékezést és konkrét emlékeztetést (Dt 7,6-8), hanem üdvösségszerzőnek, mert Isten kegyelme megbizonyításának is vallotta a konkrét, egyiptomi fogásból való tényleges, történelmileg is datálható megszabadítást és a honfoglalást (Dt 26,5-9). — **Ugyanez áll a Názáreti Jézusra is**, aki az időszámításunk kezdete körüli időben született és a gyülekezete „Isten sátorozását” (Jn 1,14) látta benne. Az idők teljességében született „Máriafi” élete, tettei és tanítása, majd üdvösségszerzőnek vallott szenvedése, megfeszítése és feltámadása a geográfiai és idői keretekben zajlott le, amelyet több-kevesebb pontossággal térben és időben el is helyezhetünk.

Innen adódik számunkra a következtetés, hogy tehát a Szentírás Isten olyan kinyilatkoztatását tartalmazza, amely **egyedül** elég az életre és az üdvösségre. Reformátori egyházaink története világos bizonyítéka annak, hogy a Szentírásnak ilyen ereje lelki mozgalmak, ébredések, megújulások megindulásában milyen semmi mással össze nem cserélhető és nem helyettesíthető szerepet játszott.

Drewermann nem látszik maradéktalanul osztani ezt a véleményt.¹⁹ A mélylélektan és egzegézis II. kötetében hangsúlyozza a Szentírás egyedülálló értékét.²⁰ A gyakorlatban azonban két vonalon halad és ellentmond ennek a kijelentett értékelésnek, vagy legalábbis viszonylagosítja azt. Az egyik az a munkatézise, hogy a teológiának az ember vallásos, szubjektív szükségleteiből és tapasztalati élményvilágából kell **kiindulnia**. S akkor rájön hamar arra, hogy a Szentírás ilyen modelleket hoz, s kínál fel a mai lelki szükségletek és azok hiányos kielégítése miatti válság megoldására. A Szentírás tehát valamiképpen a **mindig is volt és örökké megmaradó** emberi problémákkal és azok megoldásával foglalkozó modellgyűjtemény — szerinte.

Nem utolsó sorban ebből a megfontolásból üzen hadat Drewermann a történetkritikai bibliakutatásnak is.²¹ Nem a bibliai szövegek múltja — keletkezése, kora, magyarázattörténete — a lényeges. Fontos, hogy fölfedjük bennük azt, amit — ahogy az I. kötet alcíme programszerűen megadja — az álmok, mítoszok, mesék, regék és legendák sajátos törvényszerűsége szerint képekben és szimbólumokban a mai embernek megoldásként nyújtani akar.²² Ennek kifejtéséhez elengedhetetlen és egyedül helyes a mélylélektani magyarázat módszere.

B.) **Másrészt** feltűnik, ahogy Drewermann ebből a helyzetből kiindulva általánosít. Számunkra aligha is megengedhető az, ahogy a Szentírást besorolja — éppen előbb említett alkotóelemei alapján — más források közé, amelyeknek láthatóan ugyanolyan fontosságot tulajdonít. A népek mítoszai és meséi, legendák és regék ugyancsak bizonyító erővel bírnak az ő számára. Hiszen ezek is csak részei, akár a Szentírás, a közös nagy és mély istenélménynek.²³ Az etnológiai kutatás figyelembevétele kétségtelenül kitágíthatja látásunkat s a „kerítésen túlra tekintve” nem csalódnunk elvárásainkban. Sőt arra is emlékeztetünk, hogy az egyik görög egyházatya²⁴ igen meggyőzően tanított a logoi spermaticoi-ról és, hogy a hellén és keresztény szellem hatalmas összecsapása idején vele igen sokaknak nyújtott hathatós segítséget.

De ha Drewermann a legendák, regék és mesék nem mindig áttekinthető romantikus világában, mint valami „fons revelatrix”-ban véli megtalálni az ember embersége bizonyítását, félelme aaptalanságának kimutatását, csakúgy, mint a mindenkor is megvolt „Isten utáni vágy”-ra válaszul **emberi** hangot, — akkor mi objektívebbek vagyunk (Drewermann tőlünk irigyelt protestáns szubjektívításunkkal ellentétben) és a Sola Scripturát hangsúlyozzuk.

És: hogyan értsük őt, amikor kijelenti, hogy a bibliai történeteket mint **álmokat** kellene olvas-

nunk?²⁵ Szerinte az álomban lesz újra ember az ember és ott talál rá igazi énjére. Sőt ott találkozik már azokkal az „őstípusokkal” is²⁶, amelyek kezdetől fogva emberré formáltak.²⁷ Ezért is gyanús neki a Szentírás „külső szava” (äusserliches Wort), mert „a vallás szülője az álom”. Így lehet nála aztán az üres sír ugyanúgy csupán szimbólum, mint Jézus tengerenjárása, egy-egy gyógyítási jelenet vagy csoda leírása.

Szóvá kell tennem Drewermannak az UT teológiai kutatással kapcsolatos **következetlenségét**. A mindenféle elhatárolás és kizárás tiltását erénnyé stilizáló szerző nagyon sokat tanult a protestáns szentírásmagyarázat jeleseitől. **Bultmann** kétségtelenül mesterének tekinti, akárcsak **J. Jeremia**s. Mk-kommentárjában állandóan idézi őket és hivatkozik rájuk. Azt azonban módszertani következetlenségnek kell tekintenünk, hogy ha mestereit csak annyiban követi, amennyiben az ő mélylélektani kiindulású magyarázatához használhatók. A kutatásban a válogatás minden magyarázó szabadsága, de ha nem következetes ez a válogatás, akkor az **módszerhiba**. Nem elég pl. a Jézus megkeresztelése perikópáját Bultmannal „hitlegendának” tartani, ugyanakkor a perikópa legfőbb mondanivalójának az Istenre való teljes ráhagyatkozást megjelölni. — Ugyanezt lehetne Jézus megkísértéséről is elmondani. Hogy csúcsozódhat ki Drewermann egzegézise a pusztaságról és az állatokkal együttlétről szóló kegyes meditációban, miután Bultmann tézisének a perikópa egészéről már magáévá tette, ti. hogy az „unhistorisch”? Nem lehet Bultmannra hivatkozni, amikor az „emberfia” értelmezéséről van szó, majd bejelenteni, hogy a kifejezés egyszerűen „embert” jelent.

Íme, néhány példa erre Drewermann Márk-kommentárjából:

Hogy Jézus **megkísértése** a pusztában az állatokkal volt (Mt 1,12-13), az nem utalás Ézs 11,6-9-re, hanem az emberben levő **állati természetre**, amellyel tisztába kell jönnie mindenkinek.²⁸ A **vak gyógyításánál** (Mk 8,22-26) szereplő emberek, akiket a látni kezdő fáknak lát, „női-anyai szimbólumok” s elképzelhető, hogy az újra látó az embereket ilyen szempontból kell először szemlélni.²⁹ Jézus **jeruzsálemi bevonulása** témája „az örökké nekünk feszülő kérdés, hogyan képzeljük el Isten bevonulását az életünkbe... hiszen templom és város is a lélek szimbólumai...”³⁰ A **leprás gyógyítását** (Mk 1,40-45) Drewermann csak átvitt értelemben értelmezi: szerinte Jézus ezzel a felszólítással: „akarom, tisztulj meg!” tulajdonképpen ezt akarta mondani: „Azt szeretném, hogy mindent elmondasz, amit mások mint rágalmazást, félelmet, hazugságot, hamisságot, kisebbségi érzést, magad utálatát, romboló akaratot beléd tömtek; mond ki! — ki veled az utolsó szóig! mert enélkül nincs „tisztaság”, és végre ne félj már önmagadtól.”³¹ Az **idegen ördögűző** (Mk 9,38-41) története alkalmas ad Drewermannnak arra, hogy vele „Freud csodás emberi nagyságát” azonosítsa,³² s a római egyház represszív magatartását ostromozza: „Jézus nagy nyomatékkal jelenti ki, hogy a belőle kiáradó erőfolyamat nem lehet egy áttekinthető csoportra korlátozni vagy megrendszabályozni. Amit Jézus javasol, az pontosan az ellenkezője a mai egyházi gyakorlatnak.”³³ Az **epileptikus fiú** (Mk 9,14-29) történetében az apa meghasonlása (Zwiespalt) oka a fia betegségének,³⁴ akárcsak az szifofóniái asszony gondja miatt lett beteg a lánya (Mk 7,24-30). Jézus a **szenvedést** önként vállalja is, meg nem is. „Jézus nem akart szenvedni, legkevésbé önként... de még kevésbé akarta a gyáva kompromisszumokat és az értelmetlen alkalmazkodást” — ez lenne Jézus szenvedéstörténetének értelme (Mt 10,32-45). **Nagypéntek 3. üzenete** (Mk 15,20b-41) Drewermann szerint az, hogy az **asszony-álomra** kellett volna figyelnie a **férfiaknak** (Mt 27,19 Pilátus felesége!): „Ne feledjétek el

soha álmaitok üzenetét és érzelmeiket igazságát! — ezt üzenik nekünk Jézus szenvedéstörténetének aszszonyalakjai. Mert amíg álmainkat megöljük, érzelmeinket elnyomjuk, s a nőket hallgatásra ítéljük, addig nagypéntek a sorsunk.”³⁵ Vagy a Spiegel-interjú szerint: „Milyen értelmét látta Jézus a saját halálának, ha nem az áldozatát? — Saját halálának semmi értelmét nem látta. Nem akart meghalni...”³⁶

Ha itt Drewermann elmarasztalja egyházát, mert az sietve tulságosan zárt formákba öntötte a hitvallásokat³⁷, ahelyett, hogy a minden időkben dúsan virágzó „lélekmezőt” (Seelenlandschaft) a maga szimbólumaival engedte volna érvényesülni, akkor ez a kritika kétségkívül magában foglalja a **Szentírás leértékelését** is.

Ezen a drewermanni háttérrel felénk elhangzó kérdés az, **milyen jelentősége van a mi munkánkban még a Szentírásnak?** A reformációban Luther, őrta a pietizmus, mint erőteljes válasz az óluteránus ortodoxia megmerevedett szentírás szemléletére 500, ill. 200 évvel megelőzte Drewermann. A belsőre, a belülről való elvonatkoztatásra, s a spirituális írásmagyarázatra kétségkívül akkor lesz mindig szükség az egyháztörténetben, amikor a Szentírás szemlélete megmerevedik és többé már nem „eleven kenyér”.³⁸

Am meg kell kérdeznünk, hogy Drewermann tudós kísérlete meghozza-e számunkra az ihletett, mert a lelket megragadó, üzenetet? És: mennyire vagyunk túl a történetkritikai írásmagyarázat delelőjén, megemészte vagy érintetlenül hagyva kétségkívül jó eredményeit?

(Csak zárójelben jegyzem meg Drewermann kétségbeesését afölött a rk. klerikus fölött, aki egy életet „végigprédikál” anélkül, hogy valaha is felütötte volna a teológiai tanulmányai befejezése óta soha többé nem használt görög újtestamentumát. Csak rk. jelenység ez?)

(Következő számunkban folytatjuk)

JEGYZETEK

¹ „Nur noch jeder vierte ein Christ.” In: Spiegel Nr. 25/92, 46. pgg. 36—57.

² Érdeklődőknek többek között a Mérleg 92/1-es számát ajánlom további tájékozódáshoz.

^{2a} Valaki így meditatál: „Luther Mártonnal és Sören Kierkegaard-dal való érintkezései nem zárják ki azt, hogy a reformáció sok kérdése még Drewermann megbízható módszerével — a mélylélektan és vallástörténettel — feldolgozásra vár.” Jürgen Jeziorowski: Kleriker-Streit aus evangelischer Sicht. In: P. Eicher (szerk.): Der Klerikerstreit. Die Auseinandersetzung um Eugen Drewermann. München 1990. 196k.

³ G. M. Marcel, recenzió in: ThLZtg. 117 (1992) 382/83.

⁴ R. Pesch, G. Lohfink: „Tiefenpsychologie und keine Exegese. Eine Auseinandersetzung mit E. Drewermann”, Stuttgart (SB129), 1987.

⁵ „An Ihren Früchten sollt ihr sie erkennen” — Olten, 1990. 4. kiadás.

⁶ „Jesus wollte diese Kirche nicht” in: Spiegel, Nr. 52, 45 pgg. 1991. 61—74.

⁷ Strukturen des Bösen — Die jahwistische Urgeschichte in exegetischer, psychoanalytischer und philosophischer Sicht. Paderborn, 3. kiadás, 1981.

⁸ An ihren Früchten... Bevezetés.

⁹ Háromkötetes első munkáját így is osztja föl: I. kötet egzegézis; II. kötet mélylélektani magyarázat; III. kötet rendszeres teológiai feldolgozás.

¹⁰ u.o. Bevezetés.

¹¹ Lásd: 4. megj.

^{11a} Már C. G. Jungot is bosszantotta, hogy a teológiát nem érdeklik az álmok. (Psych.+Religion, 20—21. lp.) — Ezzel szemben lásd: Jeremiás próféta óvását tőlük (23,28-32; 29,8).

^{11b} Lásd: Spiegel interjú (52/1991) 68. lp.

¹² Strukturen des Bösen, II. 221.

¹³ Bevezetés.

¹⁴ An Ihren Früchten... 1988.

¹⁵ H. M. Barth: ThLZtg 115 (1990) 193—4.

^{15a} „... a gonoszság a Szentírás szerint nem az ember természetes állapota, s nem szabad mint erkölcsi hiányosságát magyarázni. Sartre egzisztenciális hermeneutikája segítségével kimutatható, hogy az Isten nélküli létet a Félelem és a Semmi szükségszerűen a saját egzisztencia abszolút önös önmegvalósításába szorítja el...” (Drewermann, in: Psyche 35, 1981. 975. lp.)

¹⁶ Lásd: F. J. Stendebach I. kötethez írt ismertetését. In: Bibel und Kirche, 1978. 70kk. lapok. De: P. Weimar: „Az őstörténet nem tulságosan... eredeti” — in: Theol. Revue 78 (1982) 283. hasáb.

¹⁷ Tiefenpsychologie und Exegese I. Traum, Mythos, Märchen, Sage und Legende 1990. (8. kiadás) — Tiefenpsychologie und Exegese II. Wunder, Vision, Weisung, Apokalypse, Geschichte, Gleichnis 1990. (6. kiadás) — Mindkettő a Walter-kiadónál (Olten-Freiburg i.Br.) jelent meg.

¹⁸ Das Markusevangelium I., Bilder von Erlösung, 1990. (6. kiadás). Des Matthäusevangelium. Erster Teil: Mt 1,1-7,29. Bilder der Erfüllung. Walter Verl. Olten 1992.

¹⁹ „Drewermann döntő hibája, hogy (a bibliai szövegek-nél) a történeti hátteret nem veszi eléggé figyelembe, mégpedig a Jahvistánál ugyanúgy, mint Freudnál...” — Joachim Scharfenberg: „... und die Bibel hat doch recht — diesmal psychologisch?” In: Wege zum Menschen 31, 1979. 301. lp.

²⁰ Valószínűleg ez váltotta ki a következő, csaknem entuziasztikus véleményt: „Alattomos az a vád, hogy Drewermann a bibliai kijelentést és Jézus Krisztust alábecsülné... Alig is van a jelenkori teológusok között olyan, aki olyan óvatosan, finoman és beleérzéssel kezelné az evangéliumokat.” J. Jeziorowski, 198. lp.

²¹ „... lényegében istentelen (ti. a történetkritikai Szentírás kutatás), ha mégoly sokszor veszi is ajkára az Isten nevé.” — Tiefenpsych. und Exegese I., 12. lp.

²² „Mivel attól fél, hogy tudománytalanságot vetnek a szemére, az egzegézis furcsa öncsokitással csak „irodalomanalízisre” korlátozza a tevékenységét, valamint történeti tények rekonstrukciójára, mintha bizony az írott ige nem lenne utalás a valóságra és az esemény nem lenne egy mindig is létező történés kifejezése.” Strukturen I. XCI. lp.

²³ És a megokolás így hangzik: „Ha a kereszténység saját igényének és feladatának eleget akar tenni, hogy ti. minden ember megváltásának a vallása, akkor a saját szimbólumai és a nemkeresztény-vallásokéi azonosságát fel kell ismernie, s el kell ismernie, s ezen elképzelések közös eredetét az emberi psyché archetipikus mintáiban. — An ihren Früchten... 117.

²⁴ Jusztinusz mártír (110—165.)

²⁵ Spiegel: 52/45. Jhg. 1991. 69. lp.

²⁶ C. G. Jung szerint az emberiség legmélyebb tudatalattijában ősi képek húzódnak meg, az „archetypusok”. Az emberiség legősibb tapasztalatai és az azokból keletkezett elképzelések bennük csapódnak le, akár mint gondolatok, akár mint érzések. — Über Psych. und Unbewusstem, in: Gesammelte Werke, Band VII., 1946., 71. lp. — Drewermann „archetyp”-kritikáját lásd: K. Berger: Zum Ketzer reicht es nicht c. cikkét, in FAZ 92. 04. 14.

²⁷ Schnackenberg szerint Drewermann ezzel a bibliai kijelentést a lélek őstípusaira szűkíti le.

²⁸ Mk-Komm. 148. lp.

²⁹ Mk-Komm. 529. lp.

³⁰ Mk-Komm. II. 181—183. lpk.

³¹ Mk-Komm. 213. lp.

³² Mk-Komm. II. 67. lp.

³³ Mk-Komm. II. 66. lp.

³⁴ Mk-Komm. II. 24. lp.

³⁵ Mk-Komm. II. 668. lp.

³⁶ Mk-Komm. 71. lp.

³⁷ „Leergedet im Lauf der Jahrhunderte”, Spiegel-interjú.

³⁸ „Drewermann, a maga módján, írásmagyarázatában megszólaltatott valamit a Jézusból kiáradó életfolyamból” — írja egyik bírálója. Gerd Lüdemann: Texte und Träume, Eingang durch das Markus-ev. in. Auseinandersetzung mit E. Drewermann. In: Bensheimer Hefte 71., 1992. 274. lp.

Szeminárium az igazságosságról a humanitárius segítségnyújtásban és annak fejlesztésében

„Nincs még egy fogalom a társadalmi etikában, ami oly vitatott lenne, mint az igazság fogalma. ... Az igazságról alkotott különféle elképzelések már a Bibliában is megtalálhatók úgy mint az azonos vonások is. Az igazság mindig egy összetett fogalom. A részek együttvéve alkotják az igazság érvényesülését. Isten az igazság végső megteremtője, de amint ő igazságos és őbenne van a megigazulás, úgy lesz az embereknek is kötelességévé az igazság megteremtése.”¹

Egy évvel ezelőtt a chicagói LVSZ tanácsülés úgy döntött, hogy a következő tanácsülés szemináriumi témája az „Igazságosság a humanitárius segítségnyújtásban és fejlesztésben” lesz. Most egy évvel később úgy tűnik, hogy rendkívül szerencsés volt a választás.

Az 1991-es LVSZ tanácsülés óta a világ egyre inkább szükségét érzi a segítségnyújtás minden formájának. Az elmúlt évben ki tudta volna megjósolni a volt Jugoszlávia államaiban történt változásokat? Egy évvel ezelőtt ki tudta, hogy az eső ilyen méretű hiánya Dél- és Kelet-Afrikában 18 millió ember éhezését fogja okozni, ami élő emlékezetben szinte a legnagyobb éhínség?

Egyre több segítségnyújtó és annak fogadója teszi fel ugyanazt a kérdést: olyan sok év után a fejlődő országokban miért nem jobb a helyzet?

Némelyek szerint a válasz egy része az lehet, hogy nem fordítottak elég figyelmet az igazságosság és az emberi jogok kérdésére. Megfelelő hangsúly esett-e annak az infrastruktúrának a megteremtésére, ami elősegíti az igazságosságot mindazoknak az embereknek, akiket szolgálni akarnak? Hogyan lehet az emberi jogokat érintő kérdéseket jobban figyelembe venni akkor, amikor a programokat tervezik? A humanitárius segítségnyújtás hogyan tudja mind az azonnali szenvedést enyhíteni, mind a hosszútávú tervet teljesíteni az

igazságos és egyenlő társadalmak megteremtésére?

Ezen kérdések azon kérdések sorába tartoznak, amiket az LVSZ tanácsa, ez év szeptemberében, Madrasban megvitatott. A szemináriumi napon a fő előadást Dr. M. M. Thomas tartotta, aki az EVT Központi Tanácsának elnöke volt.²

A továbbiakban Dr. Brian W. Neldner, az LVSZ World Service (Világszolgálat) elnökének a szemináriumi napon megtartott előadásából közlünk néhány gondolatot.

„A Tanács ezévi szemináriumi témája a Világszolgálat Bizottság számára rendkívül nagy jelentőségű. A téma a Tanácshoz intézett múlt évi jelentésünkből adódott, amelyik — a múlt évtized tapasztalatain alapulva — kifejezte azt, hogy a humanitárius segítségnyújtás többé nem nyújtható anélkül, hogy az emberi jo-

² Dr. M. M. Thomas előadása a fordítás időpontjában még nem volt kéznél, a madraai tanácsülés után lesz lehetőség előadásának ismertetésére a Lelkipásztor érdeklődő olvasói számára.

gok kérdését figyelembe ne vesszük.

Ezért a Tanácsnak meg kell vitatnia az emberi jogok, és a humanitárius segítségnyújtás kapcsolatát, az LVSZ munkájában belül. Ahogyan ezzel a kapcsolattal foglalkozunk, annak kihatása lesz arra, hogy a jövőben miként reagálunk az emberi szükséghelyzetekre.

A humanitárius segítségnyújtásnak erős bibliai alapja van, amit néha az egyház diakóniai funkciójának is neveznek. Az LVSZ/Világszolgálat megbízatása, hogy segítséget nyújtson tekintet nélkül fajra, nemre, vallási hovatartozásra, nemzetiségre és politikai meggyőződésre, világos megfogalmazása a diakóniai szolgálatra való elhívásnak.

A diakóniai szolgálat kötelez minket arra, hogy feltétel nélkül segítsük az áldozatokat. Történelmileg, a kérdések arról, hogy ki viseli a felelősséget a szenvedés miatt, és hogy az áldozatok maguk lehetnek előidézői a szenvedésnek, válasz nélkül maradnak”.

Pángyánszky Ágnes
teológus

SZÍVERŐSÍTŐ

Bécsikapu téri templomunktól lefelé menet, itt a Várfok utcában, a borozónál, így invitálják egymást a jóbarátok: **gyertek, beugrunk egy kis szíverősítőre.** — Ne szégyelljük bevallani, valóban szíverősítőre van szükségünk, hogy kibírjuk az életet, hogy szeretni tudjunk, hogy a múlt terhe agyon ne nyomjon, hogy a jövő bizonytalansága ne bénítson, hogy a percek örvénye mélybe ne húzzon. **Szíverősítőre van szükség.** Ezért hívlak titeket Jézushoz, mert egyedül Ő az, aki nem szűri ki a gyengéket, aki ezzel a rendhagyó toborzóval lepi meg a világot: jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok... Ezért hívlak titeket Jézushoz, aki kegyelmével erősíti meg szívünket, s aki egy első százból származó hitvallás szerint tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Ez nem megrögzött konzervatívizmus, nem fejlődő-

képtelenség. Ebben a régi hitvallásban az égő csipkebokornál megszólaló isteni kinyilatkoztatás visszhangzik, amit Martin Buber zsidó teológus így értelmezett: Mózesnek ezt mondta az Úr: **vagyok, aki vagyok, s a jövőben is annak bizonyulok, aki voltam.** Krisztus tanítványainak az a tapasztalata, hogy Mesterük is ilyen megbízható, akire mindig számítani lehet, aki kegyelmével erősíti meg szívünket. Ez a kegyelem nem rója fel bűneinket, hanem megbocsátja és így ad erőt arra, hogy a rosszat jóval viszonozzuk, hogy az életünket fegyegető kísértéseknek ellene mondjunk, hogy győzzünk félelmek, hangulatok és kétségek felett. — Jöjjetek Jézushoz szíverősítőre: kegyelmével erőt ad a megfáradtagnak, Ő tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.

Madocsei Miklós

(Elhangzott az MTV
Örömhír c. műsorában
1992. január 12-én)

¹ Viggo Mortensen: We seek justice freely because we have been freely justified (Justification and Justice — edited by Viggo Mortensen LWF) Geneva, 1992. 16—17. oldal.

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

1992 szeptember

EURÓPA EGYHÁZAINAK X. NAGYGYŰLÉSE PRÁGÁBAN

Kontinensünkön az Európai Egyházak Konferenciája (EEK) a legátfogóbb ökumenikus egyházi szervezet. Az ötvenes évek végén alakult, elsősorban a szétszakadt, megosztott Európa egyházainak találkozó helyül. Jelenleg 120 európai — protestáns, anglikán és ortodox — egyház tartozik tagjai közé. Jó kapcsolatokat épített ki az európai római katolikus püspöki konferenciák szervezetével is (CCEE). A legnagyobb regionális ökumenikus szervezet. Öt-hétévenként tartja hivatalos nagygyűléseit. A tizedik ilyen nagy találkozást szeptember 1—11. között tartották meg Prágában. A 120 tagegyházat 350 hivatalos delegátus képviselte. A többi ökumenikus egyházi szervezet, egyes egyházak, más világrészek mintegy 250 képviselője volt jelen, köztük a Vatikán tíztágú küldöttsége. Egyházunkat háromtagú delegáció képviselte **Szebik Imre** püspök vezetésével.

A fő témák ezek voltak: az ökumenizmus helyzete a mai Európában, — a misszió és evangélizáció időszerű feladatai, — a diakónia sürgős tennivalói kontinensünkön, — a média és a kommunikáció megújítása, — az egyházi ifjúság hangja ma. Előtérben álltak az európai ökumenikus feszültségek, a nacionalizmus és az idegengyűlölet fellángolása Európában, a béke és igazságosság mai kihívásai világunkban, világméretű ökológiai felelős-

Kevés olyan feszültségekkel telt nagygyűlése volt az Európai Egyházak Konferenciájának, mint a X. Nagygyűlés Prágában. Itt megpróbáljuk összefoglalni a heves viták lényegét és az egyházak legfontosabb közös döntéseit. A Lutheránus Világszövetség újra a „harmadik világban”, Indiában, tartotta vezető testületének évi ülését. A teológiai és ökumenikus problémák mellett ezért most a tanácsülés központjában a Dél szegény országait győtrő, sokféle inség és az egyházak legfontosabb segítő feladatai állottak. Újabb beszámolókat hozunk a jugoszláv polgárháború, a németországi erőszak-hullám és a dél-afrikai kritikus helyzet egyházi vonatkozásairól. A „teológiai kitekintésében” a feminista teológia svájci vitatémáiról és a Luheránus Világszövetség új, széleskörű teológiai kutatási programjairól adunk rövid tájékoztatást.

(A híryanag lezárása: 1992. szeptember 30.)

ségünk, az emberi jogok és a nők szerepe az egyház életében. Az összefogó főtéma ez volt: „Isten egységet teremt, — új teremtés Krisztusban”.

A nagygyűlés esti ortodox istentisztelettel kezdődött. **II. Alexy** orosz pátriárka, az EEK elnöke, Európa mai, igen súlyos politikai és egyházi feszültségeiről szólt. Ezért ma mérhetetlen felelősség nehezedik minden egyházra a kiengesztelés szolgálatában, főként az etnikai konfliktusok, a faji feszültségek, a menekültek és a munkanélküliek milliói, valamint az egyházak közti feszültségek miatt. **Jean Fischer**, az EEK francia főtitkára, arra hívta föl a figyelmet, hogy az EEK először tart nagygyűlést a volt „keleti tömb” területén. Európa új útra lépett; újat kezdhet, ha a régi falak helyett most nem emelkednek „új falak” népei között. Felsorolta a mai megosztó erőket, — ezek ellen Európa egyházainak az egész kontinensen, minden erővel szembe kell szállniuk! Kritikával illette az ökumenikus mozgalom mai helyzetét; „ökumenikus térről” beszélt. Az egyházak

viszonya egymáshoz belső megújulásra szorul — mondta.

A munka során **Európa mai ökumenikus helyzetének ellentmondásosága** volt az egyik fő vitatéma. **Konrad Raiser**, az új EVT-főtitkár, szerint a legújabb vatikáni dokumentum nem várt visszalépés, és súlyos következményei lehetnek. **Martini** milánói bíboros, a CCEE elnöke, nem látta ilyen súlyosnak a helyzetet; kifejezte a római katolikusok készségét a további ökumenikus együttműködésre. A kisebb munkacsoportok és szekciók a negatívumok mellett sok eredményről is szóltak az elmúlt évek ökumenikus kapcsolataiban.

A másik, nagyon sok vitát és izgalmat kiváltó témakör a mai **európai nemzetközi helyzet** — elsősorban a jugoszláv polgárháború és a kelet-európai etnikai feszültségek — voltak. A szerb ortodoxok képviselői a szerb hadviselést „jogos önvédelemnek” nevezték; a nagyhatalmakat és az Európai Közösséget vádolták a háború kiterjedéséért. **Danilo** szerb püspök egyenesen arról beszélt, hogy a szerbek-

nek „joguk és kötelességük is ölni”, amikor a pápa „keresztes háborút”, a muzulmánok pedig „szent háborút” folytatnak ellenük. **Kyrrill** orosz metropolita a vallásszabadság megsértéséről beszélt **Ukrajnában** a görög-katolikus egyház részéről. Ismételten szóba került a megoldatlan, véres krízis **Észak-Írországnál**. **Csiha Kálmán** erdélyi református püspök a román kormányban a protestáns egyházakat bénító magatartásáról, az egyházak életébe való beavatkozásról szólt. Ugyanakkor az **ázsiai, afrikai és latin-amerikai egyházak** egyes delegátusai élesen kritizálták a szolidaritás hiányát irántuk a „keresztyén Európa” részéről. Európa jó módu ipari államai a fő okai eladósodásuknak, éhezésüknek és ökológiai pusztulásuknak — mondták.

A nagygyűlés végül végül egy sor fontos **határozatot** fogadott el. Ökumenikus vonatkozásban a misszió és evangélizáció közös erősítésére hívta fel az egyházakat. A tagegyházakhoz intézett **„Üzenet”** óv a felekezeti elfogultságtól és türelmetlenségtől és erőteljesebb együttműködésre figyelmeztet a társadalmi és nemzetközi kérdésekben, a népek, fajok és társadalmi csoportok közötti kiengesztelő szolgálatban. A volt **Jugoszlávia** ügyében hozott határozat, sajnos, csak általános felhívásokat tartalmaz a békés tárgyalásokra, az embertelen hadviselés elítélésére és az érdekelt egyházak jószolgálati fokozására. Külön határozat foglalkozik a fokozódó **faji megkülönböztetés, idegengyűlölet és antiszemitizmus** tragikus terje-

désével, és az egyházak, keresztyének fokozott aktivitására szólít ezek el- lenében. Két további nyilatkozat **Amerika** európai felfedezésének évfordulóján bűnbánatra és az elkövetett vétkek jóvátételére, valamint az éhezõ, szenvedõ **Afrika** megsegítésére szólít föl.

Jelentõs **személyi és strukturális változások** is történtek Prágában. **II. Alexy** pátriárka hatévi kiemelkedõ és megbecsült elnöki szolgálat után megválik tisztségétõl; utódát a jövõ év elején választják meg. Az EEK irányítását ezután egy 35 tagú Központi Bizottság végzi. Feszült viták után elutasították **Antonie** erdélyi román metropolita újabb beválasztását a vezetõ testületbe. Magyar tagegyházainkat ott **Hegedüs Lóránt** református püspök képviseli. Az EEK új tagegyházakat vett föl, s ezzel az azok száma százszázra növekedett.

A LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG TANÁCSÁNAK ÜLÉSE INDIÁBAN

Ökumenikus stratégia és igazságosság egy igazságtalan világban — ez a két nagy téma állt elõtérben a LVSZ Tanácsának idei ülésén. A 48 tagú vezetõ testület szeptember 13. és 23. között ülésezett a délindiai **Madrasban**, 107 evangélikus egyház és 55 millió egyháztag képviselésében. A vendéglátó a tíz indiai evangélikus egyházat, 1,3 millió hívõt magában foglaló **Indiai Evangélikus Egyházszövetség** volt. **Dr. Kunchala Rajaratnam**, a szövetség fõtitkára, jól ismert hazai egyházunkban is.

Az ünnepélyes **megnyitó** istentisztelet liturgiájában résztvett az a két elsõ indiai evangélikus lelkész is, akiket a múlt évben szenteltek lelkésszé Madrasban. Újra felvették azt a két fehér délafrikai tagegyházat, amelyek tagságát 1984-ben Budapesten függesztették föl.

A tíznapos munkakülés vitái két fõ elõadás köré

épültek. Az elsõt **Gottfried Brakemeier** brazil LVSZ-elnök tartotta errõl a témáról: „**Megigazulás és igazságosság**”. „A megigazító kegyelem üzenete egyfelõl ítélet az igazságtalanság fölött világunkban; másfelõl elhívás egész szociális magatartásunk megújítására”. A kegyelem újjáéremtõ üzenete tesz minket az igazságosság és szeretet aktív munkásai- vá egy irgalmatlan, szeretetlen és önzõ világban — mondta megnyitó referátumában. Felhívta a keresztyéneket, hogy képviseljék a „szabad piacgazdaság” igazságosabb, szociálisabb és ökológiailag is elfogadhatóbb alternatíváit népük és a népek életében. Ehhez kapcsolódott egy egésznapos „teológiai szeminárium” **M. M. Thomas** ismert indiai teológus vezetésével. Rámutatott, hogy elsõsorban az úrvacsora közössége, a „**koinonia**”, az alapja a keresztyén etika elkötelezettségének a szocio-ökonomiai és ökológiai kérdések területén, a mai anyagilag és lelkileg meggyötört világban. A tanácsülés nyomtatékosan felhívta a tagegyházakat szociális aktivitásuk erõsítésére az élet minden területén és az egész embervilágban.

A második fõtémát **Gunnar Stålett** fõtitkár jelentése vezette be. Ebben az egyházat mint a gyülekezetek és a hívõk Krisztussal és egymással való dinamikus életközösségét mutatta meg. **Az egyház mint „koinonia”** kizárja az elszigetelõdést egymástól, kizárja a hamis nacionalizmust és a konfesszionális önzés minden formáját. Megkívánja az evangélikus egyházaknak egymással és a többi egyházakkal való még szorosabb, ökumenikus együttmûködését. Hangsúlyosan szólt az **ökumenikus mozgalom** mai akadályairól, köztük legújában **Ratzinger** bíboros nyári, „a szó igazi értelmében botrányt okozó nyilatkozatáról”. Ez a világegyháznak a római katolikus egyházzal való azonosítása, és nyílt visz-

szalépés a **II. Vatikáni Zsinat** ökumenikus nyitottságával szemben. Az evangélikus egyházak azonban tovább folytatják ökumenikus erõfeszítéseiket az együttmûködés és teológiai dialógusok területén — mondta a fõtitkár. Üdvözölte a nõk egyre nagyobb részvételét az egyház életében, az elsõ két evangélikus püspök nõ megválasztását és azt, hogy a LVSZ genfi tisztségeiben, hivatalaiban a nõk aránya elérte a 40 százalékot. Szót emelt azért is, hogy a jövõben az egyházi világszervezetek (EVT, LVSZ, RVSZ, EEK) azonos munkaterületeken — így például a sajtó és a segélynyújtás vonatkozásában — egyesítsék eddigi külön tevékenységüket.

A **plenáris viták** elõterében — az indiai kontextus miatt is — a „harmadik világ” népeinek égbekiáltó nyomorúsága állt. A legtöbb felszólaló élesen kritizálta Észak fejlett országait a szegény országokra rakott, igazságtalan terhek és a nyújtott segítség sokféle külön feltétele miatt. **Ringström** svéd teológus nõ egyenesen kijelentette: „Mi nem adományozók, mi a rablók vagyunk”. **Brakemeier** LVSZ-elnök gazdasági és segély-politikájuk erõtlen korrigálására szólította föl a jómódú társadalmakat.

A LVSZ Tanácsa többéves teológiai munkaprogramot fogadott el. Hét új egyház felvételével a tagegyházak száma 114-re nõtt. Határozott arról is, hogy öt év múlva világyûlés keretében emlékezik meg a Világszövetség ötven éves fennállásáról. A Tanács legközelebbi ülését jövõre Kristiansandban, Norvégiában tartják.

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Namíbia több mint félmillió lélekszámú evangélikus egyháznak felvételével az Egyházak Világtanácsához csatlako-

zott **egyházak száma** 322-re növekedett.

Legutóbb beszámoltunk a Riói Környezeti Világkonferenciáról. A legújabb hírek szerint megalakulóban van a „**Föld Tanácsa**”, amelynek 18 nemzetközileg ismert tudós és politikus lesz majd a tagja. A Föld Tanácsának elsõrendû feladata lesz a részletes program kidolgozása a világgkonferencián hozott határozatok megvalósítására. Központi hivatalát a közép-amerikai San José városában (Costarica) tervezik.

VATIKÁN

Egyre szélesebb hullámok ver az az „Alap- elvi Nyilatkozat”, amelyet **Joseph Ratzinger** bíboros tett közzé júniusban ezzel a címmel: „Irat a Katolikus Egyház püspökeihez az Egyház mint Communio néhány aspektusáról”. A teológiai dokumentum 5 szakaszban, 19 pontban a „communio-ekklézológia” irányadó magyarázatát körvonalazza. Kijelenti, hogy az egyház egysége „hitünk szerint elveszít- hetetlenül a katolikus egyházban valósul meg” (17.). Hangsúlyozza a pápai primátus elismerésének feladhatatlanságát; ez „mint egyetemes apostoli szolgálat, valamennyi egyházban bensõleg jelen van” (ugyanott). A fontos dokumentum részletes teológiai elemzése megtalálható a protestáns Felekezettudományi Intézet (Bensheim) „Materialdienst” c. folyóiratában.

Az ökumenikus mozgalom jövõje érdekében erõs a reményességünk a reformáció egyházaiban, hogy nem ez lesz az „utolsó szó” a fél évszázad óta ígéretesen kibontakozó ökumenikus mozgalomban!

Ennek egyik jele talán, hogy alig valamivel késõbb jelent meg **Heinz-Albert Raem** neves római katolikus teológus, a Keresztyén Egység Pápai Bizottságának tagja, érdekes tanulmánya Németországban. Itt hét té-

telben követeli az egyházak ökumenikus közeledésének elmélyítését, az eddigi eredmények megőrzését és sokkal több gyakorlati lépést, — főleg a gyülekezetek szintjén — a már meglévő, teológiailag elismert egység manifesztálására. Cikke végén felveti például a kérdést: „Vajon a szomszédos protestáns lelkészért és gyülekezetért való imádkozás közbenjáró imádságainkban (ti. a misében) nem lenne-e hatékony jele a helyi szinten való szolidaritásunknak, tanújele törekvésünknek a látható egységre?”

NÉMETORSZÁG

Nagy ünnepélyességgel, nemzetközi ökumenikus vendégek, 4 ezres gyülekezet, 400 lelkész és egyházi vezető részvételével iktatták be Hamburgban, augusztus 30-án **Maria Jepsen evangélikus püspököt**, a „hamburgi Máriát”. Köszöntötték a történelmi eseményt **Gunar Stålsett LVSZ-főtítikár**, a helyi római katolikus püspök, az anglikán egyház delegátusa és a hamburgi zsidó főrabbi. Ökumenikus körökben nagy várakozással tekintenek a püspökönő egyházi szolgálata felé. A megelőző kritikák evangelikális nyilatkozatok után jelentős változás, hogy a württembergi konzervatív pietista irányú „**Evangelische Sammlung**” most a zsidó lelkész—püspöki szolgálata mellett foglalt állást.

*

Egyházi körökben is nagy megdöbbenést keltenek és erőteljes állásfoglalásokat, sőt tüntetéseket váltottak ki a németországi **idegen-, menekültellenes és antiszemita tüntetések, durva támadások**. „Az egyházaknak, a keresztyéneknek a megállózottak és üldözöttek oldalára kell állniuk” — nyilatkoztak egyházi vezetők és testületek az egész országban. A Német Protestáns Egyházszövetség (EKD)

szembefordult az új erőszakhullámmal és mélyen elítélt minden közömbösséget, tétlenséget a felháborító eseményekkel szemben. A jobboldali megmozdulások „aktív és passzív résztvevőinek magatartása” veszélyezteti a belső békét és a demokrácia kultúráját — mondta **Engelhardt** püspök, az EKD Tanács elnöke.

Ezekkel az eseményekkel kapcsolatban is nőtt az **erkölcsi eldurvulást terjesztő filmek, videokazetták és sajtótermek elleni heves tiltakozás** egyházi körökben. **Groebel** professzor tanulmánya szerint ma a német TV-programoknak csaknem a fele durva erőszakot, agressziót propagál, gyakran a koraesti órákban, a gyermekprogramok idejében is. Ez a laza magatartás túrhetetlen a nép jövője érdekében!

*

Bajor egyházi körökben mozgalom indult, hogy a szülők kérésére **koraszülöttek és elvetélt magzatok is eltemethetők** legyenek egyházi szertartással. Hivatkoznak arra, hogy sok esetben lelkészek megtagadták a halvaszületett gyermekek eltemetését. A „Szívárvány-csoport” javasolja a meglévő rendelkezések megváltoztatását a halvaszületett gyermekek ember-voltának és a szülők gyászának tisztelgésében tartása érdekében.

SVÉDORSZÁG

Evangélikus szülők gyermekei a Svéd Egyházban jelenleg **születésükkel** már az egyház tagjai lesznek. Ezért a meg nem keresztelt egyháztagok száma növekszik. Két svéd püspök azt javasolja, hogy a jövőben a megkeresztelés legyen az egyháztagság feltétele. De olyanok is folyamodhassanak egyháztagságért a maguk és gyermekeik számára, akik még nincsenek megkeresztelve. Ezek kérését szándék-nyilatkozatnak kell tekinteni a kereszt-

ség felvételére. A svéd egyházi sajtószolgálat szerint jelenleg külön bizottság foglalkozik ezzel a kérdéssel.

ÉSZTORSZÁG

Az Észtv Evangélikus Egyház, a függetlenné vált ország többségi egyháza, vezetősége az eddigi érsek mellé egy püspököt választott **Einar Soone** személyében. Egyúttal felszólította a külföldi észtv „menekült-egyházat” a hazai egyházzal való egyesülésre. Az új gyülekezeti énekeskönyvet már a külföldön élő észtv egyházzal közösen adták ki.

JUGOSZLÁV UTÓDÁLLAMOK

A volt Jugoszlávia két nagy egyházának feje, **Kuharic** zágrábi római katolikus bíboros és **Pavle** belgrádi szerb ortodox metropolita szeptember végén harmadízben találkoztak egymással, a Genf melletti Bosseyben. A mohamedánok ugyancsak meghívott vezetője a blokádi miatt nem tudott elutazni Szarajevóból.

A két egyházi vezető felhívást tett közzé a feltételek nélküli fegyverszünetre, az összes fogolytáborok felszámolására, a menekültek azonnali hazaengedésére és az „etnikai tisztogatások” teljes megszüntetésére. Elítélték az öregek, nők, gyermekek elleni embertelen, erkölcstelen hadviselést. A találkozót az Európai Egyházak Konferenciája (EEK) és az Európai Püspökkari Konferenciák Tanácsa (CEE) együttesen szervezték meg.

KÍNA

A Kínai Állami Nevelési Bizottság kinyilvánította, hogy „az összes iskolákban tilos bármilyen vallásos tevékenység csoportok vagy személyek részéről”. Kínai nevelési

vezetők véleménye szerint ma a „vallásos tevékenységek”, az erőszak és a szex-hullám a fő nevelési problémák(!) az alap- és középfokú iskolák tanulói között.

DÉLAFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

Egyre újabb veszélyek fenyegetik a délafrikai, fekete és fehérek közötti megbékülést. A nyár végén a független kis-állam, Ciszkei, biztonsági rendőrsége adott sortűzet a határukon felvonuló, többezres tüntető tömegbe. A Nemzeti Kongresszus Párt fekete hívei voltak a tüntetők, Ciszkei katonai kormánya ellen. 24 halott és 188 sebesült maradt a helyszínen. Erre a Kongresszus Párt vezetői megszakították a tárgyalásokat De Klerk elnök kormányával, és súlyos veszélybe került az egész világon örömmel fogadott megbékélési folyamat. A keresztyén egyházi vezetők — köztük **Desmond Tutu** anglikán érsek és **Chikane**, a Délafrikai Egyházak Tanácsa főtítkára — újból bekapcsolódtak a fekete — fehér megbékélés folyamatába. Sikerült is elérni a tárgyalások új-rakezdését. Alig lélegeztek föl a megbékülés hívei, újabb súlyos feszültség van kialakulóban. A Kongresszus Párt hívei tömegtüntetést szerveznek a kormánypárti fekete Inkatha Mozgalom központja ellen. Sokan féltik a megbékülést egy újabb vérontástól a szembenálló fekete irányzatok között.

LATIN-AMERIKA

Quitoban (Ecuador) megnyílt a latinamerikai bázisgyülekezetek és az evangélizáció vezetőinek kongresszusa. A konzervatív irányzat megerősödése a latinamerikai katolicizmusban a protestáns egyházak jelentős számú megerősödéséhez vezetett — hangzott el a kongresszuson. A protes-

tánsok lélekszáma Latin-amerikában ma már mintegy 40 millió, a lakosság mintegy tíz százaléka. Ezek az egyházak ugyanis erőteljesen a legszegényebb társadalmi rétegek oldalán állnak és a régebben főleg római katolikus „felszabadítás teológiája” sok pozícióját is átvették. A kongresszus résztvevői a záródokumentumban az indiánok és feketék megbocsátását kéri a fehér hódítók által öt évszázad alatt elkövetett súlyos bűnökért, milliók halálá-

ért. Együttállást foglalnak a „totális piacgazdaság” visszaéléseivel szemben a fejlődő, szegény országokban.

HÍREK A TEOLÓGIA VILÁGÁBÓL

A Svájci Protestáns Egyházszövetség Teológiai Bizottsága három ülésben foglalkozott a sokat vitatott „feminista teológia” értékelésével. A viták kiindulópontja egy kanadai művész feszülete volt, amelyen egy nőalak,

„Jesa Crista”, függött megfeszítve. A Bizottság hat férfi- és három nőtagja között heves vita alakult ki. Egyfelől elismerték, hogy a férfiak sokévszázados teológiai „egyeduralma” után szükség van a teológiában a hívő nők dinamikus részvételére is. Ugyanakkor elhangzott a figyelmeztetés, hogy a „feminista teológia” egy „nő-központú másik egy oldalúság” veszélyébe kerülhet és szembefordulhat a bibliai kinyilatkoztatás igazságával. Jürgen

Moltmann azt hangsúlyozta, hogy a teológiának el kell ismernie Isten és a valóságok megismerésében a keresztyén hitigazságok női átélését is. A tanácskozás zárónyilatkozata kijelenti: „Hisszük, hogy a nők aktív és egyenjogú részvétele elengedhetetlen hitünk és abból fakadó magatartásunk megfogalmazásában”. Ez az új megközelítés a teológiai munka lényeges megújulásához vezethet.

D. dr. Nagy Gyula

Az Európai Egyházak Nagygyűlése spiritualitásáról

Prága, 1992. szeptember 1–10.

Ha valaki azt a feladatot kapja, hogy egy nagygyűlés spirituális jellegéről adjon ismertetést, meglehetősen nehéz, alig áttekinthető területre kell kimerészkednie. Leírható, visszaadható egy terület lelkesége egyáltalán? Kétegyeink bizonytalanná tesznek.

1. Milyen jelei vannak egy konferencia spiritualitásának? A kontinentális ökumenikus tanácskozásnak nyilván számba kell vennie a földrajzi terület egyházi-vallási, de ugyanakkor nemzetiségi, gazdasági és kulturális-szellemi adottságait és problémáit is, mindazokat az emberi kérdéseket, amiket egy kontinens helyzete, az abban felismerhető mozgások napvilágra hoznak. Ilyen tekintetben a nagygyűlés munkáját bármilyen szakértői konferencia is elvégezhetné volna, hozzáértést és józan-ságot alkalmazva.

Amikor azonban egy **egyházi küldöttekből** álló konferencia mindezeket a kérdéseket az Ige világosságába emeli, a **Krisztus Egyháza** sajátos küldetésének tudatában akarja vizsgálni és az ezekből adandó tennivalókat tudakolja — akkor ezt csak a **Szentlélek segítségül hívásával teheti**. Hiszen nem emberi megfontolások eredményeit kell közvetítenie, hanem annak üzenetét, aki az Egyház Ura, megtartója és akinek üdvösséges szándéka áthatja az egész földet, — ezt a fáradt és annyi nyomorúsággal megterhelt Európát is.

Ilyen értelemben egy **egyházi konferenciának a legfontosabb kérdése, hogy mennyi spiritualitás érzékenysége és ereje van**, mennyire tudja a felvetődő kérdéseket a Szentlélek világosságában és a Tőle kapott bátorsággal megszólaltatni és kezelni.

2. A nagygyűlés spirituális forrásai az istentiszteletek voltak. Ezek ritmusa szinte egész munkanapunkat áthatották.

Meghatározó élményt jelentettek a **reggeli áhitatok**. Ezek minden nap „program előtti program”-jához tartoztak és szinte a konferencia teljes létszáma összegyűlekezett reggelente az istentiszteletek számára felállított sátorban. Munkacsapat állította össze az istentiszteleti rendet, amely nagyon változatos volt. Különböző liturgiai elemeket válogattak össze, sokat énekeltünk; az imádságok változó csendje, és rezonanzórikus elemeinek erős, életteli kisugárzása jótékony indítást adtak munkánkhoz.

A **közös éneklés** külön élményt jelentett: egy kis, hozzáértő és jóhangú csapat irányította éneklésünket és ki-

serte gitárral, szintetizátorral. A konferencia lelki közönsége ezekben az imádságokban és éneklésekben minden reggel újra megfoghatóvá vált.

Viszonylag sok idő jutott a kisebb, 10–15 fős **munkacsoportok** tanácskozására. A konferencia szervezőinek szándéka az volt, hogy ezek a csoportok az egész nagygyűlést átható **lelki bázist** képezzék, ahol az egyes résztvevők spirituális közössége is kiformálódik. Hogy ez mennyire sikerült, az elsősorban a **20 csoport** munkáját naponként megnyitó és végigkísérő igetanulmányokon múlt, nyilván erősen változó hatással és intenzitással.

3. Külön kell szólnom az úrvacsorai közösségünkről. Három alkalommal éltünk, élhettünk volna ezzel a kégyelmi ajándékkal, ha a különböző egyházi hagyományokhoz tartozókat nem választaná el egymástól a Krisztussal való egységnek ez a „jele”. Így azonban az Úrvacsorában történő **elkülönülés mindig spiritualitásunk erőtlenségére figyelmeztetett bennünket**: emberi korlátaink elfedik a Szentlélek egyesítő, összekötő munkáját azok között, akik hitük legfőbb kincsének a Krisztus keresztségét tekintik, „amely lerontja a válaszfalakat”.

A kép teljességéhez tartozik, hogy a **különböző keresztyén hagyományoknak egymástól való elkülönülése — főleg a kelet–nyugati megosztottság mentén — a nagygyűlés egész munkáján érezhető volt**. Szinte előre kiszámítható volt egy-egy kérdésben a véleménykülönbség és ennek nyomán a másik álláspontjának elutasítása; holott lehetett volna úgy is közelíteni a különbözőségekhez, hogy a másik álláspontja a mi látásunkat kiegészíti és gazdagítja, elmélyíti. Az egész konferencia gazdagodna, ha ez a törekvés erősödik közöttünk, — így azonban az a **veszély fenyeget, hogy a határozatok megfoghatatlannokká válnak, általánosságokba menekülnek a konkrétumokban való egység hiánya miatt**.

A spiritualitás hiánya a befogadó szeretet szűkösségében és a lelki látás elhomályosulásában jelentkezik. A Szentlélek gazdagsága pedig abban, hogy áttöri erőtlenségeinket és korlátaink ellenére megajándékoz bennünket a Krisztus követésének felismerésével ezekben az időkben is, a szeretet közösségét teremtve meg közöttünk.

Mindkét élmény a nagygyűlés tapasztalataihoz tartozik. Azért imádkozunk, hogy itthon, magyar hazánkban is jobban egymásra találjunk.

Hecker Frigyes
methodista szuperintendens

Bátorító kezdet

A Luther-Szövetség olvasótábora Csákváron

MOTTO:

„Olvasás és olvasási igény tekintetében egészen közel állunk a nullához, ami nem jelenti azt, hogy fel kell adnunk a reményt. Ha Csákváron

az első alkalommal csak négy—öt ember tudna találkozni, annak is lehet örülni. Mi hiszünk a Mag erejében, még a legkisebb mustármag erejében is”. (Takács Jánosnak a felkérést elfogadó leveléből).

Két napon át tizenöt és húsz fő között változó olvasókört, korban, előképzettségben, felekezeti hovatartozásban és érdeklődésben egészen heterogén közösséget tartott össze Luther jobb megismerésének vágya. Tábori körülmények között is magas szellemi színvonalú, a gondolatok éleit le nem kerekítő és mégis elfogadó, barátságos, fárasztó, s épp ezért felfrissítő együttléteket éltünk meg. Nem untuk meg a Magnificat tanulmányozását, s újra szembesültünk azzal, hogy milyen keveset tudunk Lutherről.

Távirati stílusban így szólhatna a beszámoló, sokkal részletesebben itt és most nem oszthatom meg a két nap élményeit; de hogy valami mégis a közös asztalra kerüljön, a szemináriumi beszélgetések, előadások címei, előadók pontos felsorolása helyett hadd idézzek — ha csak tartalmi hűséggel is — néhány gondolat-szilánkot, melyek hordozzák azt a magasfeszültséget. **Takács János** az emlékező szenior szabadságával mondta el, hogy milyen visszhangja volt 1937-ben a jócselekedetekről szóló irat kiadásának, s mennyire visszhangtalan volt a közelmúltban a Magnificat; a Luther-irodalomra nézve pedig: nem fontos, hogy mit mondanak mások Lutherről, az sem érdekes, hogy mit mond Luther önmagáról, nem is az a legizgalmasabb, hogy mit mond Luther Krisztusról, hanem az, amit Isten mond — ma is! — Luther által. Nem érdemes arról beszélni, hogy Luthernek is voltak tévedései, ez természetes; de ami írásai közül maradandó, az képessé tesz meghallani a lényegét. **Id. Magassy Sándor** „Az amputált Luther” címmel Luther-

életrajzok összevetésére vállalkozott, bemutatva néhány jellegzetes skatulyát, melyeket Luthernek el kellett szenvednie, utalt néhány szívesen félreértett gondolatra, mint a Luther és a cselédlány vagy a Luther és a Jakab levél, de az amputálók pusztá elítélése helyett inkább az amputálás figyelmeztető voltát hangsúlyozta, hiszen az amputálás kísértés, amint az evangéliummal való találkozás, Isten ügyével általában és így a Lutherral való találkozás is kísértések között adatik.

Véghelyi Antal Lutherről, mint a kereszt teológusáról, a rendszeresen gondolkodókkal szemben a „rendszeretlen” teológusról, a gondolati harmóniát megfogalmazókkal szemben a feszültségeket gondolati úton feloldani nem tudó imádkozóról beszélt. A kereszt teológiája nála sajátos koordináta-rendszert alkot, ha például Kálvin ugyanazt mondaná, mint Luther, az nem ugyanazt jelentené, hiszen az Kálvin más rendszerében eltérő paraméterekkel bírna. A kereszt teológiája ugyanakkor nem a történelmi lutheranizmus hitbizománya, hiszen Luther-idézetekből is fel lehet építeni csinos dicsőség-teológia rendszereket, s határainkon túl is megjelenhet a kereszt teológiája, mint például a jezsuita F. Varillon „Isten alázata és szenvedése” című írásában.

Bogárdi Szabó István Luther és Kálvin egyházfogalmáról szólt, s a fentiekkel szemben Kálvint Luther legjobb tanítványának nevezte. A fiatal Kálvin nemcsak hosszú szakaszokat idézett — sajátjaként; akkor ezt nem mondták plágiumnak — „Az egyház

babiloni fogságáról” című iratból, de sok gondolata meglepően közel áll Lutherhez, mindenestre jóval közelebb, mint kettejük követőié. A két vizsgált egyházreformáló iratban azonos prioritás fedezhető fel, mindketten az igaz hittől indulnak el, s érkeznek meg — mint utolsó állomásra — a helyes egyházformányzathoz. Az azonoság mellett előadónk egy irigységre okot adó különbséget is felfedezett: Luther az igaz egyház hetedik ismérveként a keresztthorozásról és ártatlan szenvedésről beszél, Kálvin arról, az egyház ismérvel között, nem tud.

Ifj. dr. Fabiny Tibor Luther hermeneutikájának időszerűséről szólva, a betű szerinti és Lélek szerinti értelmezés megkülönböztetését Luthernek a 119. zsoltár 125. verséhez fűzött magyarázatával tette különösen izgalmasa: (tartalma szerinti) ami a múltban Lélek szerinti megértés volt, az ma már számunkra talán csak betű; amit magunk mögött hagyunk, a betű, ami előttünk áll, a Lélek, amit birtoklunk, a betű, amit elérni akarunk, a Lélek... **Reuss Andrásnak** a Szentírás — lutheri — közepe bementő előadásából csak egyetlen kérdést idézek: elválaszthatjuk-e a formát a tartalomtól, kivehetjük-e a pólyából a Gyermeket?

Nem idéztem mindenkit, aki értékes gondolatokkal járult hozzá az olvasótábor sikeréhez, de hadd idézzek egy visszajelzést: az egyik résztvevőnek jól esett, hogy a szervezők mindenkit felnőttek tekintettek. Szeretnénk ennek a dicsőretnek később is megfelelni.

Csepregi András

Hozzászólás Zsigmondy Árpád fogalmazványához

Örömmel olvastam a Lelkipásztor 1992/9. számában (301. o.) dr. Zsigmondy Árpád „Időszerű szociális kérdéseink” c. elaborátumát, amelyet zsinatunk teológiai bizottságának felkérésére készített a Zsinati Hitvallás tömör szövegének tehermentesítésére. A zsi-

nati ülésen maga olvasta fel. Tárgyalására és a Zsinati Híradóban való közlésére nem került sor. Az ülésről felvett jegyzőkönyvhöz csatolták mellékletként. Folyóiratunk szerkesztője, aki ebben a zsinat teológiai bizottságának elnöke is, lehetővé tette,

hogy az elaborátum szövegét mégis megismerhessük, hozzászólhassunk, vagy akár LMK-ülés keretében foglalkozzunk vele, mert „tanulságos és a lelkeszek véleményalkotására készítő és részleteiben vitára is alkalmas”. Élve az adott lehetőséggel, meg-

kísérlem néhány észrevételem megfogalmazását.

Szerintem Zsigmondy Árpád elaborátuma komoly figyelmet érdemel. Elmélyült teológiai munka eredménye. Maga sem igényli a teljességet, amikor társadalmunk több mai égető kérdésére keresi a választ. A számbavett gondokkal hazánk egész népessége rendszeresen találkozik valamilyen formában. Híveink sem kivételek. Egyházunk nem tekintheti feladatának, hogy Isten nevében megfellebbezhetetlen válaszokkal szolgáljon. Kötelességünknek tartjuk azonban, hogy Isten színe előtt reménységgel és segítő szándékkal keressük az eligazodást kihívásokkal teli körünkben, még akkor is, ha tűzhányón, vulkánon járunk.

Észrevételeim részben módosítóak, részben kiegészítőek.

ad I.2. helyett a következő szöveget javaslom:

A két világháború között és a második világháború alatt, valamint az ezt követő időben elkövetett vétkeink, mulasztásaink és tévedéseink nem korlátozzák, inkább növelik Isten színe előtti felelősségünket mai közéletünk társadalmi kérdéseinek tekintetében.

ad II.3. egyik mondata így módosítandó:

Isten megbünteti a hamisságot és ránk hárítja annak következményeit (vö. Róm 2,24-28).

ad II.4. végéhez csatolni javaslok a következő kiegészítést:

Ezt az utat a mind akutabbá váló „**cigány-kérdés**” rendezése érdekében nemcsak követelményként, hanem lehetőségképpen is komolyan kell venni.

ad II.5. szakaszt megelőzően a következő két szakasz beiktatását javaslom:

a) Bár jelenlegi állami törvényeink tiltanak mindenféle faji, nemzeti, vallási és kisebbségi diszkriminációt, sajátossága miatt külön kell foglalkoznunk a **zsidó—keresztyén kapcsolat** kérdésével. — Hiszen a zsidóság és keresztyénség, Izrael népe és az egyház — vallásgyakorlatunk különbözősége ellenére is — **sajátos sorsközösség**, mert együtt alkotják Istennek az egész emberiség javának szolgálatára választott és elhívott népét. Jézus Krisztus Atyja — a mi Atyánk —, „nem a filozófusok Istene, hanem Ábrahám, Izsák és Jákób Istene” — amint egykor Pascal találóan fogalmazta meg. — A második világháborúval szorosan összefüggő zsidóüldözések szörnyűségei arra figyelmeztetnek, hogy a de-

mokratikusan szervezett társadalom törvényeinek betartásán túl szorgalmazzuk a **párbeszédet**; segítsük a keresztyéneket a zsidóság, a zsidókat a keresztyénség kölcsönös, jobb megismerésében.

b) Úgy tűnik, hogy egy újszerű **nép-vándorlás** kezdeti jelenségeivel mind gyakrabban találkozunk hazánkban is. A számunkra idegen hagyományokat hordozó, az európai normáktól sok tekintetben eltérően gondolkodó és viselkedő embercsoportok európai tudatunkat, toleranciánkat és integrálói képességünket sokszor próbára teszik. A próbában való helytállásunkat segíthetik a különböző egyházak, ha készek a belső megújulásra, az ökumenicitás komolyanvételére és küldetésük helyes tudatosítására.

ad II.7 egyik mondata így módosítandó:

A munka az emberi méltóság és egymásra utaltság hordozója is.

ad II.9. szakasz után javaslok a következő szakasz beiktatását:

Technikai civilizációnk, társadalmunknak a teljesítmény és fogyasztás növelését növelő tendenciája sok nehézséget támaszt a társadalmi szempontból is fontos minél több **jó házasság létrejöttére és fennmaradására**. Ezt bizonyítja a válások számának nagymértékű növekedése; ezzel kapcsolatban az igazi családi nevelést nélkülöző számtalan gyermek szenvedése és elkallódása. Az egyházak odaadóbb és felkészültebb oktatói, nevelői és karitatív szolgálatukkal segíthetik a **jó házasságok megkötését**, felkészíthetik a házastársakat a helyes családtervezésre és a gyermekáldás felelős, örvendező elfogadására. Nem tűzoltó munkára, de a jó házasság propagálására van szükség.

ad II.10. szakasz helyett a következőket javaslom:

Az élet az Isten ajándéka. Ezt az ajándékát törvényével is védi. Védi már a sarjadó, legkiszolgáltatottabb, legtöbb oltalomra szoruló állapotában, az anyaméhben is. A terhesség művi megszakítása, az abortusz, nemcsak a csírázó életet oltja ki, hanem kockáztatja a várandós nő egészségét is és minden esetben **morálisan meggyötri s meg is alázza elszenvedőjét**. A terhesség művi megszakítása minden esetben ölés. Őlés még abban a válságos helyzetben is, ha általa az anya életét mentjük meg, vagy ha orvosilag kimutatható módon abnormalis gyermek várható szenvedéseit előzzük meg általa. Ha **bárki**: terhes nő, házastársa, orvososa belső vívódással és Isten

színe előtt vállalt felelősséggel, mégis ehhez a szörnyű eljárásához volt kénytelen fordulni, később kiderülhet, hogy tévedett, de ellenkező esetben is **rászorul Isten bűneink alól feloldozó irgalmaságára**. Jogi formulák által alig megfogalmazható határhelyzetekben ugyanis előfordulhat, hogy a terhesség művi megszakítása az Isten által is megkívánt „ultima ratio”, elkerülhetetlen döntés. **Isten irgalmasságára szorult létünk minden esetben nyilvánvaló**. Mindezt nem a könnyelműek megnyugtatóására, hanem a **megrendült lelkiismeretűek vigasztalására kell elmondanunk**. Nem hallgathatjuk el ugyanakkor, hogy az abortuszok mérhetetlen és felelőtlen elszaporodása miatt a művi beavatkozás útján megszakított terhességek nagy része **közönséges gyilkosság** még akkor is, ha a büntetőjogi felelősségre vonás túlnyomó esetben lehetetlen. Ennek ellenére kívánatos az elharapózott folyamat állami törvények segítségével történő korlátok közé szorítása. A törvények hatékonysága nagy mértékben függ a társadalom szociális, morális és személyes segítséget nyújtani képes intézményeitől, elsősorban a családok életének minőségétől. Segítségét nyújthat a pedagógiai megfontoltsággal és felelősséggel végzett szexuális felvilágosítás, de ha ez nincs egybekapcsolva az élet tiszteltetésével való neveléssel, az egymás iránti figyelmet tanúsító, önfegyelmet gyakorló türelem készségének megerősítésével, olykor morálisan rosszhatásúvá válhat. Mivel az életet Isten ajándékának tekintjük, az új élet fogadásával kapcsolatos felelősség és reménység erősítésére kell törekednünk. Ezek nélkül ugyanis a családtervezés a kényelem és az önzés, vagy a pusztán sovíniszta-nacionalista vagy éppen militarista érdekektől fűtött felelőtlen népszaporítás eszközévé válik. Hangunkat, sajátos evangélikus mondanivalónkat hallatni kell.

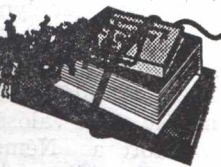
★

Zsigmondy Árpád elaborátuma nézetem szerint is gondolatébresztő, megvitatásra alkalmas szolid teológiai munka. Érdemes vele a Lelkészi Munkaközösségekben, sőt a presbitériumokban is — egyegy téma kapcsán szakértők bevonásával — foglalkozni. Megfelelő visszhang esetén zsinatunk ismét foglalkozhatna vele és a zsinati teológiai bizottság közreműködése segítségével zsinati nyilatkozattá érleli.

**Benczúr László
ny. lelkész**

Taní az egyháztörténet

FÜR LAJOS:

TESSEDIK

— A honvédelmi miniszter beszéde Tessedik Sámuel születésének 250. évfordulóján Albertiben rendezett ünnepségen —

Igen tisztelt ünneplő Gyülekezet!

Az Isten házában, a gyülekezet ünneplő közösségében megnyugszik a lelkünk. Megnyugszik, hiszen zaklatott világban élünk. Nagy szükségünk van ezekre a megnyugtató pillanatokra, órákra. De megnyugszik a lelkünk azért is, mert akinek ma itt 250. születésnapját ünnepeljük, a német mellett éppúgy beszélt szlovákul mint magyarul. Személyében szinte jelképezte azt a közös sorsot, amelyre visszaemlékezni, gondolni, megnyugtató lehet a számunkra. De megnyugszik a lelkünk azért is, mert ma itt Albertirsán, ebben a gyülekezetben, mi magyarok, szlovákok együtt emlékezünk a kiváló férfiúra. Mindazok gondolnak most rá, akik szívükben és emlékezetükben ma is tisztelik a kiváló egyéniséget.

Pedig nem volt könnyű az Ő sorsa. Mint ahogy nem volt könnyű azoknak sem, akik kortársai voltak. Mert a XVIII. század is tele volt olyan nagy erőpróbákkal, amelyekkel ma is szembe kell néznünk. Hiszen a XVIII. század lakója, polgára olyan kegyetlen pusztítások özöne után kellett, hogy elkezdje az ország talpraállítását, mint amit a mohácsi vészt követő két évszázad zúdított erre az országra, erre a tájra. 1526-tól 1711-ig, a szatmári békéig két évszázadon át pusztító háborúk tették szinte sivatagga az országot, a Kárpát-medencének éppen azt a középső, legtermékenyebb részét, amelyiken a középkor századai alatt kultúra, települések százai keletkeztek és virágoztak. Két szörnyű századon át pusztított a vész a Kárpát-medencének ama térségén, amely az idegen, török megszállás alá került. Az Alföld és a Dunántúl tájegységei szinte elnéptelenedtek. Falvak és városok százai pusztultak el.

Mindezt a nyugalmasabb, a megnyugvást hozó XVIII. században kellett rendbe hozni, szinte mindent előlről kezdeni. Újra be kellett telepíteni a lepusztult tájakat. Ekkor indultak el azok a hatalmas népmozgások, amelyek részint a Kárpát-medence török által nem érintett területeiről szlovákokat, magyarokat, románokat és ruszinokat hoztak az elpusztult területekre. Így kerültek ide is szlovákok a XVIII. században a Kárpátokból és így telepítették újra Szarvas városát is. Szlovákok, magyarok és németek kezenyomán, emberfeleti erőfeszítése keltette életre a településeket, nekik kellett e települések háttárain az elvadult tájakat újra kultúrtájjá tenni. Helyre kellett állítani mindazt, amit a két évszázad elpusztított, helyre kellett állítani azt, amit az itt élő népek a XVI. századig, a középkor végére megteremtettek.

A XVIII. század embere, akár magyar, akár szlovák, akár német volt is, legfőbb feladatának a sebek begyógyítását, a történelmi folytonosság megteremté-

sét és az élet megindítását tekintette. Küzdelmes, keserves éveket és évtizedeket kellett átélniök. Ebben a korban született Tessedik Sámuel.

Miközben nekünk itt a Kárpát-medencében a középkor eredményeit kellett újra visszavarázsolnunk és helyreállítanunk, az alatt Európa boldogabb, közepső és nyugati térfelében éppen e középkori világ lebontása kezdődött el. Olyan gyökeres változások indultak meg, amelyek lefektették az újkori Európa, az európai civilizáció alapjait. Azt az újkori civilizációt, amely ma már meghódította a világ legnagyobb részét. Iparban, kereskedelemben olyan robbanások következtek be éppen a XVIII. században, amelyek gyökeresen megváltoztatták Közép- és Nyugat-Európa mezőgazdaságát.

És ez nem is lehetett másképp. A hatalmas népességnövekedés, az ipar fejlődése egyenesen megkövetelte, hogy a mezőgazdaság megtermelje és megteremtse az alapjait ennek az újkori Európának. Ezért kellett Nyugat-Európa országaiban már a XVII—XVIII. században elkezdni lebontani a középkori, külterjes mezei gazdálkodást, és kellett helyébe olyan új gazdálkodási rendszert állítani, amely képes volt ellátni a felduzzadó és rohamos tempóban fejlődő új civilizációt. A külterjes helyébe a belterjes mezőgazdaságot kellett állítani. Ez a folyamat Angliában, Hollandiában és Németország nyugalmasabb részein már a XVIII. században megindult. Ott tehát a középkori világ lebontása és az új európai civilizáció kibontakozása indult meg, miközben nálunk — megismétlen — a sebeket kellett begyógyítani, és meg kellett találni a jogfolytonosság szálait. Helyre kellett állítani azokat a kapcsolatokat, amelyek a XVI. században megszakadtak. Mert az idegen uralom nemcsak romboló és pusztító, de ki akarta ragadni Magyarországot abból az európai civilizációból is, amelybe évszázadokon át beépült, ahová tartozott.

Nos, ebbe a feszültségekkel terhes világba született itt, Albertiben, Tessedik Sámuel. Ebben a helyzetben indult el a maga útján, s tanult kora legkiválóbb iskoláiban, a pozsonyi Evangélikus Líceumban és a debreceni Református Kollégiumban. Majd innen útra kelve, a németországi Erlangen egyetemén tanult tovább. Korának kiváló képeségű, szüntelenül munkálkodó, tanuló nagy egyénisége. Ahogy Európában járt, ahogy tanult, ahogy gyarapította teológiai, orvosi és természettudományos ismereteit és ahogy megismerte a fejlettebb nyugati városokat, fölrajzolódtott képzeletében annak az új Magyarországnak a képe, amelynek erre a világra, a Közép- és Nyugat-Európai világra kell majd hasonlítania.

Amikor hazajött, még 25 éves sem volt és meghívták Szarvasra lelkésznek. Abba az újratelepült

helységbe, amelynek akkor, 1767-ben mindössze öt-
ezer lakója volt. S, amikor lehunyta szemét, 53 éves
lelkészi szolgálat után, 1820-ban már tizennégyezer
lelket számlált Szarvas népsége. Itt találta szembe
magát ama valósággal, amelyik egyáltalán nem ha-
sonlított a Németországban és másutt látottakra.
Amiről addig szüntelenül olvasott, amiről tanul és
amit megálmodott. Ez a feszültség tette drámaivá
Tessedik egész életét. Mert tudta, nekünk nemcsak a
sebeket kell begyógyítani, hanem mindent el kell kö-
vetni annak érdekében, hogy a látott és megtanult
mintát ide lehessen varázsolni. Ide a Duna—Tisza tá-
jára, ide a meglehetősen elhagyatott Kárpát-medén-
cébe.

**Két területen indított küzdelmet ugyanazon cél ér-
dekében: Felemelni a jobbágyiságot, parasztságot, fel-
emelni az egész országot,** alkalmazni az új termelési
és településrendezési eljárásokat csak akkor lehet, ha
az anyagi feltételek biztosításán túl meglesz hozzá a
lelki, szellemi, a gondolkodásbeli készség is.

Munkásságát azzal kezdte, hogy **iskolát alapított.**
Gazdasági iskolát. Olyan iskolát, amelyben a paraszt-
fiatalok mellett néptanítókat, közigazgatási szakem-
bereket és a gazdálkodás irányítóit akarta kiművelni,
az agrárismeretekben járatos emberekké képezni. Is-
kolája három tagozatból állt: általános ismereteket,
agrárismereteket és műipari ismereteket adó tagoza-
tokból. Iskolájában azonban nemcsak az elméleti is-
mereteket adták meg a beiratkozókknak. Tessedik fel-
fogása az volt, hogy az elméleti ismeret üres szócsép-
lés csupán, ha nem társul gyakorlati tapasztalatok-
kal. Ezért iskolájában a gyakorlati ismeretek elsajá-
tításának ugyanakkora teret adott, mint az elméleti
képzésnek, a természettudományos ismereteknek.

Maga akart példát mutatni. Nem csak mint jó lel-
kész, akinek kötelessége gyülekezete élére állni, ha-
nem mint európai gondolkodó, magyarországi polgár,
mindent megtett annak érdekében, hogy a gyakorlat
példáival adjon mintát mindazoknak, akik követni
akarják őt. Mintagazdaságot létesített az egyházköz-
ségétől kapott javadalmi földjein, olyan új rendsze-
reket kikísérletezett, amelyek alapján Magyarország,
a magyar mezőgazdaság is fölzárkózhatott volna az
európai államok mögé. Szinte felsorolni is sok lenne,
hányféle eljárással próbálkozott. Legfontosabb alap-
elve az volt, hogy nekünk is ki kell lépnünk a kül-
terjes mezei gazdálkodásból és meg kell kezdenünk
a belterjes gazdálkodásra való áttérést. Fel kell szá-
molni a rideg, legeltető állattartást, fel kell számolni
a középkori nyomásos gazdálkodás egész rendszerét.
Olyan új eljárásokat kell meghonosítani, amelyekben
a takarmánynövények, a kapásnövények, sőt a kertés-
zeti növények is helyet kapnak. Nagy gondot fordít-
ott az Alföld fásítására és a gyümölcsösök kialakítá-
sára. Gyümölcsöskertjében több mint háromszáz
fajtát gyűjtött össze. Így akart mintát adni minden-
kinek.

Am jól tudta, hogy **szükség van a szellemi táplá-
lékra,** az iskolák mellett a mezőgazdasági szakisme-
retek elterjesztésére. Hatalmas irodalmi tevékenysé-
ge, amihez meglehetősen későn, 42 éves korában fo-
gott hozzá, két nagy célt szolgált. Leghíresebbé az a
munkája vált, amely a parasztság magyarországi
helyzetével foglalkozott. A könyvét anyanyelvén, né-
metül írta, 1784-ben jelent meg, két év múlva azon-
ban magyarra fordította a kor egyik kimagasló
arisztokratája: gróf Széchenyi Ferenc, Széchenyi Ist-
ván édesapja. Gyakorlati és elméleti munkái, iskolá-
ja, a sok-sok erőfeszítés mégsem hozták meg a kí-
vánt eredményt.

Mit is akart Tessedik? Egyik írásában így össze-
gezte céljait, elgondolásait: „Azt akarom, hogy eb-
ben az országban derék, tanult parasztok, okos keres-
kedők, serény polgárok, értelmes néptanítók, jól kép-
zett mesteremberek és manufaktúristák, tájékozott

közigazgatási tisztviselők legyenek.” Derék, tanult
parasztok, serény polgárok, jól képzett mesterembe-
rek és manufaktúristák, okos kereskedők és tájéko-
zott tisztviselők. Vajon lehet-e ma különb programot
kitalálni, lehet-e ma nemesebb célokat a nemzet,
egy-egy település, vagy éppen Kelet-Európa népei elé
tűzni?

Tessedik minden próbálkozása azonban végül is
kudarccal végződött. Iskoláját két alkalommal is be
kellett zárnia, utoljára 1806-ban véglegesen. Mint
ahogy gyakorlati kísérletei is az érdektelenség, a ma-
radiság falaiba ütköztek. Nem egyszer taposták le ve-
teményes kertjeit, az ellenszenv egyre inkább halmo-
zódott körülötte. Barátai fogytak, ellenségeinek szá-
ma pedig növekedett. Mindez nemcsak abból fakadt,
hogy hiányzott a szándék követéséhez, hanem abból
is, hogy némileg megelőzte korát. Osztozott az előfű-
tárok sorsában. Azoknak a sorsában, akiket az utó-
kor szokott igazolni.

1820-ban hunyta le szemét és alig öt évvel később,
az 1825—26-os országgyűlésen egy akkor még ismer-
etlen huszárcapitány följánlotta kiterjedt birtokain-
ak egész évi jövedelmét a magyar tudós társaság-
nak, azaz a Magyar Tudományos Akadémiának. Az
ismeretlen huszárcapitány gróf **Széchenyi István** volt.
Fia ama, Tessedik-művet fordíttató Ferencnek. És
ugyanebben az évben jelent meg a költő híres verses
elbeszélése, a Zalán futása, amely a régi magyar di-
csőséget ébresztgette. S ezzel új korszak kezdődött
Magyarországon. Az a korszak, amelynek egyik elő-
futára, megalapozója a magányos Tessedik Sámuel
volt. Az a reformkorszak, amelyben a serény polgá-
rok, a derék és tanult parasztok, az értelmes tanítók
társadalmát tűzték zászlóikra Széchenyi, Deák, Eöt-
vös, Kossuth és annyi más kimagasló társuk. A leg-
híresebbek vállalták a fegyveres harcot is 1848—49-
ben.

Am tudjuk, hogy mindez Világoshoz vezetett. A
serény polgári társadalom megteremtése hosszabb
időre elnapoltatott. Csak a kiegyezés után indulhat-
tak meg azok az új törekvések, amelyek valóban fel
akarták emelni az országot Nyugat-Európa mögé.
Nem sokáig tarthatott azonban ez sem. Jött az első
világháború, s a világháborút követő teljes belső zűr-
zavar. Terrorhullámok és Trianon traumája. Nem
folyhattak tovább azok az erősödő, izmosodó törek-
vések, amelyek a kiegyezés után megindultak.

Aztán egy újabb szörnyű, véres világháború sza-
kadtt Európára és Magyarországra. Ezt követően két-
három évre megint fölcillant a remény: hátha lehet
demokratikus országot teremteni itt a Duna—Tisza
táján és a távolabbi tájakon is. A reményeket azon-
ban csakhamar lekasabolta az idő. Az újabb dikta-
túra, az idegen hatalom megszállása nem engedte be-
gyógyítani a sebeket. Nemcsak a folytonosság szálait
szakította el, de szétzúzott mindent, ami hagyomá-
nyos, ami történelmi és ami magyar volt. Mint ahogy
szétzúzta a többi országban is mindazt, ami nemzeti,
ami hagyományos volt. Ismételten ki akarták kap-
csolni az országot és az egész térséget abból a civili-
zációs kultúrából, amibe több mint ezer év óta tar-
toztunk és át akarták emelni a keleti-bizánci, mond-
hatnám ázsiai rendszerbe.

És most, tisztelt ünneplő Gyülekezet, újra itt va-
gyunk. Elmúlt négy évtized, ma már nincsenek ide-
gen megszállók az országban. Ma már szabadok va-
gyunk, szabad polgárai a demokráciának. Újra az a
dolgunk, ami a XVIII. század emberének volt. Ami
Tessediknek és társainak volt. Mert nekünk is be kell
gyógyítanunk a sebeket, amiket a gazdaságon és a
lelkeken ütöttek. Nem tudjuk, melyik a súlyosabb.
Föltehetően az utóbbi, a lelkek fölsebzése. Ugyan-
kor meg kell teremtenünk a folytonosságot, amit
1949-ben megszakítottak és szétzúztak. Ezt privati-

zációnak és kártérítésnek nevezzük. Valójában arról van szó, hogy a saját történelmünket akarjuk folytatni. Azoknak az elődöknek a szellemében, akikhez Tessedik Sámuel is tartozott.

Miközben be kell gyógyítani a sebeket és meg kell találnunk a folytonosság szálait, egyúttal, akárcsak Tessedik korában, szembe kell néznünk azzal a nagy történelmi kihívással is, amit a Nyugat jelent a számunkra. Meg kell próbálnunk e rendkívül nehéz és nyomorúságos helyzetben is olyan föltételeket teremteni, amelyekkel Nyugat, a boldogabb Nyugat, a diktatúra megpróbáltatásait át nem élt Nyugat rendelkezik. Ez a mi dolgunk és nem is kevés. Semmivel sem könnyebb, mint nekik volt akkor a XVIII. században. De ha ők sem adták fel, ha ők nem csüggedtek el, akkor miért kellene nekünk elcsüggednünk? Évtizedeken át folyt a szívós, kemény küzdelem, míg a mocsaras, árvízjárta területeket termőfölddé tették, míg fölépítették házaikat, falvaikat, városaikat. Nekünk a falvaink és városaink állnak. Nekünk a mezőink nem mentek tönkre. Nekünk tehát más helyzet-

ből kell most ugyanazt a munkát elvégeznünk. Hiszem, hogy el tudjuk végezni.

Nem csak a Tessedik példája, de számos más magyar útja is példa, buzdító erő lehet ahhoz, hogy helytálljunk. Itt a XX. század végén, Albertirsán éppúgy, mint Budapesten, Szarvason éppen úgy mint Szombathelyen, vagy Kijevben és Varsóban, mindennütt. Ezt írta Tessedik, szinte a mi számunkra: „Gazdasági kertem nyilvánvalóvá tette azt a XVIII. század végi félreismerést nagy igazságot, hogy az ember Istennek kiváltságos sáfára a földön, ha méltóságát, képességeit, rendelkezésre álló eszközeit felismeri s hasznosítja szorgalommal, még az éghajlatot is enyhébbé formálhatja.” Igen, ha felismerjük és alkalmazzuk a rendelkezésünkre álló eszközöket, képességeinket, ha kellő szorgalommal fogunk hozzá egy új ország megteremtéséhez, akkor hiszem, hogy mind a gazdaság és politika, mind pedig az ember egymás közötti kapcsolata, a közös erőfeszítés sokkal enyhébb éghajlatot és tisztultabb szellemet teremthet itt Magyarországon is.

„SOLA SCRIPTURA”

Elhangzott a piliscsabai Téli Hitoktatóképző Tanfolyamon, 1992. január 4-én.

Jelen alkalommal — kapcsolódva Hitoktatóképző Tanfolyamunk közös témájához, Luther Márton megismeréséhez — a lutheri életmű teljességéből talán az egyik legfontosabb összetevőről esik szó: Luther Márton bibliafordításáról.

A reformátor működésének fókuszában az „egyedül a Szentírás” — SOLA SCRIPTURA — alapelv állt. A wittenbergi reformátor — vallomásai szerint — Erfurtban, közel 17 éves korától ismerkedhetett meg alaposabban a Bibliával. A fiatal, tanult ágostonos szerzetes később **magyarozója, sőt fordítója** lett az Ó- és Újszövetségnek (1522, 1522—1534).

Luther bibliafordításáról szólva felmerülő kérdés, hogy Luther előtt **voltak-e anyanyelvű bibliafordítások, eléggé elterjedtek voltak-e, megfeleltek-e szöveg-hűség tekintetében a kanonizált szövegekkel?**

Mint ismeretes, az Ó- és Újszövetség ismert könyveinek kialakulása a Kr. e. XII—XI. századtól a Kr. u. II. századig követhető nyomon. A Kr. e. II. században az Ószövetség íráshagyományára végérvényessé vált. A Kr. u. I. század végére csaknem teljesen kialakult Ó- és Újszövetség mellett az **apokrif** iratok száma eléggé jelentős volt. Ezeket párhuzamosan alkalmazták például az apostolok (Jakab, János, Pál) leveleivel együtt. Az ószövetségi és újszövetségi könyvek egységes összeállítására, vagyis kanonizálására szórványosan jelentkeztek kezdeményezések, amelyek azonban — egészen a IV. század utolsó negyedéig — **érvényüket veszítették.**

Érvényét veszítette az **első** szentírási kénonyogi, egyben teológiai vitává fejlődött okmány, a II. században élt **Marcion** (85—160.) alkotása. A Sinope gyülekezetéből, püspök apja eltanácsolása révén Rómába vándorolt Marcion — 144 körül — **kánont készített**, amelyből

hiányzik a teljes Ószövetség, s az Újszövetségből csak Pál tíz levelét és Lukács evangéliumát őrizte meg némi csonkítással. Marcion kánonját az őskeresztény atyák határozottan **elvetették**, de fellépése mégis **elindította a kanonizálás rendkívül fontos folyamatát.**

A szentírási könyvek mai jegyzékét a IV. század végére alakította ki az ógyház. A **Laodikeai Zsinat** (363) az **Apokalipszis** kivételével elfogadta a jelenlegi kánont, ám ezt korántsem használták mindenütt. **Athanasius presbíter** (367 táján) szintén állított össze kánonjegyzéket, hasonló szisztemával, mint a négy évvel korábbi zsinat. A formalítások sorából kiemelkedik a **Karthági Zsinat** (397), amely véglegesen biztosította a **ratifikálás egységességét.** Tehát ekkorra alakult ki hitünk zsinórmértékének tematikája.

A IV. században készült el a latin nyelvű **Vulgata**, **Hieronimos** (Szent Jeromos, született 344-ben) munkája, 15 évi szöveggyűjtés révén. Ezt a fordítást **VII. Gergely** pápa 1080-ban hivatalos kánonná nyilvánította. Az egyház által ellenőrizetlen bibliafordításokat hamarosan **eltiltották** a hívőktől. **III. Ince** pápa és a **IV. Lateráni Zsinat** (1215) ilyen értelemben hoztak döntést. A **Tarragonai Zsinat** (1234) **püspöki engedély meglétéhez** kötötte a bibliai iratok olvasását. A szektariánizmus veszélyétől kívánták megóvni a bibliaolvasókat. A szentírásmagyarázat hamarosan pápai előjoggá lépett elő. A **XIV.** és **XV.** században a **waldens**, majd a **huszita** mozgalom ellenhatásként erősítették meg a korábbi tiltó rendelkezéseket.

Bibliai műveltség és Biblia **volt** Luther előtt is. Számos bibliafordítás létezett, különféle dialektusokban. Guttenberg János találmányától Luther színre lépéséig több mint másfélszáz német fordítás lappangott a statisztikák szerint.

Hogy volt többé-kevésbé pontos szövegapparátus Luther előtt, igazolta a magyar **Karner Károly.** A bibliai szövegek középkori továbbélését lényegében **hűségesnek nyilvánította.** „Csak naív emberek vagy rosszhiszemű áltatók állíthatják, hogy ezeket a szövegeket később (a „sötét középkorban”) meghamisították volna”.

Hiába voltak művészi kivitelű bibliák. A biblia használatával, szerepével kapcsolatban jelentkeztek hiányosságok. Az ősi szövegeket kevesen ismerhették. Sok apró fordítás kódexek féltve őrzött lapjain hevert. Egyes feljegyzések szerint száz év alatt 150 zsolttárkönyv készült. Hagyomány szerint 1450—1520 között 17 német, 11 olasz, 10 francia, 2 cseh, 1 belga, 1 orosz, 6 zsidó és 14 északnémet dialektusú Biblia készült el.

Luther korában **szükség volt egységes dialektusú, pontos, sokak kezébe eljutó bibliafordításra.** Ennek megteremtésére Luther Márton **vállalkozott** Wormsban, 1521—1522 között. Az újszövetségi nyelvekben — különösen a görögben — volt alapos jártassága. Társaival összedolgozva a teljes Biblia német interpretálására vállalkozott, magáévá téve Jézus **missziói parancsolatát** (Mt 28,19-20).

Az Újszövetség fordítása három hónapon át tartó szüntelen munka eredménye. Az ősi görög kéziratokból fordít, csak időnként alkalmazkodva a Vulgata részleteire, a Vulgata szövegét megváltoztatva. Luther katolikus életrajzírói sok papírt elpazaroltak arra, hogy Luther fordításának szubjektív, csapongó individualizmussal telítettségét valahogyan igazolhassák (Janssen, Grisar, Denifle, néhol még a „liberálisabb” és ökumenikusabb Joseph Lortz is). „**Ad fontes**” irányelvűséggel aránylag legjobban térhetett vissza a forráshoz Luther.

Tolmácsolása nehézségeiről levelei tanúskodnak. A fordítás nehézségeivel küszködve írja: „**Jó lelkiismerettel állítom, hogy (a fordítás menetében) a legnagyobb hűséget és szorgalmat tanúsítottam és soha egy hamis gondolatom nem volt. Mert egy fillért nem vettem, nem kerestem és nem kaptam érte. És nem is az én dicsőségemet kerestem benne, ezt tudja az én Uram Istenem; hanem elvégeztem ezt, hogy szolgálatot tegyek a kedves keresztényeknek és szolgáljak annak dicsőségére, ki felettünk lakozik s ki öránként annyi jót tesz velem, hogy ha ezerszer ennyit tolmácsolnék is, akkor sem érdemelném meg, hogy egy óráig éljek**”. Alázatos soraiból kitűnhet, hogy interpretációja a szó legnemesebb értelmében áldozat volt.

1521. decemberétől fordítása elkészítéséhez barátaitól kér segítséget, mondván: „... **túlontúl nehéz feladatot vállaltam magamra. Most látom csak, hogy mit jelent fordítani és miért nem próbálta meg ezt eddig senki**”.

Hosszas előkészületek után 1522 szeptemberében Lotthar Menyhért nyomdagépén olombetűkbe öntik Luther klasszikus veretű Újszövetség-fordítását, hogy „**Minden níp az ü nyelvín**” (Sylvester János) olvashassa az evangéliumot. Az első kiadás 3000 példánya már az első megjelenés havában elfogyott, az utánpótlás decemberben érkezett meg. Később ugyanebben a nyomdaműhelyben jelent meg Luther nagy német Bibliája (1534).

A „**Das neue Testament Deutsch**” az addig szétszórta szász-germán nyelvjárásokat **egyesítette** egy önálló nyelvi egységet képező dialektusba, a „**közép-keletnémet**” („**ost-mitteldeutsch**”) nyelvi zónába, amely írásbeli használatra éppen Luther korában forrott ki (főleg Lipcse, Meissen és Drezda térségében). Luther dialektusa **irodalmi nyelvvé fejlődött**.

Horizontális szempontból tehát a

dialektusok koncentrációja produktálta fordításának nemzetkarakterisztikai jelentőségét.

Vertikális szempontból kitűnik a kiapadhatatlan bravúrosság, káprázatoság, mely egyedülálló vállalkozását jellemzik. Gyakran megtörtént, hogy vasárnaponként megjelent vásárokon, ahol figyelemmel kísérhette a német parasztság beszédmodorát, az egyszerű nép nyelvkincsét. Ezért vádolhatták utóbb szubjektívizmussal és individualizmussal. Luther vizsgálói közül **Hausrath** és **Adolf Harnack** berlini teológiai tanár egyöntetűen erre a következtetésre jutottak. Hausrath még tovább ment: Luther egyenesen a XVI. század leg-gorombább írójának tüntette fel. Tény, hogy Luther nyelve egyébként erős kifejezésekben bővelkedik. De obszcuritástól és pikantériától mentesek művei.

A szubjektívizmus vádjának legmélyebb hermeneutikai okai között szerepel a **betű szerinti értelemről való elhajlás**. Nem a kereszténység születését és első két évszázadát átható gnoszticizmus és manicheizmus betű szerinti szövegértelmezései voltak számára iránymutatóak, hanem a **megfeszített Jézus Krisztus és a feltámadott Megváltó bibliai középpontúsága**, tágabban értelmezve a **transzcendens** („láthatatlan”) és **immanens** („látható”) hatalom harmóniája.

Négy évszázad távlatából egyéb szentírásmagyarázattal összefüggő ellenérvek is megfogalmazást nyertek Luther fordításáról. Régebben (az **ultramontán**) katolicizmus részéről) szüntelen polémia tárgyát képezte, hogy Luther a „**sola fide**” jelentőségét eltúlozta, a római levélbe — úgymond — „becsúsztat-ta” az „**egyedül hit által**” való megigazulás tanát (Róm 3,28). Csakhogy egyrészt a „**sola fide**” Pál apostolnál lépten-nyomon felbukkan és ezáltal semmiképpen sem idegen az apostoli kereszténységtől, másrészt viszont a középkori skolaszti-

kus teológia értékmérőjétől sem esik messze. **Joseph Lortz** münsteri katolikus egyháztörténész az 1940-es évek elején elég határozottan rávilágított arra, hogy **Aquinói Tamás** is odaillesztette a fenti igehelybe az „**egyedül**” szócskát.

Az Oszövetség fordítása 1522–1534 között már jóval nehezebben haladt előre, mint az Újszövetségé.

1528-ban így írt nehézségeiről: „**Most a prófétákon dolgozunk. Istenem, mily nagy és kétségbeejtő munka is a héber írókat arra kényszeríteni, hogy németül beszéljenek... Mindig arra törekedtem, hogy tisztán és világosan adjam vissza németül, de bizony sokszor megtörténik, hogy 14 napig, sőt 3–4 hétig is kerestünk egyetlen szót és nem talál-tuk meg. Jób könyvében Fülöp (Melanchthon) Aurogallus és én úgy dolgoztunk, hogy olykor négy nap alatt alig három sorral készültünk el. De most, hogy le van fordítva németre, bárki elolvashatja. Át-fut-hat 3–4 lapot is és a szeme egyszer sem fog megakadni és nem veszi észre, hogy milyen kampók és göröngyök voltak itt. Ahol most úgy fut végig a szem, mint egy gyalult deszkán, ott mi verejtékez-tünk és gyötörtünk**”.

1534-ben napvilágot látott a legnagyobb „opus”: a teljes német **Biblia**.

ifj. **Tompó László**

FELHASZNÁLT IRODALOM

Adolf Harnack: Marcion. J. Lipcse, 1921.
Bilkei Ferenc: Debrecentől Pannonhal-máig. Székesfehérvár, 1927.

Gerald Hughes-Stephen Travis: A Biblia világa. Bevezetés. Zeneműkiadó, Buda-pest, 1989.

Henri Daniel-Rops: Az apostolok és vér-tanuk egyháza. I. Ecclesia, Budapest, 1989.

Karner Károly: Időszerű hitvallás. Evan-gélikus Sajtóosztály, Budapest, 1989.

Virág Jenő: Luther Márton önmagáról. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, 1991.

Wiczian Dezső: A reformáció és a római katolicizmus. In Keresztyén Igazság, 1941/10. szám.

Belmissziói Munkaprogram, 1934.

Az eperjesi Á.H. evangélikus templom jubileuma

Nem sok olyan evangélikus templom van nálunk, amely a reformáció korában, reneszánsz stílusban épült. Az egész történeti Magyaországon csak néhány létezik. Ezek egyike az eperjesi á.h. evangélikus Szentháromság-templom, amelynek alapítása óta, ez év július 25-én 350 év telt el. De nemcsak ezért érdekes ez a szép későre-neszánsz templom. Története mintha magába foglalná a magyarországi evangélikusok történelmi sorsát és egy-aránt lehetne a három nemzetiség együttélésének jelké-pe.

Eperjes szabad királyi város azon városok közé tar-tozott, ahol már a 16. század első felében győzött a re-formáció. 1531-től 1671-ig nem is volt itt más felekezet, mint ágostai hitvallású evangélikus, esetleg néha csekély számú kálvinista is. Természetesen, mint egyéb városok-ban, itt is minden nemzetiség saját templomával ren-delkezett. A legnagyobb, Szent Miklós gótikus székes-egyháza német volt, az egykori ispotályi kis templom pedig szlovák. A magyarok a 60-as évek óta használták egy kisebb templomot a Szlovák utcán. A 17. század el-ső felében jelentősen megnövekedett a magyarok száma; ezt többek között a magyar nyelv általános használata is bizonyítja. Akkor már nem volt elég számukra a kis templom és azért új templomot alapítottak.

Az alapkö ünnepélyes letételére 1642 július 25-én ke-rült sor, a bíró és a tanácsosok jelenlétében. Máig em-lékeztet erre az eseményre a portál felett egy korabeli emléktábla a következő felirattal:

ANNO CMCXLII
DIE PRIMA MAI
TEMPLUM HOC IN HONOREM S.S. TRINITATIS
SUMPTIBUS REGIAE AC LIBERAE CIVITATIS
EPERIES

JUDICE NOBILE DANIELE LENGFELNER

AEDILIBUSQUE

VERO NOBILE ADAMO CZIMMERMANN

ITIDEM CIRCUMSPECTO DANIELE SCHNEIDER

EST FUNDATUM ET FELICITER

DIE XV. JUNI MDCXLVII. CONTINUATUM.

A templom alapítása alkalmából Jacobaei Jakab, itte-ni szlovák lelkész (eredetileg cseh exuláns) tartotta az ünnepi prédikációt: Anamnis, id est urbis Eperrien-sis visitatio Dei gratiosa quadruplex. A prédikációt még abban az évben Lőcsén jelentette meg. A város akkori nemzetiségi viszonyait jól fejezi ki a szlovák lelkésznek magyar hites társaihoz intézett megszólítása: „Ez az a

(Folytatás a Borító III.-on)

A teológia szomszédságában

ANDORKA RUDOLF:

Tudományos kutatás és etika

Előadás az Agrár Kutató és Fejlesztő Szakemberek Első Etikai Konferenciáján,
Gödöllő, Agrártudományi Egyetem, 1992. okt. 5—6.

Nem vagyok agrárkutató, hanem szociológus, ezért előadásomban elsősorban a szociológia és más társadalomtudományok egyes etikai kérdéseire tudok kitérni. Nem is vagyok morálfilozófus vagy teológus, ezért ezeket a kérdéseket nem a filozófia és teológia nézőpontjából fogom tárgyalni, hanem egyrészt a társadalomtudományi szakirodalomban hagyományos kérdéscsoportokból kiindulva és még ennél is inkább azoknak a tapasztalatoknak alapján, amelyeket mint társadalomtudományi kutató, az elmúlt évtizedekben és különösen az utolsó két és fél évben, a rendszerváltás óta szereztem. Remélem, hogy gondolataim ennek ellenére érdekes adalékokkal szolgálhatnak az agrártudományi szakemberek és más természettudósok számára is, amikor az ő tudományterületeiken felvetődő etikai kérdéseket vizsgálják.

AZ ÉRTEKEK PROBLÉMÁJA A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZAKIRODALOMBAN

A régebbi társadalomtudományi, ezen belül szociológiai szakirodalomban ennek a konferenciának témája az „értékek szerepe a társadalomtudományi kutatásban” és a „tudomány és politika viszonya” néven jelenik meg.

Először Marx munkásságával kapcsolatban exponálódott nagyon határozottan az értékek és a politika szerepe a társadalomtudományokban. Mint köztudott, Marx Károlynak nagyon határozott elképzelése, elmélete volt arról, hogy a társadalom fejlődése milyen irányban — a kapitalizmusból a szocializmusba, majd a kommunizmusba — halad. Az ezirányú fejlődést a forradalmi munkáspártok fogják forradalom útján megvalósítani, a társadalomtudományoknak ezt a politikát kell szolgálniuk, tehát alá kell magukat rendelniük a politikai céloknak. Az egyedül erkölcsös tudományos magatartás ezeknek a politikai céloknak szolgálata, sőt csak az a társadalomtudós ismerheti meg az igazságot, a társadalom törvényeit, aki a forradalmi munkásmozgalom mellett elkötelezett. Marxnak ez a felfogása többé-kevésbé vulgárizált formában és kisebb-nagyobb erőszakossággal érvényesült a szocialista rendszerű társadalmakban a rendszer összeomlásáig. Lukács György, az utolsó nagy marxista filozófus, is ezt az álláspontot képviselte.

Max Weber egész szociológiai munkásságát lehet úgy értelmezni, hogy különféle (a társadalmi szerkezetre, a vallás társadalmi szerepére, a hatalomra és uralomra vonatkozó) kutatásaiban, munkáiban a marxizmus által felvetett kérdésekre keresett Marx Károlytól eltérő válaszokat. Így értelmezhetjük a szociológiai megismerés objektivitásáról, értékmentességéről, a társadalomtudós és a politikus hivatásról írott munkáit is.¹ Ezekkel kezdődik meg a szociológiában a témakörrel való alapos szembenézés. Weber gondolatainak megértéséhez hozzá kell tenni,

hogy egyrészt erősen morális személyiség volt, nagy felelősségérzet volt benne mind a tudománnyal, mind társadalmával szemben, másrészt miközben a tudománynak a politikától való függetlenségét követelte, maga is többször közel került ahhoz, hogy aktív szerepet vállaljon a német politikai életben, utoljára 1920. évi korai halála előtt a Német Demokrata Pártban.

Webernek ezeket a munkáit, — mint különben minden más művét, — a tépelődés, az egymásnak ellentmondó érvek és következtetések szembeállítására és mérlegelésére jellemzi. A „tapasztalati tudománynak sohasem lehet feladata, hogy kötelező normákat és eszményeket dolgozzon ki, hogy azután ezekből recepteket lehessen készíteni a gyakorlat számára. De mi következik ebből a tételből? Semmiképpen sem az, hogy az értékítéletek — mivel végső soron bizonyos eszményeken alapulnak és ezért szubjektív eredetűek — mindenestől hiányoznak a tudományos fejtegetésből”. Az értékmentesség követelményének és az értékek kizárása lehetetlenségének ellentmondásos helyzetét a tudós úgy oldhatja meg, hogy „feltétlenül válassza külön az empirikus tények megállapítását... és az ő gyakorlatilag értékelő állásfoglalását, amellyel ezeket a tényeket... örvendetesnek ítéli”, továbbá „minden pillanatban tudatosítania kell az olvasó és önmaga előtt, melyek azok a mércék, amelyekkel a valóságot méri és amelyekből az értékítéletet levezeti”.²

A társadalomtudós tehát ne akarjon „prófeta vagy megváltó” lenni, mindig „hideg fejjel” nézzen szembe a mindenkor uralkodó eszmékkel, még a legmagasabbakkal is.³ Ugyanakkor a legszigorúbban etikus magatartást követelte meg a tudóstól. Érzékeltetik ezt gondolatai az etika alapproblémáiról, az „érzet” és a „felelősség” etika szembeállításáról. Az előbbi azt jelenti, hogy az etikai elvek szerint járunk el és nem törődünk cselekedetünk lehetséges következményeivel, az utóbbi pedig azt, hogy felelősséget érzünk cselekedeteink lehetséges következményeiért. Érdekes, hogy bár Weber a politikai hivatást a tudományos hivatástól alapvetően eltérőnek tekinti, a politikáról írott tanulmánya végén is felveti az e kétféle etika közötti választás dilemmáját és — ha jól értem — mind a tudóstól, mind a politikustól a következményekért érzett felelősséget kívánja meg.⁴

Weber a tudóstól tehát egyrészt minél inkább értékmentes és tárgyilagos magatartást várt, a politikától, ideológiától való távolságtartást kívánta, ugyanakkor magasszintű etikát, felelősségérzetet követelt meg, felismerve ezeknek a kívánalmaknak nagyon is ellentmondásos és problematikus voltát.

Míg Weber a tudomány pártosságának marxista követelményével vitázott, Mannheim elsősorban azt vonta kétségbe, hogy a forradalmi munkáspártokhoz csatlakozó tudós képes a valóságot feltárni, az igazságot megismerni. Feltehetően 1919 előtti magyarországi élményei is hozzájárultak és 1919—1933 közötti németországi tapasztalatai is megerősítették ezt

a meggyőződését, hogy párthoz és osztályhoz tartozó tudós nem képes az igazságot megismerni, feltárni. Ezt a feladatot csak az osztály és pártérdekektől független „szabadon lebegő” értelmiségi láthatja el és kell is hogy ellássa a társadalom érdekében.⁵

A pártatlanságra és objektivitásra törekvő Mannheim életművében, különösen annak korai, budapesti és késői, londoni szakaszában összekapcsolódik az értelmiségi és a társadalomtudós morális felelősségének hangsúlyozásával. A Szellemi Tudományok Szabadiskoláján tartott előadásában 1918-ban „a múltban levő materializmussal szemben a transcendenciával szemben a normatív etika páthosát hirdeti”.⁶ Angliai munkásságának hátterében a nemzetiszocializmus németországi hatalomra jutása áll. A szélsőséges mozgalmak hasonló hatalomátvételt kívánta megakadályozni azzal a gondolatával, hogy demokratikus társadalmi tervezés útján kell elősegíteni a társadalom reintegrálódását, a meggyengült morális értékek megerősítését, a dezintegrálódott személyiségek beilleszkedését a társadalomban, a közösségek újrászerveződését. Élete végén a keresztény vallásban látta azt a szellemi erőt, amely a társadalom tagjait integrálhatja.⁷

Gunnar Myrdal Nobel-díjas közgazdászt az amerikai feketék helyzetéről és a gazdaságilag fejletlen országok szegénységéről végzett kutatásaival kapcsolatban foglalkoztatta az értékek szerepe a társadalomtudományokban. Nem tudott elvonatkoztatni attól, hogy az amerikai feketék hátrányos helyzetét és az ázsiai—afrikai—latinamerikai országok szegénységét felháborítónak találja. Ugyanakkor nem kívánta saját értékítéletét tudományos elemzésein keresztül olvasóira erőltetni, mert ezzel véleménye szerint vétett volna a tudományok tárgyilagosságának követelményével szemben. A megoldást abban látta, hogy a tudósnak világosan ki kell mondania azokat az értékeket, amelyek alapján a jelenséget vizsgálja, és az olvasóra kell bízni, hogy elfogadja-e ezeket az értékeket és rájuk támaszkodva, levon értékelő következtetéseket. Megfogalmazása szerint ezek az európai kultúra alapvető értékei, amelyeknek gyökereit a kereszténységig vezet vissza (bár egy helyen megjegyzi, hogy minden világvallásban előfordulnak) és amelyek a felvilágosodás gondolatvilágában jutottak legtisztábban kifejezésre. Ezek: az emberek alapvető egyenlősége, a szabadságra és egyenlő esélyekre való joguk, a testvériség, a demokrácia, az élet tisztelése.⁸

Az értékprobléma világirodalmának és az rövid áttekintése érzékeltetheti, hogy a világ vezető társadalomtudósait foglalkoztatta az az igény, hogy kutatásaikban tárgyilagosság, előítéletmentesség legyenek, így fel tudják tárni a valóságot, ugyanakkor érezték azt, hogy a tudományos munkában értékek, etikai normákra van szükség. Talán nem tiszteletlenség az említett három nagy társadalomtudóssal szemben, ha azt mondom: a két követelmény közötti ellentmondást egyiküknek sem sikerült megnyugtatóan feloldania.

AZ ÉRTÉKEK ÉS ETIKA PROBLÉMÁJA A MAGYAR TÁRSADALOMTUDOMÁNYOKBAN

Amikor az 1960-as években megnyílt a lehetőség a magyar társadalom és gazdaság tudományos vizsgálatára, a magyar szociológusok, közgazdászok és más társadalomtudósok szembesültek a hivatalos ideológiájával azzal az igényével, hogy a társadalomtudósnak a marxizmus-leninizmus és a szocializmus iránt elkötelezettnek kell lennie. Ezzel az igénnyel szemben természetesen védekezés volt az értékmentességre való törekvés, a hivatalos ideológiának megfelelő értéke-

léstől való tartózkodás, az értékelés és az elméletek helyett a valóság feltárására való koncentráció abban a hallgatolagos meggyőződésben, hogy a valóság tárgyilagossága bemutatása hozzá fog járulni a magyarországi társadalmi viszonyok javulásához. A valódi társadalomtudósok közül csak a Lukács-iskola tagjai próbálkoztak egyideig azzal, hogy a marxizmus és szocializmus értékeire hivatkozva bírálják a fennálló társadalmi viszonyokat.

Valóban az értékmentesség mögött hallgatolagosan nagyon egyértelmű értékek bújtak meg. Ezek a szociológiában és a többi társadalomtudományokban világszerte elfogadott értékek voltak: a politikai (és gazdasági) szabadság, a szegények, elnyomottak védelme, helyzetük javítása, az egyenlőség felé való előrehaladás. Azt lehet mondani, hogy ebben az időszakban szinte általános egyetértés volt az értékekkel, illetve a társadalomtudósok között. Ez tulajdonképpen megkönyvitte a társadalomtudományok művelését: minden olyan kutatás, tudományos mű, amely a fennálló viszonyoknak ezektől az értékektől való eltérést mutatta ki, vagy csak egyszerűen utalt az eltérésre, tehát amelynek csak egy kicsit is „ellenzéki” íze volt, jónak minősült a magyar társadalomtudósok közösségében.

Az 1980-as években kezdett a helyzet bonyolultabbá válni. A politikai és tudományos álláspontok, irányzatok lassú — kezdetben rejtett, később egyre nyilvánosabbá váló — pluralizálódásával párhuzamosan kezdett kitűnni, hogy: 1. az említett értékek egymással ellentmondásba kerülhetnek, 2. nem elég egyszerűen ellenzéki álláspontot elfoglalni a hatalmi elittel szemben, hanem választani kell az egymástól elkülönülő ellenzéki álláspontok között.

Jól illusztrálja ezeket a problémákat a Medvetánc 1986-os évfolyamában **Szelényi Iván** és **Ferge Zsuzsa** között zajlott vita a szociálpolitikáról.⁹ Ekkor már évek óta kezdett kirajzolódni egy írott formában alig megjelenő, de szóbelileg már élesebbé váló vita a „reformközgazdászok” és a „szociálpolitikuskok” között. A reformközgazdászok elsődlegesen fontosnak tartották a piacgazdaságra való áttérést és leépítendőnek mondtak minden olyan szociálpolitikát, amely ezt akadályozza. A szociálpolitikuskok viszont elsődlegesen tartották az egyenlőség felé való előrehaladást és a szegényebb rétegek segítségét és elutasították azokat a piacgazdaság felé vezető reformokat, amelyek az egyenlőtlenséget és a szegénységet növelhették. **Szelényi** Manchin Róberttal írott cikkében azt javasolta, hogy a szociálpolitikai reformok fogjanak össze a reformközgazdászokkal, mert csak a szocialista rendszerben uralkodó bürokratikus redistribúció kritikájának és a jóléti redistribúció melletti állásfoglalásnak kombinációjával, a társadalmi és a liberális gazdasági reform közös platformjának megteremtésével lehet mindkét tábor célkitűzéseit megvalósítani. **Ferge Zsuzsa** a szociálpolitikus reformer álláspontot képviselve „zsörtőlődő megjegyzésekkel” válaszolt erre a javaslatra.

A gyors és radikális rendszerváltozás nagyon felgyorsította a magyar társadalomtudományok munkafeltételeinek és problémáinak változási folyamatát. Nem könnyű az új feltételek között eligazodni, az új problémákat megfelelően megoldani. Itt az értékekkel, az etikával, a politikával kapcsolatos néhány kérdést említek meg.

Közel három évtizeden keresztül (1963 óta, vagyis a magyar szociológia újjászületése óta) törekedtünk arra, hogy a párt ne befolyásolja a társadalomtudományi munkát. Most hirtelen nem egy, hanem több pártnak azzal az igényével kell időnként szembenézni, hogy a tudományos kutatásban érvényesüljenek a szempontjaik. Különösképpen megnehezíti az ezen igényekkel szembeni védekezést az a tény, hogy a társadalomtudósok jelentős része csatlakozott egy-egy

párthoz, néhányan közülük vezető politikuskok lettek. Pedig a pártpolitika és a tudományos munka szétválasztása semmivel sem kevésbé elengedhetetlen feltétele a valóság megismerésének, a tudományos objektívitásnak, mint a szocialista rendszerben volt. A probléma súlyosságának érzékeltetésére **Kornai János**nak egyetemenként díszdoktorává választása alkalmával elmondott előadásából idézek: „Olyan időszakban, amikor nem lehetett nyíltan politizálni, a potenciális politikus a kutatás szférájában elhelyezkedve járatos maradhatott társadalmi ügyekben és hozzászólhatott a közügyekhez. Teljesen természetes, hogy ez a típus most kiszállt a tudományból és átváltott a politikára. Minden tiszteletet megérdemelnek, feltéve, ha ettől kezdve nem tudósok tekintik magukat, hanem politikusként. Mert ez két dolog. A politika is egész embert kíván és a tudomány is.”⁹

Egyáltalán nem alkalmazható az a korábban jól bevált „hüvelykujj szabály”, hogy ha a kutató a fennálló állapotokat bírálja, az mindenképpen jó. (Visszatekintve az elmúlt évtizedekre meg kell állapítanom, hogy akkor sem volt ez a szabály minden esetben jó iránytű, mert például az 1960-as évekbeni liberalizálódásnak és a gazdasági reformnak azon alapon történt bírálata, hogy ezek eltérést jelentenek a szocialista eszményektől, a polgári liberalizmus és humanizmus irányában, nagyon káros volt.) Jó példa erre a szegények számáról és a létminimum szintjéről folyó vita. Ebben jól látható a tullicitálási tendencia: minél nagyobb számú szegényről beszélni és minél magasabb létminimumot meghatározni. Ez szükségképpen odavezet, hogy a szegénység növekedésének méreteit a ténylegesnél sokkal nagyobbak állítják be, továbbá sokkal nagyobb számú (a lakosságunk feléig kiterjedő) embernek szociálpolitikai támogatást követelnek, aminek viszont az a következménye, hogy a rendelkezésre álló szociálpolitikai erőforrásokból a legszegényebbeknek kevesebb jut.

Végül a korábbinál sokkal világosabbakká váltak a különböző értékek közötti ellentmondások. A szabadság korlátlan érvényrejutása a gazdaságban nem csak az egyenlőtlenséget növeli, hanem a testvériség vagy szolidaritás rovására is mehet. Ha viszont az egyenlőséghez ragaszkodunk, ez a piaci viszonyok érvényesülését, konkrétan a magánvállalkozások terjedését hátráltatja, amelyek pedig a gazdaság fellendítését és ezzel az életszínvonal általános emelkedését elősegítik.

Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy a magyar társadalomtudósok ma nehezebb etikai dilemmákkal néznek szembe, mint a szocialista korszakban. A tudományos objektívitás követelménye talán a korábbiaknál is fontosabb, ugyanakkor a kutató által elfogadott értékek kiválasztása bonyolultabbá vált és a felelősség-etika elveinek követése elsődrendű követelménnyé vált.

ETIKAI KÉRDÉSEK

A TERMÉSZETTUDOMÁNYOKBAN

Csak látszólag lehetnek könnyebbek az etikai problémák a természettudományokban azért, mert ott a politikai befolyás érvényesülésének kisebb tere van. Utalni kell azonban arra is, hogy a természettudományok sem teljesen politikamentesek. Elég ha az atombombagyártással kapcsolatos dilemmákra és vitákra hivatkozom a nemzetiszocialista Németországban és Amerikában. Egy közeli és máig súlyos károkat okozó magyarországi eset a bős—nagygyarosi erőműépítkezéssel kapcsolatosan kiadott — részben pozitív — magyar tudományos szakvélemények kérdése.

A természettudós etikai felelőssége másrésztől nagyobbak is tekinthető a társadalomtudósénál, mert míg az utóbbi legrosszabb esetben rossz gazdaságp-

olitikát vagy szociálpolitikát javasol vagy igazol, amelyet végső soron többnyire korrigálni lehet (ha sok áldozat árán is, mint ahogyan azt jelenleg látjuk, amikor a szocialista korszak egyes „tudósai” által is igazolt hibás döntéseinek következményeit nyögjük), a természettudomány viszont alig helyrehozható (lásd a csernobili katasztrófát) vagy helyrehozhatatlan (fajok kipusztulása) károkhoz vezethet. A természettudósok hatalma és felelőssége állandóan és gyorsan nő, ahogyan a tudomány egyre újabb felfedezésekhez jut el, egyre nagyobb lehetőséget nyújt a természeti folyamatokban való beavatkozásra, akár például a genetika, ezen belül a humángenetika, akár az energiatermelés területén. Nem túlzás az az állítás, — bár szívesen megfelelkezünk róla, — hogy a tudomány az emberiség kezébe olyan eszközöket adott, amelyekkel nem csak önmagát, hanem az egész élővilágot elpusztíthatja.

Engedjék meg, hogy egy másik konkrét példát idézzek, ahol ugyan nem fenyeget a kozmikus katasztrófa, de az erkölcsi és emberi következmények igen messzemenőek lehetnek. Francia gyógyszerész-kutatók kifejlesztették az RU-486 szert, amely a terhesség első heteiben művi abortuszt idéz elő. Ez vitathatatlanul tudományos eredmény. Nagyon kérdéses azonban, hogy milyen következményekkel jár az emberiségre nézve. (Most eltekintek attól a kérdéstől, hogy egészségi következményei még nem teljesen tisztáztak.) Lehetséges, hogy ennek a szernek elterjedése következtében csökkenni fog az egészségre ártalmas kaptarásos módszerrel végzett művi abortuszok száma, amely például hazánkban még mindig igen magas. Elképzelhető azonban az is, hogy az RU-486 hozzáférhetősége a megelőző fogamzásgátlási módszerek használatát fogja visszaszorítani, noha majdnem biztosra vehető, hogy minden fogamzásgátlási módszer kevesebb káros következménnyel jár, mint akár a legkevésbé ártalmas művi abortusz módszer. A kutatóknak, amikor egy ilyen szer kifejlesztésén dolgozik, nyilvánvalóan végig kellene gondolnia az ilyen következményeket.

Minden tudományos kutatásban érvényesülnie kell az objektívitásnak, pártatlanságnak, előítéletmentességnek, ugyanakkor — ma talán még inkább, mint korábbi történelmi korszakokban — a tudósok felelősséget kell éreznie kutatási eredményeinek társadalmi következményeiért, ebben pedig szükségképpen értékekre kell támaszkodnia. Az objektívitás és a felelősségetika követelményeinek összeegyeztetése azonban sokszor nagyon bonyolult dilemmák elé állítja őt.

LÁBJEGYZETEK

¹ Weber, M.: A társadalomtudományi és társadalompolitikai megismerés „objektívítása”. A szociológiai és közgazdasági tudományok „értékmentességének” értelme. A tudomány mint hivatás. Weber, M.: Állam, politika, tudomány. Budapest, 1970. 9—156. p., Weber, M.: A politika mint hivatás. Budapest, 1989. 91. p.

² Weber, 1970, id. mű. 10. 85. és 17. p.

³ Weber, 1970, id. mű. 153. és 125. p.

⁴ Weber, 1970, id. mű., 90—91. p. és Weber, 1989. id. mű. 74. p.

⁵ Mannheim, K.: Ideology and utopia. New York. 1936.

⁶ Mannheim Károly: Lélek és kultúra. Budapest, 1981.

⁷ Mannheim, K.: Man and society in an age of reconstruction. London. 1940., Mannheim, K.: Diagnosis of our time. London. 1943.

⁸ Manchin Róbert—Szelényi Iván: Piac, redistribúció és társadalmi egyenlőtlenségek a kelet-európai szocialista társadalmakban. Medvetánc. 1986. no. 2—3. 69—111. p., Ferge Zsuzsa. Zsörtőlődő megjegyzések Szelényi Iván és Manchin Róbert tanulmányához, Medvetánc. 1986. no. 2—3. 113—126. p.

⁹ Kornai János: A közgazdasági kutatás helyzetéről és feladatairól. Közgazdász. 1992. június 15.

A RIO DE JANEIROI NYILATKOZAT

a környezetvédelemről és a fejlődésről

Az Egyesült Nemzetek környezetvédelmi és fejlesztési konferenciája:

— miután egybegyűltek Rio de Janeiroban 1992. június hó 3. és 14. között, megerősítve az emberi környezet című, Egyesült Nemzetek által szervezett konferencia 1972. június hó 16-án elfogadott deklarációját,

— azzal a céllal, hogy új és egyenlőségen alapuló, a Föld egészére kiterjedő együttműködést alakítsanak ki az államok, a társadalom és a népek vezető szervei közötti új együttműködési terv létrehozása útján,

— olyan nemzetközi egyezmények kidolgozásával, amelyek valamennyi nép érdekeit számításba veszik és megvédik a föld egészére kiterjedő környezeti és fejlesztési rendszer sérthetlenségét,

— felismerve a földi természet integritását és belső összefüggéseit, tudva, hogy e föld az otthonunk,

a következő elveket foglalja nyilatkozatába:

1. elv: A fenntartható fejlődésért végzett munka középpontjában az ember áll, aki a természettel harmóniában egészséges és hasznos életre rendeltetett.

2. elv: Minden egyes államnak — az Egyesült Nemzetek Alapokmányával és a nemzetközi joggal összhangban — szuverén joga, hogy környezetvédelmi és fejlesztési programjának megfelelően használja fel saját forrásait. Ugyanakkor felelősek azért, hogy a joghatóságuk vagy ellenőrzésük alá tartozó területen folyó tevékenységgel ne okozzanak kárt más államoknak vagy olyan térségeknek, amelyek kívül esnek nemzeti joghatóságuk határain.

3. elv: A fejlesztés jogával a jelen és jövő nemzedékek fejlesztési és környezeti igényeinek méltányos figyelembevételével kell élni.

4. elv: A fenntartható fejlesztés megvalósítása érdekében a környezetvédelem a fejlesztési tevékenység szerves részét képezze; sohasem kezelhető attól elszakítottan.

5. elv: Valamennyi állam és nép együtt fog működni a szegénység leküzdésében, mert az életszínvonalbeli különbségek lecsökkentése és a világ népességének nagyobb részét alkotók igényeinek jobb kielégítése a fenntartható fejlődés elengedhetetlen feltétele.

6. elv: A fejlődő országok különleges helyzetére és szükségleteire, különösképpen a gyengén fejlett és a környezetvédelmi szempontból sebezhetőkre fokozott figyelmet fordítanak.

7. elv: A világ országai a globális összetartozás szellemében együtt-

működnek a föld ökoszisztémája egészségének és épségének a védelmében ill. helyreállításában. Amint a globális környezeti elszennyeződést más és más mértékben okozták a különböző országok, akként a helyreállításban is — noha közös feladatnak tekintik — differenciált felelősséggel vesznek részt. A fejlett országok tudomásul veszik azt a felelősséget, amelyet hordoznak a fenntartható fejlődés eredményessége ügyében, azért mert tudják, hogy társadalmuk milyen nagy terhet jelent a globális környezetre és mi a szerepe az általuk alkalmazott technológiáknak és pénzügyi forrásoknak a nemkívánatos helyzet kialakulásában.

8. elv: A fenntartható fejlődés és a valamennyi nép számára magas életszínvonal biztosítása érdekében a föld államai visszaszorítják és kiküszöbölik a fenntarthatóság szempontjából kedvezőtlen termelési és fogyasztási módokat és támogatják a megfelelő demográfiai politika kialakítását.

9. elv: A tudományos és technikai ismeretek cseréjével megnövelt tudományos színvonal, valamint a fejlesztés, az adaptáció, a közzététel és az átadás útján, amely az általános valamint az új és legfrissebb technológiákra is vonatkozik, valamennyi állam együtt működik a fenntartható fejlődés helyi bázisainak kialakításában.

10. elv: A környezetvédelmi kérdések kezelése akkor a legeredményesebb, ha megoldásukban valamennyi érintett polgár részt vesz és pedig ki-ki a számára megfelelő szinten. Nemzeti szinten valamennyi állampolgár lehetőséget kap arra, hogy megismerhesse a polgári hatóságok rendelkezésére álló környezetvédelmi adatokat, beleértve a veszélyes hulladékokra, valamint a településükön folyó ilyen tevékenységekre vonatkozó információkat is. Mód nyílik a döntéshozatalban történő részvételre is. Az információk jó hozzáférhetőségével az államok megkönnyítik és bátorítják a társadalmi készség és részvétel kibontakozását. Lehetővé teszik a jogi és ügyviteli eljárások megismerését, beleértve a kártérítést és a jogorvoslást is.

11. elv: Az államok hatékony környezetvédelmi törvénykezéssel gondoskodnak. Környezetvédelmi szabványok, vezetési témák és kiemlések tükrözik a környezeti ügyi és fejlesztési összefüggéseket. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy bizonyos országok szabványai alkalmatlanok az átvételre és elfogadhatatlan gazdasági és szociális ráfordítást igényelnének, különösképpen a fejlődő országoktól.

12. elv: Az államoknak együtt kell működniük olyan segítő és nyílt nemzetközi gazdasági rend-

szer kialakításában, amely valamennyi ország számára gazdasági felemelkedést és a fenntartható fejlődés kimunkálását jelenti, egyúttal elősegítve a környezetromlás jobb kezelését is. A környezeti érdekeket szolgáló kereskedelmi politika nem vezethet önkényes és igazolhatatlan diszkriminációhoz vagy a nemzetközi kereskedelem kedvezőtlen visszaszorításához. El kell kerülni az olyan egyoldalú intézkedéseket, amelyek az importáló ország hatáskörén kívül eső környezeti kérdések kezeléséből adódnak. Törekedni kell arra, hogy a határon átnyúló vagy a föld egészét érintő környezeti problémák megoldása közös megegyezéssel, konszenzuson alapuljon.

13. elv: Az egyes államok által kidolgozásra kerülő környezetvédelmi törvényekben a környezeti károk ellen biztosítási rendszert és kompenzációt kell előírni az áldozatok érdekében. Az államok szívesen és határozottabb módon működnek együtt további, biztosítást és kompenzációt nyújtó törvény kidolgozása során, amelynek keretei között a saját fenntarthatóság alá tartozó területen keltett, de azon túl kárt okozó környezeti hatások ellen nyújtanak védelmet.

14. elv: Az államok hatékonyan fognak együttműködni a környezet bármiféle romlását vagy az emberi egészséget ártalmát okozó bármiféle tevékenység vagy anyag visszavitele vagy határon átszállítása ellen, szigorú és megelőzés alkalmazásával.

15. elv: A környezet védelme érdekében széleskörűen, de lehetőségeik figyelembevételével alkalmaznak a fokozott óvatosság elvét. Ahol tehát különösen nagy vagy visszafordíthatatlan környezeti károsodás veszélye áll fenn, a teljes bizonyosságot nyújtó tudományos eredmények hiánya sem vezethet a hatékony környezetvédő intézkedések elnapolására.

16. elv: A nemzeti hatóságok bátorítani fogják a környezetvédelmi költségek és a gazdasági eszközök alkalmazásának nemzetközivé tételét, számításba véve „a szennyező fizet” elvet, gondosan ügyelve a köz érdekeire és a nemzetközi kereskedelem valamint a beruházások zavartalanására.

17. elv: A nemzeti eszközként jelentkező környezeti hatásvizsgálat olyan javasolt tevékenység elemzésére szolgál, amely érdemi ellenhatást valószínűsít a meglévő terheléssel szemben és amelynek a kiértékelését elfogadott hazai bizottság végzi el.

18. elv: Az egyes államok azonnal értesítik azokat az államokat, amelyeket valószínűen hirtelen káros terhelések veszélyeztetnek a saját országban kialakult természeti katasztrófa vagy más vészhelyzet miatt.

(Folytatás a 387. oldalon)

DR. KOCZOR ZOLTÁN:

Az egyházi struktúra kérdései

1. BEVEZETÉS

A zsinat irányában tapasztalható érdeklődés fokozódása várható a törvényalkotás azon szakaszában, mely az egyházszervezettel és a területi kérdésekkel foglalkozik. A figyelmet a kérdés körül érzékelhető érdekltség is ébren tartja. Kívánatos lenne, hogy az ezzel kapcsolatos döntések ne az elkötelezettségek, illetve az érdekérvényesítési lehetőségek szerint szülessenek, hanem a működés és az életszerűség kerüljön előtérbe.

A zsinat most érkezett abba a szakaszába, amikor az egyházszervezet kérdéseit kezdi körvonalazni. Gondolatok és szempontok fogalmazódnak meg a zsinatelőkészítő folyamatban beérkezett javaslatok fellevenítésével. Az alábbi gondolatok az első általános vita egyik bevezetőjeként hangzott el. Az itt megszövegezett változatban egyes, a vitában elhangzott észrevételek is felhasználásra kerültek.

A lelkesítő szakfolyóirat által biztosított lehetőség azzal válhat gyümölcsözővé, ha a vita e korai szakaszában széleskörű véleménynyilvánítást ösztönöz. Az időben érkezett hozzászólásokat az erre hivatott zsinati szakbizottság eddig is örömmel fogadta, s ezután is fel kívánja használni.

2. ÁLTALÁNOS GONDOLATOK

Luther és reformátortársai az egyház szerkezeti felépítésére vonatkozóan közvetlen alapelveket, vagy működőképes modellt nem írtak elő. Míg alapvető teológiai tézisek (az egyetemes papság, a pápaság és az egyházi hierarchia megítélése, a kegyelemből való megigazulás stb.) elkerülhetetlenné tették egy gyökeresen új egyházi szervezet kialakítását, a tisztségek és szolgálatok átértékelését, addig műveikből nem olvasható ki erre vonatkozóan más, mint hogy:

— az egyház szervezeti kérdései az emberi eredetű dolgok közé tartoznak,
— ezért a Szentírás igazít el annak megállapításánál,

— a struktúrának a keresztény közösség szabadságát kell előmozdítania, és

— ha valamely intézmény, vagy rendszer elavult, bátran újat, jobbat kell helyette alkotni.

A fentiekén kívül a kor egyházi struktúrájával kapcsolatosan találhatunk még kritikai észrevételeket, de ezeket még áttételesen is csak korlátok között használhatjuk napjainkban. Bár a történelmi elemzés során nem kerülhet meg az a tény, hogy a szervezet szempontjából *adiaphoron egyházi modell* sokszor tette lehetővé a környező politikai hatások befolyását az egyházkormányzásba, a zsinat során kialakítandó szervezeti modell szempontjából most mégis nagy lehetőség ez a kötetlenség. Nagy lehetőség, mert a fent említett beavatkozásra a veszély napjainkban jóval kisebb, mint történelmünkben bármikor. Ugyanakkor emberi megítélésünk szerint is a körülöttünk és bennünk lejáratott változások szükségessé teszik, hogy korszerű, működésorientált egyházunk legyen.

Mivel több eltérő és jónak tűnő egyházi modell is végiggondolható, felmérhetőek az előnyök és a hátrányok, ezért történelmi hivatásunk az eddig megszokott, vagy megismert egyházi szervezeteken kívül újabbakat is végiggondolni, és a lehető legjobbat választani. Komolyan véve hagyományainkat, ezen belül a változásra való hajlandóságot is, a zsinatnak a jelennek, illetve a jövőnek kell struktúráját alkotnia.

3. A SZERKEZETI MODELLEL SZEMBEN MEGFOGALMAZHATÓ ELVÁRÁSOK

Jelentős nehézséget jelent, hogy egyetlen szervezeti modellnek kell több minőségileg eltérő működési elvárásnak egyidejűleg megfelelnie. Az egyházmódel optimalizálásának legfontosabb mai szempontjai:

3.1. *Az egyház elsődleges hivatása az evangélium hirdetése („létenek forrása és célja...”)*

Miközben igaznak tartjuk, hogy az egyházi szervezet önmaga nem forrása a hitnek, ugyanakkor tapasztalhatjuk, hogy a kialakult struktúra ad teret, gyakran keretet, sőt időnként korlátot is a spirituális életnek. Sokszor nem tűnik túlságosan emberi megfogalmazásának, hogy a megfelelő szervezet egy szükséges, bár nem elégséges feltétel a keresztény élethez. Ezért az egyház elsődleges küldetésének kell a kialakítandó szervezetnek leginkább megfelelnie, valódi életteret biztosítva az evangélium hirdetésének.

Az egyházszervezet elemzése közben gyakran kísért a *hierarchiában* történő gondolkodás. *Meg kell különböztessük a szó tartalma szerint a hatalmi alá-és fölérendeltségi viszonyt a logikai viszonylástól.* Az előbbivel kapcsolatosan kijelenthető, és több teológiai tézissel védhető, hogy a szolgálat tekintetében nincs hierarchia. Például a családfő küldetése nem rendelhető alá a püspökének. Logikai értelemben azonban elkerülhetetlen, hogy a csoportstruktúrák egymásra épültségét az összetartozó elemek együtteseként, egy szintként értelmezzük. Ha pl. az egyház-községek választanak tagot egy egyházmegyei testületbe, úgy a származtatás logikája szerint létezik hierarchia.

3.2. *Az egyház a szervezetten végzett szolgálat helye, amelyben főállásúak és „társadalmi” elkötelezettek dolgoznak.*

A szolgálatok hatékonysága és a jórend érdekében egyházunkban a lelkipásztori hivatás rendszerint munkajogilag is elkülönül a többi szolgálattól. A teológiailag képzett, teljes állású lelkész több szempontból más helyzetben van, mint a gyülekezet aktív szolgálói. Egyrészt informáltabb helyzeténél fogva befolyásosabb, ugyanakkor egzisztenciálisan kiszolgáltatottabb szolgatársainál. E kérdés kapcsán gyakran találkozhatunk azzal az állásponttal, hogy ne tételezzünk fel mindezek mögött alapvető konfliktusveszélyt, hisz közös ügyért dolgoznak a lelkészek és a nem lelkészek. Néhány szélsőséges példa azonban gyorsan bizonyítaná, hogy az ezzel kapcsolatos meg-

fontolások már későiek, ha a hatásköröket és feladatokat egy elmérgesedett helyzetben kell tisztázni.

Negyven év papokon keresztül ellenőrzött egyháza áll mögöttünk, ezalatt érthetően indokolatlanul kiterjedt a lelkészek hatásköre. Mindezt egyes, az önálló cselekvésre, — ezen belül a hitbéli megmaradásra — képtelen közösségek közvetlenül is igazolják, de a teljes körkép a gyülekezetek papközpontúsodásának elemzésekor vehető fel.

A lelkészhiány következtében ritkaságszámba mennek azon lelkészeink, akik pályakezdőként gyakorlott kollégáiktól tanulhatnak e speciális pálya hatékony munkabeosztását, az egyszerű, de nélkülözhetetlen fogásokat. Talán ezért is gyakoriak az emberi megítélés szerint értelmetlenül magukat agyondolgozott lelkészek, nem is beszélve azokról, akik jó lelkiismerettel a polgári értelemben vett munkaidő töredékét töltik munkával. E problémák megoldásához is az egyházi szervezet alkalmassága szükséges. A tanácsolás, a lelkészek kiválasztási módja, szükség esetén a megfelelő beavatkozás csak a jogi pontosításokkal, egyértelműsítéssel lehetséges.

Mindehhez kodifikált, egyes területeken hierarchikus munkakapcsolatok (pl. vizitációk) és hatáskörök szükségesek. Az egyházi modell egyes szintjein a munkaviszonyból fakadó hierarchia pontos értelmezést igényel (a választási, hatásköri és adminisztrációs belső rendszer, törvényhozás és bíraskodás).

3.3. Az elsődleges küldetést történelmileg igazolt másodlagos működési formák egészítik ki.

A keresztény közösségi formák éles határok nélkül tolnak át egyes társadalmi, kulturális és szociális területekre. A közös érdeklődési kör alapján létrehozott egyesületek, az énekarok, az iskolatartás és a benne folyó tanítás, a diakóniai intézmények, s az ifjúsági szervezetek nemcsak az evangéliumhirdetés tereként funkcionálnak, hanem jellegüknél fogva önálló életet élnek. Sajátosságaik miatt nem ugyanaz a szervezeti felosztás felel meg leginkább működésüknek, mint az evangéliumhirdetésnek, s a keresztény közösségi életnek.

Az intézményesen megvalósított másodlagos működési formáknak (oktatás, intézményes diakónia) illeszkedni kell az egyházi struktúrán kívül a hasonló intézmények rendszerébe is.

3.4. Az egyházszervezet egyes tradicionális elemei

A változásra való képesség igénye mellett megfogalmazhatók a mai és a múltbeli egyházszervezetek olyan sajátosságai, amelyek széleskörű vélemény szerint haladó hagyománynak tekinthetők.

Mind a lutheri hagyományokon kiépült egyházak többségében, mind szervezeti alapegységeiben — az egyházközösségekben — tradicionálisan *önkormányzat* valósult meg (ld. Luther: Visitationsartikkel). Bár a demokrácia, mint egyházszervező alapgondolat nem állja meg a helyét, hisz a többségi akaratot az isteni akarat ellenében kijátszani hiba lenne, ahol lehet, érvényesíteni érdemes. Megtámasztható mindez a kálvini hagyományokban erősen hangoztatott „ahol ketten vagy hárman az én nevemben összegyűltök...” közösségi kormányzati elvvel.

Kiemelendő még a konszenzusra számító elvek közül az *ökumenizmus* igénye: A szervezet kialakításánál ennek a feladatnak a megoldására hivatott tisztségek megtéremtésével, a másokra tekintettel levő elnevezésekkel (pl. püspök) szolgálhatjuk ezt az ügyet.

3.5. Gazdasági szempontok

A tervezés fázisában elemzésre kerülő egyházmodellek működtetése eltérő gazdasági erőforrásokat,

működési mechanizmust igényelnek. Az egyházkormányzati szintek kialakításánál a gazdasági működőképesség és ellenőrizhetőség is felelős szempont.

4. JAVASLAT A TÖRVÉNYALKOTÁS GONDOLATI MENETRENDJÉRE

Gyakran tapasztalható, hogy a zsinat előtt álló összetett feladatot sokan egyszerű területi kérdésként kezelik. Az előbb körvonalazott elemzések helyét ilyenkor az egyes régiók, személyek jövőbeli elhelyezkedésének jóslatása veszi át. Ennek az elkerülésére javasoljuk a zsinati munkára vonatkozóan az alábbi sorrendet.

4.1. Mivel az egyházi élet lényegi mozzanatai az egyházközösségekben valósulnak meg, ezért az egyházközösségi kormányzati szerveknek, a gyülekezeti élet feltételeinek önmagukban is teljesnek, jogilag zárt egységnek kell lenniük. Logikailag is indokolt, hogy az egyházközösségekkel kapcsolatos törvények alkotását ne befolyásolják a magasabb egyházszervezettel foglalkozó elemzések. (Csak ennek a hallgatólagos feltételével foghatott neki a zsinat az egyházközösségekkel kapcsolatos törvények megfogalmazásához.)

4.2. A szerkezeti értelemben magasabb fokú regionális szinteket, melyek adott területen élő, vagy más szempontok szerint csoportosuló egyházközösségek, elsődlegesen *életjelenségeik teszik indokolhatóvá*. Ennek része azonban a közösségek együttműködésén túl a jogi értelemben vett érdekvérvényesítő, irányító, adminisztratív és kormányzati rendszer is. Létrehozásuknál először a funkciók számbavétele szükséges. Ebben a munkában használhatóak az előző fejezetben felsorolt szempontok is.

4.3. Az életjelenségek szempontjából végiggondolt modellhez kell igazítani a „*hatalmi kontroll*”, a *bírói működés és a törvényhozás* kérdéseit.

4.4. Csak az így kialakított szerkezet és kapcsolatrendszer után szabad konkrét területi beosztással a végső struktúrát meghatározni.

Az alábbiakban csak a 3.2. pontban hangsúlyozott feladat megkezdéséhez szeretnék néhány gondolatot felvetni.

5. A REGIONÁLIS EGYHÁZKORMÁNYZATI SZINTEK FELÉ MEGFOGALMAZHATÓ ELVÁRÁSOK

Ahogy azt említettük, a szerkezeti értelemben magasabb fokú regionális szinteket elsődlegesen *életjelenségeik teszik indokolhatóvá*. Ebből következik, hogy csak az elképzelhető feladatok számbavétele után alakítható ki az egyházmodellel kapcsolatban álláspont. Vázlatosan kísérletet teszünk az egyes egyházkormányzati szinteken megfogalmazható funkciók összegyűjtésére.

5.1. Az egyházközösségekből kialakított elsődleges regionális szinten megvalósítandó funkciók.

Az egyházközösségek elsődleges közösségeként létrejövő egyházkormányzati szinttel kapcsolatosan (nevezük *munkahipotézis*ként egyházmegyének) jelenleg megfogalmazható elsődleges funkcióit tekintve az alábbiakat emelhetjük ki:

- a lelkészek munka- és lelki közössége,
- a nem lelkész szolgálók munka- és lelki közössége,
- az egyházközösségek közösségi megnyilvánulásainak tere (korosztályi konferenciák, presbiteri csendesnapok. . .)
- a lelkészek pasztorolására, iktatására alkalmas személyi szolgálati tere,
- az egyházközösségek kölcsönös gazdasági segítségnyújtásának elsődleges színtere.

A jelenlegi egyházmegyékben ezek a funkciók több-kevesebb sikerrel valósulnak meg, mivel az egyházmegyék a közigazgatási megyékre hasonlítva rendkívül eltérő méretűek. A 4 egyházközségből és a közel 40 egyházközségből álló egyházmegyék nem működhetnek azonos modell szerint.

Az egyházmegyék történelmi kialakulása is elsősorban a lelkészek közösségi kérdéséhez kapcsolható. A XVI. század fraternitási lelkészi tömörülések voltak (conventus, congregatio), ahol a teológiai kérdéseket, s időnként az egyházkormányzás problémáit tárgyalták. A fraternitás élén a senior (esperes) állt, akit határozott időre választottak. Ekkor magasabb egyházkormányzati szint nem lévén, az esperes lelkészt avatott, bíraskodott, vizitált, stb.

A fenti alapvető célokon túl továbbiak is teret kaphatnak az egyházmegyékben (s ezeknek nyomait a *jelenlegi* modellben is megfigyelhetjük):

— az egyházmegyében a munkaágak szerinti (zenei, ifjúsági, missziói, diakóniai, gyűjteményi...) lelkészi szakosodás lehetősége;

— az elsőfokú intézkedő szerv az egyházközségek ügyeivel kapcsolatosan (jóváhagyási jogok, a lelkészválasztási eljárás levezetésének végrehajtása, lelkésziktatás, háromévenként az egyházközségekben általános vizsgálatot folytat le);

— köztes jogi szint, az egyházkerületek (s jelenleg a zsinat) irányában.

Bár ezek a feladatok is jelentősek, megfontolásra javasoljuk, hogy közülük melyek valósíthatók meg optimálisan az egyházmegyei szinten. A kiválasztott funkcióktól függően kell az egyházmegyék méretét és kapcsolatrendszerét kialakítani.

A fenti, a törvényben és az egyházi gyakorlatban megjelenő céloknál is elmondható, hogy a közigazgatási határok által meghatározott egyházmegyék nehézséget jelentenek a hatékony megvalósításban. Ez a területkijelölés az ÁEH megszüntése óta (megyeközpontos hivatali rendszer), talán egyedül a közlekedési szempontok alapján nevezhető előnyösnek.

5.2. Az egyházközségekből kialakított másodlagos regionális szinten megvalósítandó funkciók

Az egyházközségek másodlagos közösségeként létrejövő egyházkormányzati szinttel kapcsolatosan (nevezzük munkahipotézisként egyházkerületnek) elsődleges funkcióként az alábbiakat emelhetjük ki:

— szolgálati munkaágak hatékony szervezése;

— nagyobb gazdasági erőket igénylő feladatok megvalósítása (sajtótermékek, intézmények, iskolák stb.);

— a lelkészavatás és iktatás jogának különválasztása;

— a tanítás tisztaságának őrzése, a lelkészek pasztorálása;

— a lelkészek továbbképzésének megvalósítása.

A fenti célokon túl továbbiak is megfogalmazhatók, illetve teret kapnak a *jelenlegi* szervezetben:

— az egyházkerületben a munkaágak szerinti (zenei, ifjúsági, missziói, diakóniai gyűjteményi...) lelkészi szakosodás lehetősége;

— intézkedő szerv az egyházközségek és az egyházmegyék ügyeivel kapcsolatosan (jóváhagyási jogok, az esperesválasztási eljárás levezetése);

— köztes jogi szint, az országos egyház irányában (jelenleg a zsinat felé is).

A célok alapján célszerű az egyházkerületek számát meghatározni. Amennyiben ez a szám *egynek* adódna, értelemszerűen az országos funkciókat ezen a szinten kell megvalósítani.

6. AZ EGYHÁZKÖZSÉGEKBŐL KIALAKÍTOTT ORSZÁGOS SZINTEN MEGVALÓSÍTANDÓ FUNKCIÓK

Az egyházközségek országos egyházkormányzati szintjével kapcsolatosan jelenleg megfogalmazható elsődleges funkciók közül az alábbiak emelhetők ki:

— az országos munkaágak hatékony szervezése (a teljesség igénye nélkül):

— intézményi diakónia,

— menekültügy,

— egyesületek,

— iskolák,

— lelkész- és kántorképzés,

— a hitoktatás kiadványai,

— központi gazdasági feladatok,

— külügy,

— ökumenikus kapcsolatok,

— korosztályi feladatok szervezése;

— nagyobb gazdasági erőket igénylő, feladatok megvalósítása (sajtótermékek, intézmények, stb.);

— a lelkészképzés megvalósítása, tudományos élet szervezése az egyházon belül;

— a társadalom által igényelt reprezentációs és képviselői igények.

Az egyes egyházzervezeti szinteken megfogalmazott feladatok részletes kidolgozást és illesztést igényelnek.

7. A FENTI GONDOLATMENET ALAPJÁN JAVASOLHATÓ MODELLEK

A működéscentrikus egyházi modell felépítése az „alsó” szintek irányából logikus. Hogy rámutathassunk annak a gondolkodásmódnak a hibájára, mely az egyházkerületek számából vezeti le a számára elképzelhető szervezetet, kísérletet teszünk — példaképpen — az egyházmegyék szintjén kialakítható kétféle modell vázlatos ismertetésére.

7.1. 8—12 egyházközségből kialakított egyházmegyék

A 8—12 egyházközségből álló egyházmegyében a gyülekezeti szolgálat mellett is ellátható az esperesi feladatkör. A lelkészek fraternitását (női lelkészek esetén helyesebb ezt *communio*-nak nevezni) elősegítheti, ha a határok kijelölése területi szempontokon túl a hasonló hagyományok, kegyességi irányok tekintetbe vételével történik. Figyelmet érdemel az a megfontolás is, hogy a merev kereteket megszüntetve az életjelenségek érdekében egyes gyülekezetek másik egyházmegyébe mozdulhassanak. Ez természetesen csak megfelelő eljárással és a jelenlegi adminisztrációs feladatok minimalizálása mellett képzelhető el.

Az áttekinthetőség miatt a gyülekezetektől is nagyobb felelősségvállalás várható el a többiek irányában. Egymást ismerő közösségekben hatékonyabban szervezhetőek a gyülekezetek közötti kapcsolatok is. Megemlítést érdemel, hogy az egyházközségek és a lelkészek száma gyakran jelentősen eltér.

A lelkészek a lelki közösségen túl munkájuk összehangolásában, a szabadságok időbeli szervezésében, az evangelizációs alkalmakban találhatnának egymásra. A vizitációk területén mutatózó lazaságok 8—12 egyházközség esetén reálisan megoldhatók. (Bár közismert, hogy e téren általában nem a nagy egyházmegyék vannak elmaradásban.)

Jelentős előnye ennek a szervezeti felépítésnek, hogy a kormányzati kérdésekre *egyetlen* képviselő-testület hozható létre. A *jelenlegi egyházmegyei közgyűlés és presbitérium helyett egyetlen testületben valósulhat meg az egyházközségek teljes képviselőlete* anélkül, hogy létszáma miatt működésképtelenné válna.

8.2. Egyházmegye

8.2.1. Esperes iktatási, egyes választói (1966. II. 67. b,e,f), nem részletezett intézkedési és szabályrendelet-alkotói joggal *egyházmegyei közgyűlés*

tagjai: — hivatalból az egyházmegye lelkészei és a nemlelkészi tisztségviselők (többségét maga választja, de nincs tisztázva, hogy kik közül; a törvényhozás és a bíraskodás nincs különválasztva),

— választással (gyülekezeti presbitérium) rendes lelkészi állásonként 2 fő;

a testület összehívója: az esperes és az egyházmegyei felügyelő;

a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak,

8.2.2. Előkészítői, intézkedési és egyes jóváhagyói jogokkal *egyházmegyei presbitérium*

tagjai: — hivatalból az egyházmegye lelkészei és a nemlelkészi tisztségviselők (többségét maga választja, de nincs tisztázva, hogy kik közül),

— választással (egyházmegyei közgyűlés) 3—3 fő lelkész és nemlelkész (ez utóbbiaknál nincs előírás, hogy kik közül);

a testület összehívója: az egyházmegyei elnökség;
a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak.

8.2.3. Feladatkör megjelölése nélkül (kivételez az egyházmegyei presbitérium összehívása) *egyházmegyei elnökség* (2. sz. ábra)

tagjai: az esperes és az egyházmegyei felügyelő (a gyülekezetek presbitériumai választják 6 évre).

8.3. Egyházkerület (3. sz. ábra).

8.3.1. Püspökiktatási, egyes választói (1966. II. 86. c,f,g), nem részletezett intézkedési és szabályrendelet-alkotói joggal *egyházkerületi közgyűlés*

tagjai: — hivatalból az egyházkerület lelkészei és a nemlelkészi tisztségviselők (többségét maga választja, de nincs tisztázva, hogy kik közül; a törvényhozás és a bíraskodás nincs különválasztva),

— választással egyházmegyei közgyűlés) 10 gyülekezeti lelkészi állásonként 2 fő;

a testület összehívója: a püspök és az egyházkerületi felügyelő;

a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak.

8.3.2. Előkészítői, választói (1966. II. 88. e.), intézkedési és egyes jóváhagyói jogokkal *egyházkerületi presbitérium*

tagjai: — hivatalból az egyházkerület lelkészei és nemlelkészi tisztségviselői,

— választással (egyházkerületi közgyűlés) 8 fő (lehetőleg a 8 egyházmegyéből 1—1 paritás?);

a testület összehívója: a püspök és az egyházkerületi felügyelő;

a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak.

8.3.3. Feladatkör megjelölése nélkül (kivételez az egyházkerületi presbitérium összehívása) egyházkerületi elnökség.

tagjai: a püspök és az egyházkerületi felügyelő (a gyülekezetek presbitériumai választják élethossziglan),

8.4. Országos egyház

8.4.1. Iktatási, egyes választói (1966. II. 103. d,e), nem részletezett intézkedési joggal *országos egyházi közgyűlés*

tagjai: — hivatalból az országos egyház lelkészei és nemlelkészi tisztségviselői (többségét maga választja, de nincs tisztázva, hogy kik közül; a törvényhozás és a bíraskodás nincs különválasztva), egyes országos „felelősök”,

— választással az egyházkerületek (egyházkerületi közgyűlés) 8—8 küldötte, a Teológiai Akadémia 1 küldötte;

a testület összehívója: a hivatalára nézve idősebb püspök és az országos felügyelő;

a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak,

8.4.2. Előkészítői, választói (1966. II. 105. e.) intézkedési, egyes jóváhagyói, és szabályrendelet-alkotói jogokkal *országos egyházi presbitérium*

tagjai: — hivatalból az országos egyházi felügyelő, a püspökök, az egyházkerületi felügyelők, és az országos egyház lelkészei és nemlelkészi tisztségviselői, egyes országos „felelősök”,

— választással az országos egyházi közgyűlés által választott 12 presbiter;

a testület összehívója: az országos egyházi elnökség;

a testületi tagság időtartama: határozatlan, bár egyes tisztségek 6 éves időtartamúak.

8.4.3. Képviselési, kormányzói és munkaadói jogkörrel *egyházkerületi elnökség* (4. sz. ábra)

tagjai: a hivatalára nézve idősebb püspök és az országos egyházi felügyelő (a gyülekezetek presbitériumai választják élethossziglan).

(Folytatás a 382. oldalról)

19. elv: Az államok gyors és időbeni jelzést és érdemi információt adnak a számításba jövő államoknak azokról a tevékenységekről, amelyek jelentős, határukon átjutó környezeti terheléshez vezethetnek. Az államok konzultálnak a veszélyeztetett államokkal és pedig idejében és jóhiszeműen.

20. elv: A nőknek élénk szerepe van a környezeti irányításban és a fejlesztésben. Részvételük ezért lényeges a fenntartható fejlődés megvalósítását szolgáló munkában.

21. elv: A világ fiataljainak tehermentő képessége, ideáljai és bátorsága képes mozgósítani világmeretű együttműködést a fenntartható fejlődés kialakítására, valamint a mindenki számára jobb jövő biztosítása érdekében.

22. elv: „A benszülött népek” és azok közösségei valamint más helyi csoportok érdemi szerepet játszhatnak a környezetirányításban és annak fejlesztésében, ismereteik és hagyományos gyakorlataik felhasználásával. Az államok elismerik és támogatják identitásukat, kultúrájukat és érdekeiket és lehetővé teszik számukra a fenntartható fejlődés kidolgozásában való részvételét.

23. elv: Az elnyomott, uralom aláhajtott vagy elfoglalt területű népek környezete és természeti forrásai védelmet kapnak.

24. elv: A háborús félelem rombolja a fenntartható fejlődés esélyeit. Ezért az államok támogatni fogják nemzetközi törvény kidolgozását a fegyveres konfliktus alatti környezetvédelemre és részt is vesznek annak kimunkálásában, amint az szükséges.

25. elv: A béke, a fejlődés és a környezet védelme egymással szoros kapcsolatban vannak és szétválaszthatatlanok.

26. elv: Az államok valamennyi környezetügyi kérdés vitáját békés eszközökkel oldják meg és elfogadható eszközöket használnak ehhez, összhangban az Egyesült Nemzetek alapokmányával.

27. elv: Az államok polgárai jóhiszeműen és az együttműködés szellemétől vezérelve dolgoznak a nyilatkozatban felsorolt elvek teljesítésében, valamint a nemzetközi törvény kialakításában, a fenntartható fejlődés területén.

A riói világtalálkozó irányelvei elsősorban rejtetten, azonban számos helyen explicit formában idézik fel a keresztyén gondolkodásból valamint a Tízparancsolatból adódó kötelességeket és feladatokat. Mindenkire érvényes szabályokat rögzítenek. Mihelyt azonban magunkra vagy éppen olvasóinkra vonatkoztatjuk, rendkívüli nehézségekkel állunk szemben, mint mindig, ha az új ember igényével lépünk fel. De vállaljuk, most az alapszöveg közlését, később annak kifejtését is.

AZ ORSZÁGOS EGYHÁZI IRODA 2. JAVÍTOTT ADMINISZTRÁCIÓS TERVEZETÉHEZ TÖRTÉNT HOZZÁSZÓLÁSOKRA

1. Örömmel vettem azokat a hozzászólásokat, kéréseket és kiegészítéseket, amelyeket a 2. tervezethez kaptam. Az országos presbitérium tagjain kívül is kaptam a **Lelkipásztorban** megjelent tervezet alapján hozzászólást.

2. A válaszolást azzal kezdem, hogy mi is ez a tervezet. Nem törvény, nem „országos struktúra”, nem a „hatáskörök leírása”, nem a legfelsőbb kompetencia kiépítése, nem alá-, fölérendelés, hanem **munkabeosztás** annak alapján, milyen feladatok állnak előttünk. Az a reményem, hogy ezt a munkabeosztást az országos presbitériumi decemberi ülés jóváhagyja majd és 1993. január 1-től bevezethetjük. A tervezet flexibilis és bármikor megváltoztatható, nem lép elébe a zsinati törvényalkotásnak, hanem a mai napi feladatok megoldásában segít. Arra sem gondolhatunk, hogy minden ága, munkaköre, feladatköre ma szükséges és föltétlen egy-egy embert igényel. A munkafeladatok logikus összevonásával azonban olyan „munka-egységek”, osztályok állnak össze, amelyeket mint például a gazdasági és pénzügyi osztályt már ma is öt munkatárs képviseli, másokat pedig egy sem.

3. **Féltreértés az, amit Zászkaliczky Péter olvasott ki a sorokból a tervezet és az országos bizottságok összefüggéséről.** Az országos bizottságok nem adminisztratív, nem ügyintéző csoportok, ezt nem is tudnák vállalni, hiszen akkor legalább kéthetente össze kellene jönni, hanem tanácskozó és döntéshozó bizottságok. A demokratikus szabályok értelmében nem egyszerű vagy kiscsoportos vezetés van egy-egy területen, hanem szélesebb alapokra épített. A bizottságok elnökei megkapják a feladatokat az országos választott szervektől (presbitériumok, közgyűlések, elnökségek) és esetleg kívülről is (szakminisztériumok, intézmények, iskolák, stb.). A tárgyalások és véleményalkotások után a javaslatokat betérjesztik az arra illetékes döntéseket hozó szervezeteknek (presbitériumok, közgyűlések, elnökségek, intézőbizottságok, stb.).

4. Ugyancsak **féltreértés a fölé- és alárendelés.** A felsorolásban szereplő nevek nem alárendelést jelentenek, mint pl. a Teológia ott szerepel az egyik osztály feladatai között. A hittanári és hitoktatói képzés és a lelkészképzés nem kerül ezzel a besorolással egy egyházi irodai osztályvezető irányítása alá, viszont az országos összefüggések ismeretében pl. a kaposvári, szombathelyi, nagykovácsi, szarvasi evangélikus tanítóképzés jelöltek egyházi adminisztrációs ügyeit nem tudja csinálni a teológiai dékáni hivatal, sem az esperesi, sem a püspöki hivatalok. A munkamegosztás azt szolgálja, hogy mindazok az ügyek, amelyek eddig ömlesztve, napi 20–30 ügyirat a püspöki hivatalokba kerültek, valahol elintézhettek legyenek. A kérdés tehát nem az alá- és fölérendelést, hanem az, ki dolgozza fel ezeket az ügyeket.

5. Kérem mindazokat, akik nem értik, mit jelent ez a beosztás, gondolják végig, hogy az országos bizottságok, elnökség, zsinat, az országos bíróság, stb. mind-mind időről-időre összejövő testületek, amelyek azonban a megnövekedett feladatok miatt fokozott munkatempóban dolgoznak. **Feladataik adminisztratív teendőinek ellátására szükség van az adminisztratív munkatársakra.** Így pl. a zsinat betagolódása azt jelenti, hogy a zsinati gazda és munkatársa, esetleg

később titkárnője az országos egyházi adminisztrációs rendszerben az igazgatási főosztályhoz tartozik.

6. Újra kérem mindazokat, akik kezükbe veszik ezt a tervezetet, **ne hatalmi, hanem szolgálati rendet lássanak benne.** Nem a hatalom elosztásáról van szó, ki, melyik osztály, melyik szervezet, melyik címszó alá tartozik. Hiszen pl. az egyes iskolák, a teológia, a tanárképzés, a kántorképzés önálló intézményekben, meghatározott vezetés mellett dolgoznak. A volt egyházi ingatlanok rendezése, a megnövekedett építési feladatok nem oldhatók meg a korábbi struktúrával, hogy ti. az egyházi országos iroda három személyt jelentett. Jelenleg minden gyakorlatilag adminisztrációs szinten arra a néhány emberre hárul, aki „ezermester” kell, hogy legyen az Országos Egyházi Irodában. A gyakoribb presbitériumi ülések, a különböző minisztériumokkal való tárgyalások több embert, jegyzőkönyvi feljegyzést, levelezést igényelnek.

A legutóbbi presbitériumi ülési jelentésben elmondtam, hogy amikor az ingatlan kormánybizottsági tárgyalásokra egyházi részről is kilenc embert kellett jelölni a vegyesbizottságba, bajban voltunk, mert az egyházi központi apparátusban nincs kilenc emberünk. Ezért mind a két püspöknek, mindhárom felügyelőnek ott kellett ülni ezeken az ingatlanokkal foglalkozó tárgyalásokon.

7. Az a cél, hogy **legalább egy ember legyen mindegyik osztályon.** Ezzel kapcsolatban a helyzet ma a következő:

1. Igazgatási főosztály

Szemerei Zoltán (félmunkakör) + 1 titkárnő
Veperdi Zoltán (félmunkakör) + zsinati iroda
Dr. Inotayné Lukáts Judit (félmunkakör)

2. Gazdasági és pénzügyi osztály

Szemerei Zoltán (félmunkakör) és 4 munkatársnő

3. Intézményi és jogügyi osztály

Veperdi Zoltán (félmunkakör)
Dr. Inotayné Lukáts Judit (félmunkakör)

4. Teológiai és oktatási osztály

Jelenleg senki, püspöki hivatalokon keresztül, illetve az igazgatási osztályon keresztül folyik a munka.

5. Missziói osztály

Márton Tamás, ifjúsági ügyek
Dr. Nagy István, GAS előadó (félállásban)

6. Diakóniai és menekültügyi osztály

Kendei György (félállásban)
Bolla Árpád (negyedállásban)

7. Ökumenikus és külügyi osztály

Peskó Zsuzsa (félállásban)

8. Sajtó és tömegkommunikációs osztály

Jelenleg a Sajtóosztály munkatársai látják el a feladatokat.

A fenti felsorolás mutatja, hogy mennyire kevesen vagyunk jelenleg, hogy a növekvő adminisztrációs feladatokat megoldjuk. Egyelőre a fejlesztést akadályozza az irodahiány, illetve anyagi hiánya. A legszükségesebb fejlesztésre azonban az 1993. évi költségvetésből feltétlenül áldozni kell.

Dr. Harmati Béla

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI UTOLSÓ ELŐTTI VASÁRNAP

János 5,26-30

Lesz zárószámadás!

ÉLETÜNK NEM MAGÁNÜGY!

A XX. század végén Európa-szerte a vallás a „magánszférába” — a személyes, intim ügyeink területére szorult. A keresztyének, — mi magunk is, — gyakran megütközünk azon a „csodálkozáson”, amikor alapvető egyházi szolgálatainkkal kapcsolatban tiltakozásba, ellenállásba ütközünk, — mint a hitoktatás, egyházi iskoláink ügye. Ezért néha még talán magunk is azt érezzük: mintha szegyenkeznünk kellene istenfélő, hívő életünk miatt.

Isten mai üzenete, — bizony ámulatunkra, — mégis azt mondja: az életünk nem „magánügy”! Az Úr Jézus Krisztusnak hatalma van „elszámoltatni” minket a perceinkről, az időnkéről: mire használtuk azt? Számon tartja azt is, amit „embertelenül” elmulasztottunk, de emlékezetében marad az is, amikor pohár vizet adtunk a szomjasnak és meglátogattuk a beteget. — Üzeni az Isten: a tetteinknek „súlya” van, — ezért csak „felelősen” szabad élnünk, ahogyan Atyánk is „felelős szeretettel” hordozott minket Jézusban. — Isten Lelke megnyithatja fülünket-szívünket, — a hétköznapok borzalmait által is felerősítve, — hallani — érteni: felelünk az életünkért! — az élet nem magánügy!

A HALÁL NEM „MEGOLDÁS”!

Amikor azután „részakad” valakire — a magam és mások felelőtlenége miatt, — az élet valódi terhe: gyakran „zsákutca” következik: önpusztítás, halál-bamenekülés. Hiszen, ha a környezetvédők vétőit hallgatjuk, ha a gyűlölet-vulkánok perzseléseit érezzük, vagy a szegénység, munkanélküliség sebeit, stigmáit hordozzuk hányszor mondtuk tán mi is: hát érdemes tovább csinálni? van itt egyáltalán remény? — Közülünk az alkoholisták, a kábítószeresek rabjai, de a szellemi mákonyt hintők pesszimista „filozófiáit” elfogadók, és az öngyilkosok szomorú sora is: a halálban reménykedik! — Isten üzeni: a halál nem megoldás! Szava ma is, — ama napon is! — a halálba készülöket a halálban levőket szólítja meg: ítéletre, de kegyelemre is!

KI TUDJA MI A JÓ?

Ha eddig elvezetett ez ígén keresztül minket az Isten, most kell megkérdeznünk: mi hát a mérce? — ki mondja meg mi a jó? — Az erkölcsi bizonytalanságnak ezer jele vesz körül bennünket, — „szobrok dőlnek le”, a tegnap dicsősége ma gyalázat, — és ezt egy emberöltőn belül háromszor-négyszer megélni nem kis próbatétel. Etikai „eltévelyedéseink” mögött mindig hitünk katasztrófája áll: elszakadtunk Atyántól! — elvesztettük hát az iránytűt! — Isten, Lelke ajándékát kínálja ma nekünk: Megváltónknak,

Urunknak vallhatjuk Jézust és benne rátalálhatunk az egyetlen „etikus életformára”: ami az embertárs szeretete. „Mi ismerjük és hisszük azt a szeretetet, amellyel az Isten szeret minket... Abban lett teljessé a szeretet köztünk, hogy bizalommal tekintünk az ítélet napja felé...” (1Jn 4,16-17). Ha szívünk Isten kegyelmébe kapaszkodik, a kezeink mindig rátalálhatnak a jóra!

KÉSZÜLÖDHETÜNK: ELÉBE!

Amikor minket ma Isten — a naponkénti számadás mellett — az utolsó ítéletre emlékeztet, nem ijesztgetni akart, hanem biztatni: készülődjétek! Ez egész életünk igazi célja: úgy élni, mint akik tudják, — a végén Jézussal találkoznak. Ez nemcsak félelmet kelt, de örömet is ad. Hiszen nem idegen bíró elé állunk majd mindenek végén, hanem Urunk elé, aki sebet hordozott értünk. Hozzákészülésünk nem tesz idegenné világunkban sem: „életre támadni” csak a testvérrel lehet!

Csizmazia Sándor

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI UTOLSÓ VASÁRNAP Márk 13,24-27

„Az utolsó felvonás”

ITT A VILÁG VÉGE: NE HIGYJÉTEK!

A „jelek”, amikről ígénkben Jézus beszél megtalálhatók az emberiség egész történetében. — „Azok a napok” azonban, melyekről most üzen Urunk, a „történelem végéről” szólnak. Ígériket az új korszakot, amikor „gyötrelmeink véget érnek”, — amikor minden nyomorúság „után” leszünk! — Többet enged látnunk, mint a napi sajtó, vagy a televízió aktuális híryanaga. Többet ígér, mint okos közgazdászok számításai, meg a profi politikusok tervei. — Ezek ugyanis vagy kétségbeesés, — „világ-vége hangulatot” árasztva, — vagy hazug álomokba ringatják a hiszékeny, naív embereket, melyekből keserves mindig a felébredés. — Amit ember esze-keze a történelem ezer próbálkozása során építeni akart, de nem ért el; amit az emberiség kultúrájának kimagasló képviselői is csak „álmodtak”, — az új világot Atyánk teremti meg!

E VILÁG SOSEM MŰLIK EL: NE HIGYJÉTEK!

Jézus szava itt „prófécia a végről”: kinyilatkoztatás. Az összeomló világ jelei „nagyban és kicsinyben” nem indokai a végső, ítéletes pusztulásnak, csak „ilusztrációi” Isten döntése valóságának: „Minden test olyan, mint a fű és minden dicsősége, mint a mező virága: megszárad a fű és virága elhull...” (1Pt 1,24.) Tagadni lehet, de Isten döntését megmásítani nem tudjuk: bűnünk miatt ítélet elé megyünk! — Engedjük hát beszélni a jeleket: egy autóröncs, egy bomba által szétszabdalt ember látványa a TV-ben, — lerombolt híd képe, egy hazájából elüldözött menekült kiégett tekintete hadd ébresztgessen! Mert ha Isten szólhat hozzánk ezek által, talán hamarabb szembe-sülünk a valósággal: „lehullanak... megrendülnek...” — talán komolyabban vesszük a sürgetést: a „végre készülnünk kell”! — Nem baj ha most saját halálunkra is gondolunk, — arra is készülnünk kell! — mert azon keresztül állhat elibénk a „második halál”, meg ez a kérdés: ezekből vajon ki ment meg?

EGY REMÉNYSÉGÜNK VAN: JÉZUS JÖN!

Nagyszerű ígélet, csodás reménység: „meglátjátok!” Mert visszajön, — „haza jön az övéhez”, —

hisz „Emberfia”. Igaz, hogy ez régtől fogva Jézus messiási neve, de az is igaz, hogy ez a Messiás nem idegen, földön kívüli lény: Ő a Mária fia. — Manapság, amikor annyi fantasztikus történet kering a más lényekkel való „nulladik típusú” találkozásról, talán jobban értjük és értékeljük: „értünk emberre lett!” És így is érkezik: érti nyelvünket — mi is Őt; ismeri szívünk minden gondolatát — előttünk is nyitva áll isteni titka ott a Kereszten, hogy Ő a Szeretet. — Ez a „felhőkön száguldó Emberfia” azonban már nem a törékeny Gyermekek, hanem világfölényes király, — ŪR!, — aki előtt Minden, Mindenki térdre kényszerül! Amikor hát most mi is térdre hajtunk előtte s így várjuk, örülhetünk, nemcsak hozzánk jön, — értünk jön!

MIND EGYÜTT LESZÜNK: VELE!

Vége lesz a szétszórtságunknak, a sanyarú „diaszpóra” sorsnak, amit övéi élnek ebben a világban; — vége a kereszthordozók kiáltásának: „Hol van az én Istenem?” Hiszen akkor ki fog derülni, hogy a „Dávid-csillaga” — amelyik annyiszor „szégyen terhe” volt: a legnagyobb ajándék. — Az Ūr Jézus nélkül a „legszebb menyország” is koldushajlék. Nála minden más „ország” csak kisebb lehet. — Választottai Őt kapják ajándékba. — Te is választottja lettél a kereszten!

Csizmazia Sándor

ÁDVENT VASÁRNAPJAI

(Mivel a megadott határidő után 10 nappal sem érkezett meg egyik bekért ádventi igehirdetés-előkészítő sem(!), a szerkesztő megpróbálja röviden, szinte csak bökszavakkal előkészíteni igehirdető Testvéreit a szent szolgálatra. Az olvasók szíves megértését kéri: H. K.)

Ádvent homiletikumához

Karácsonyra készülünk ádventben. Az adventus Domini arra figyelmeztet, hogy a mi készülődésünknel is fontosabb maga az Ūr jövetele, vagyis Ady szavával az Ūr érkezése. Erről a csodáról úgy kell szólnunk, mint akik már ismerik a közénk érkezett, testet öltött Igét. Nem áltatjuk magunkat azzal, hogy majd karácsonykor jön, hanem már tudjuk: **eljött**, testet öltött, szenvedett, meghalt, feltámadott, vagyis a **totus Christust**, a teljes Krisztust hirdetjük. Az idei epistolai sorozatnál ez különösen is hangsúlyos, hiszen a Feltámadott ismeretében íródtak az epistolák. A **praesens Christust** úgy engedjük szóhoz jutni, hogy közben tudjuk, már eljött az idők teljességében és még egyszer eljön az idők végezetén, de közben **nem** hagyott minket árvákként magunkra. — Az ádventi időszaknak a világkeresztyéniségében néhány il-
lő jellegzetessége van: **várakozás, bűnbánat, világosság-ünneplés, öröm**. Lehetnek helyi szokások, amiket tiszteltben kell tartani, megtöltve újra biblikus tartalommal. Sok drága **énekünk** dallama és szövege gazdagíthatja ádventi időszakunkat. — Számolnunk kell azzal is, hogy vannak szekularizált gyülekezeti tagjaink, akik nem ádvent 1. vasárnapjától számítják az új évet és ez az időszak nem jelent már semmi különösét életünkben. Otthonuk sincs feldiszítve ádventi koszorúval, gyertyákkal, ádventi naptárral. Nekik nem ádventről, az egyházi esztendőről kell prédikálni, hanem a textusok alapján kell hirdetni most is az élő Krisztust! Krisztus-hitre kell **ébreszteni** minden igehallgatót!

Ádvent 1. vasárnapja

Textus: 1Pét 1,22-25. (Evangélium: Mk 1,1-5).

ÚJ KEZDET — MEGTÉRÉSRE HÍVÓ SZÓ

Az egyházban, Isten népében új mindig megtérésre hívással kezdődik: Próféták, Keresztelő János, Jézus, Luther (95. tétel első mondata) szavaira gondolunk most. Megtérés, naponkénti, hetenkénti, egyházi évenkénti megtérés nélkül nincs megújulás. Tudta ezt a levélíró,

aki valószínűleg keresztelési beszédét öntötte formába e szakaszban is. — Az előző szakasz (a Luther féle II. hitágazat magyarázat alaptextusa) világosan beszél az új élet alapjáról, a felolvasandó szakasz pedig ennek következményéről szól. A hibátlan és szeplőtelen Bárányt csak megtisztított otthonban, megtisztított étellel lehet méltóképpen ünnepelni. Akiben megvan a szilárd hit és a biztos reménység, az a hiábavaló életmódból megtisztult, Krisztus-követő életmódra tér meg. Nem üres, hanem megszentelt az élete. A „hagnizó”-megszentelni elsősorban. A Jézusban igazságot (alétheia) felismerő tanítvány az Ő nyomdokain akar járni (engedelmesség = (Nachfolge). A Krisztus-követés három jellegzetessége: az őszinte **testvérszeretet**, az élet igéjéből forraszó **élet** és az elmúlást tapasztaló emberi megfigyeléssel szemben az **örök élet reménysége**.

1. **Képmutatás nélküli testvérszeretet** (philadelphia szerepel itt az eredetiben). Minden színészkedés nélkül is lehet ma is szeretni (anüpokritosz! — álarcnélküli). **Egymást** — hangzik az utasítás, mint az új parancsban Jézus szavában (Jn 13). Buzgón (ektenősz) — ez a közőny ellentéte. Itt már az agapao jelentkezik igeként — Filadelfiából — agapé lehet.

2. **A romolhatatlan „igemagból” mindig új élet támad**. Ezt a magot (spora) szórjuk ebben az egyházi évben is. Nem akármilyen vetőmag! Életet rejt és megmarad. Az élet igéje nem emberi beszéd csupán. Semmi sem pótolhatja ma sem az élő igehirdetést!

3. **Az elmúlással szemben van örök: az örökélet-beszéde**. Kár, hogy új fordításunkban a „réma”, mint főnév nagyobb hangsúlyt kap, mint az eredetiben, ahol az „euangelisthen” világosan érzékelteti, hogy az evangélium hirdetéséről van szó, a reánk vonatkozó (releváns) evangéliumhirdetésre érvényes, hogy megmarad: **Verbum Domini manet in aeternum** — valljuk mi evangélikusok (Oltár, bejárat fölött felirat!)

Ádvent 2. vasárnapja

Textus: Jak 5,7-11. (Evangélium: Lk 13,6-9).

ÍTÉLET ELŐTT — KEGYELEM ALATT

A bölcsességet hirdető, a Hegyibeszédet ismételtlen idéző Jakab most **türelemre** int. Igazuk lehet azoknak, akik a 20. század keresztyéneinek nagy próbáját és feladatát a hosszútűrésben látják (makrothümeo). Tőlünk ezt fogják elsősorban az ítéletkor számonkérni és talán naponta ezt kell megkérdezni önmagunktól is lelkiismeretvizsgálat idején: bírjuk-e türelemmel? Ez nem vérmérséklet dolga, nem is gyávaság, hanem a hitnek egy bizonyos vetülete. Ez az új Izrael bölcsessége: belekalulálni Istenet hétköznapjainkba! Ha Jézus névszerint nincs is említve, az Ūr **titulusban mi Őt érthetjük**. Türelem az Ūr eljöveteleig! — A türelem, nem csupán sorunkra vonatkozik, hanem egymással is kapcsolatos. A földműves türelme nemcsak tehetetlenségünk elismerése, hanem a gyümölcsvárásé is: lehetetlen, hogy Uruk munkája gyümölcstelen. **Szíverősítő kell**, de ez nem a pálinka, mint nálunk hívják, hanem az Ige. Minden panaszcso ajkunkon valójában türelmetlenségünk jele, minden ítéletünk ugyancsak. Az ajtó előtt álló Bíró jogosult ítélni, nem mi. „Nem a mi dolgunk igazságot tenni, a mi dolgunk csak igazabba lenni” — írja Reményik, bonyolult életünk jó ismerője. **Mt 7,1-5** visszacseng a figyelmeztetésben egyfelől, másfelől a **Jel 3,20** egyoldalúan és szentimentálisan ábrázolt mondanivalója (ádvent közkedvelt igéje: Íme az ajtó előtt állok). A gyakorlatias Jakabra jellemző, hogy példát vétet a földművesről, a profétákról és Jóbról. Nemcsak empátia, hanem **kakopathia** is kell a mai tanítványnak — a „baj elhordozására képesség”. — A boldogmondások kiegészítése is lehet ez a boldogmondás: **Boldogok a túrni tudók. A pátior ergo sum talán ma jellemzőbb, mint a cogito ergo sum**... Az ítéletben nem maradhat el reménységünk: igazán irgalmas és kegyelmes az Ūr. **A szenvedésnek vége lesz, az Isten irgalmának soha** — Textusunkban a görög alapszöveg kincsestár, a LXX-ra utal!

Ádvent 3. vasárnapja

Textus: 2Tim 1,8-14. (Evangélium: Jn 5,31-38)

SENKI MEG NE TÉVESSZEN TITEKET!

A mai égető **szektakérdésben** jelentősen aktuális ez a

széles. Identitásunk tisztázása, a drága kincs őrzése állandó és egyben halaszthatatlan feladat. A tiszta evangéliumot nem szégyellni, hanem hirdetni kell. Nemcsak a stafétabot átadásakor, hanem a római vagy korinthusi gyülekezetekhez írt levélben is ugyanezt írja Pál. Textusunk mondanivalója nemcsak lelkész-avatásra vagy fiatal lelkész-iktatásra való, hanem ádvnt 3. vasárnapjára is, és szól az egész gyülekezetnek „az egyetemes papságnak” is. Nemcsak a lelkészt kísérheti meg ez a szegyenkezés, hanem a gyülekezeti tagokat is (azt nem szégyenlik, amit kellene (Róm 1,16-32 együtt olvasandó!). Csak azt nem tudják szektások megteveszteni, aki maga is biztosan áll a hitben. Pál megvallja hitét (9-10), megemlíti, hogy ez nemcsak elmélet, hanem ezért **szenvedést is vállalt** (12. v.), ezt az egyszerű evangéliumot akarja hirdetni és továbbadni a következő nemzedékeknek. A „tudom kinek hittem” különböző fordítási lehetőségei szerint is lehet **kulcsvers** textusunkban (oida hó pepiszteuka). Isten képes ma is **megőrizni**, megvédeni evangéliumát (a képbene benne van a katonai őr, aki vigyáz a kincse). A hűgüinó — egészségesnek lenni figyelmeztet „beszéd higiénékre”. Tisztátalan a szavunk, egészségtelen a beszédünk, ha nem felel meg az evangéliumnak. Az igehirdetők tisztelete, az igehirdetés tartalmának őrzése az egész gyülekezet állandó feladata olyan vallásiilag is pluriform korszakban is, mint amilyen a miénk.

Ádvnt 4. vasárnapja

Textus: Jel 22,1-9. (Evangélium: Jn 3,25-30).

MENJETEK ELÉJE ÖRVENDEZÉSEL!

† NYIRŐ JÓZSEF (1901—1992)

Gyászoló Testvéreim!

Hadd emlékeztessenek Nyirő József nyugalmazott lelkészünk testvérünk elhunytáról szóló gyászjelentés bibliai igéjére:

„Életre kelnek halottaid!” (Ézs. 26,19)

Ézsaiás merész szót kiált a halottaikat síratóknak. Mert vannak halottaink. És síratjuk őket. Szánjuk és sajnáljuk őket. Könnyesen emlékezünk rájuk. Talán ennyit mondunk: voltak. De Ézsaiás szembeszáll velünk és merészen szól: Életre kelnek halottaid! Ő azt meri mondani: nincs hát végük. Nem zárult le a sorsuk halottainknak. Az élet nem múltidő! Az élet a nagy jövő. Jövendőnk az élet. Örök jövendőnk az ÉLET. Életre kelnek halottaid!

Testvéreim, nem ezt mondta-e Jézus is vigasztalásul Mártának, kedves barátja, Lázár sírjánál? „Feltámad a te testvéred!” A halál hát nem lezárója az életnek. Nem a lét befejezése. Nem a végső szó. Feltámad a te testvéred. Életre kelnek halottaid.

Ézsaiás csak nagy merészen mondta ezt a bátorító mondatot. Am Jézus nemcsak mondta — ő igazolta is. Ő megmutatta, sőt bemutatta szava igazát. Már ott a bethaniai sírnál így mutatott önnönmagára: „En vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él. És aki él és hisz énbenem, az nem hal meg soha!”

A mindenható Isten nagy húsvéti tette pedig megpecsételte Jézus szava igazát és megszegyenítőleg állította szemünk elé a valóságot: nem a halálé a végső diadal. Nem a halál a korlátatlan úr. A halál legyőzött! Az ÉLETE a diadal. Életre kelnek halottaid! Miért, mert már Ézsaiás is ilyen merészen szólni? Mert ismerte Istent. Prófétai könyvének ezt a fejezetét így kezdi: „Erős városunk van... Ezért hát bízzatok az Úrban mindenkor!”

Gyászoló család, kedves Testvéreim! Mivel erős vár a mi Istenünk és mi Őbenne bízunk, ezért mondjuk el mi is a régi ézsaiási mondatot: Életre kelnek halottaid — a mi halottunk, Nyirő József nyugalmazott lelkész testvérünk, e drága édesapa, nagypapa felett. Nem a halálé, hanem Istené ő. És Istené marad örökre.

Még karácsonynál is nagyobb öröm vár ránk! Gyermekek-felnőttnek öröm az ünnep, amit várunk. Még idén is lehet örömünk. Még nagyobb öröm vár ránk a mennyei Jeruzsálemben. A város közepén nem karácsonyfa áll, hanem az Élet Fája. Nem díszek lesznek a fán, hanem gyümölcs. Nem lesz csendes éjszaka, hanem az Úr fényessége ragyogja be a világot. Nem csillagszórók és gyertyák árasztják rövid ideig a fényt — hanem az Úr Isten fénye örökkön örökké világít. Nem embert, az ajándékozó embert tisztelik, hanem az Istent imádják majd (9. v.). A **nagy örömet kell meghirdetni** ezen a vasárnapon, amint az Úr angyala **nagy örömet** hirdetett karácsony éjszakáján (Lk 2,10). Jel 22. fejezetének esztétikuma, fantáziája legitimé teszi, hogy mi is **szépen és fantáziadúsan** ünnepeljük már a karácsonyt is azzal a tudattal, hogy a **nagy örömnél még nagyobbat várhatunk**, készülhetünk oda, ahol a bűn minden átka elmúlik a városban (az emberi közösségen) s végre szemtől-szembe látjuk azt, akiben itt hittünk. Ahol Ő az Úr, ott mozgás támad, a folyó az áramlásnak képe, ahol Isten jelen van, ott élet, mozgás támad, a mennyei Jeruzsálem örök karácsonyunk képe nem az unalmas, egyformaságot, arcfagyott mosolyt, hanem a rendezettségben is lüktető életet sejtet! Kis karácsony — nagy karácsony? **Kis karácsony** = a miénk, amire most készülünk. **Nagy karácsony** = amit Urunk készít övéinek. Szép és tartalmas kis és nagykarácsonyt kívánjunk gyülekezetünknek 1992-ben is.

H. K.

Már a keresztségben kilenc évtizeddel ezelőtt az ősi somogydöröcskei templomban jegyezte őt el Isten magának. Megérintette szívét igéjével és elhívta őt szolgálátára. Kilencen voltak testvérek. De közülük csak ő érte meg a férfikort. Bizonyára e felett érzett hála is motíválta csendességét és szerénységét.

Pásztorra tette őt, a Jó Pásztor Jézus, hogy legeltesse nyáját és hirdesse a feltámadás és az élet evangéliumát. Egy gyülekezetes lelkész volt, vagyis azok közé a kevesek közé tartozott, aki több mint négy évtizedes munkálkodásában egyetlen gyülekezetben szolgált: Szentgottárdon — ebben a kitelepítésként, s a határmenti helysége miatt sújtott, megpróbált és egyre fogyatkozó gyülekezetben. Hősiesen és hűségesen állt helyt a legnehezebb körülmények között is, feleségével — Nemes Ilona zenetanárnővel — és annak imádkozó segítségével. Pásztori szolgálata mellett majdnem hat évtizednyi házasságuk alatt hűséges pásztorra volt kis családjának. Gyermekeiket áldozatosan nevelve, kenyeret adva kezükbe és útra bocsátva őket. Amikor a megérdemelt nyugalom éveit követték, előbb Budapesten, majd két éve a Dunakeszi szolgált lelkész nő lányánál lakott, s annak gondoskodó szeretete vigyázta és őrizte, míg lehetett Isten kegyelméből.

A pásztor most Pásztorához tért. A küzdelmes, veritékkel és izgalmakkal teljes, fáradságos életút véget ért. De nem az élet! Mert az élet diadalmasan örök a Feltámadásban, a Jézus Krisztusban. Hosszú pásztori szolgálatában — melyre a hit fénye hintett világot — vasárnaponként mindig az oltár előtt állott. Most az ő utolsó itteni vasárnapján az örök oltár elé léphetett, mert a Jó Pásztor hazahívta: „Jól vagyon jó és hű szolgám. Kevesen hű voltál, sokra bízlak ezután!”

Gyászoló Testvéreim! Amikor a családdal együtt az evangélikus egyház nagy családjának képviselőjében szolgátársunktól, Nyirő József testvérünktől elbúcsúznak, talán minket is mellen ragad a merész ézsaiási üzenet: Életre kelnek halottaid! Gondoljunk kell arra, hogy halottainkat nem veszítjük el. S gondoljunk-e arra is, hogy nem szabadulunk meg tőlük: életre kelnek, vagyis találkoznak velük még. Szembesülünk velük. És hogyan állunk meg akkor előttük? Tudunk-e megbocsátani, s tudunk-e bocsánatot kérni tőlük? Merünk-e reménységgel élni és meghalni, ha eljön annak az ideje, mert: „Életre kelnek halottaid!” A Jó Pásztor minket is vár. Mert érettünk is meghalt és feltámadott. Nekünk is szól az ő vigasztaló beszéde: Aki hisz énbenem, ha meghal is él! Ámen.

Bencze Imre

DR. GADÓ PÁL:

VAN ÚJ A NAP ALATT?

Diakóniai kezdeményezés

Köztudottan nincs! Mégis, bizonyos határokat megvonva, beszélhetünk újszerű kezdeményezésekről.

Piliscsaba — Klotildliget lakói az elmúlt év során megújulni látták a régi Síló kastélykát és melléképületeit. A meglehetősen leromlott állagú ház a lehető legnagyobb mértékben az eredeti, századeleji külsős kinézetét nyerte vissza, míg a lépcső nélküli, enyhe meredekségű rámpákkal kialakított bejáratok és a belső átépítés már valami új felhasználást sejtetnek.

A terület régi gazdája, a **Fébé** Evangélikus Diakonissza Egyesület, arra az elhatározásra jutott, hogy itt fiatal felnőtt, testi fogyatékossgal élő személyek számára létesít egy családi méretű „csoport otthon”. Az otthon lakói majd nagyfokú önállóságot élveznek. Elhelyezést igényesen felszerelt 12 kis, garzon jellegű lakásban vehetnek majd igénybe és egyidejűleg egyéni szükség szerint rendelkezésükre fog állni ellátás, műszaki és személyi segítség életvitelükhöz. Lesz lehetőségük értelmes és keresettel járó munkára, valamint testi állapotuk, egészségük megőrzéséhez szükséges tornára, edzésre, kezelésre és nem utolsósorban lelki életre, hitük gyakorlására vagy elmélyítésére. Mindezt a vonatkozó szakmai ismeretek következetes alkalmazásával szeretnénk megvalósítani. Reménységünk, hogy a Szentlélek Isten jelenléte eleven tartalommal fogja megtölteni a Fébé által kialakított kereteket.

Hasonló jellemzőket évek óta megtalálhatunk Európában és Kanadában, vagy az Egyesült Államokban sok csoport-otthonában (Group Home, Wohngemeinschaft).

Mi az új ebben a kezdeményezésben Magyarországon?

1) Az Evangélikus Egyház diakóniai munkája **évtizedek óta a legsúlyosabb értelmi fogyatékosok és a nagyon idős gondozására korlátozódott.** Ez nagyon fontos munka, amely sok áldozatvállalással jár és bizonyosan tetszik az Istennek.

Az **új Síló otthon** kifejezetten ép értelmű, munkaképes korú (fiatal) testi fogyatékos emberek életviteléhez kíván szeretetszolgálatot pozitív módon hozzájárulni. Jézus Krisztustól tanult segítőkészségünket, feltétel nélküli szeretetünket abban szeretnénk megmutatni, hogy a kor követelményeinek megfelelő műszaki eszközökkel és szervezéssel igyekszünk sérült társaink életminőségét javítani, őket örömteli életvitelhez segíteni. Szeretnénk, ha Isten személyes közelségét a független, kreatív életben tudnánk felfedezni, ahogy ehhez az emberiség eddig legcsodálatosabb rehabilitátora, Jézus segített sokakat az Újszövetség tanúságtétele szerint. Az emberi, sok tekintetben materiális segítségnyújtásnak ezen háttérre támaszkodva tervezünk az otthon lakóival együtt kialakítani egy igéből táplálkozó keresztyén közösséget. Ez újításnak számít diakóniánkban.

2) Ha a mozgásukban súlyos mértékben korlátozott, testi fogyatékos emberek valamilyen okból nem tudtak megmaradni gondoskodó családjuk körében, akkor a **magyar társadalom mindaddig sok szempontból elfogadhatatlan körülmények között tartotta csak fenn** az életüket. Fiatalon is öregek szociális otthonaiba kerülnek az ilyen sérültek, ahol ezek a testvéreink általában a társadalom többi részétől elkülö-

nítve, az önmegvalósítás minimális lehetősége nélkül, az állapotuknak megfelelő kezelést hiányolva, teljes frusztrációban, a nagy intézmények személytelen légkörében tengődnek. Kiutat sokszor az alkoholizálásban keresnek és ennek következményei még rosszabbak. Természetesen, ha ezek az otthonok nem lennének, az érintettek pusztán életének megőrzése is kérdésessé válna. Ezt a helyzetet jól ismeri a szociális kormányzat és az érdekvédelmi szövetség egyaránt. Ez indokolja, hogy az elmúlt években ösztönözni kezdtek az alternatív megoldások kimunkálására és több oldalról megjelentek a kezdeményezések kis, családi légkörű otthonok létrehozására, ahol a sérülés fajtájának és mértékének megfelelő szolgáltatások is adva vannak. Ezen esetünkben többek között az akadálymentes közlekedést biztosító építészeti megoldásokat, a védett munkahelyet, a gyógytorna különböző ágainak megfelelő felszerelést, fizikoterápiát értjük. Fontos, hogy a működés rendjét a lakók önkormányzata határozza meg, ellenőrizze. Eddig ilyen létesítményünk nem volt.

3) A **Síló Csoport Otthon terve beilleszkedik a többi hazai civil törekvés közé.** Ma még megkülönböztető jellemzője lehet, hogy vidéki környezetben kívánunk otthonot teremteni sérült embereknek. Ez onnan adódik, hogy a Fébének itt volt felhasználható ingatlanja. Másrésztől azonban ez spontán, módon elvezetett ahhoz a célkitűzéshez, hogy angol és holland példa nyomán meghonosítsuk azokat a speciális kertészkedési és kisállattenyésztési módszereket, amelyeket fizikailag gyenge emberek is képesek gyakorolni akár foglalkozásként, akár pedig szabadidős kedvtelésnek. Szeretnénk ezt a tevékenységet módszeresen tanítani, és így tapasztalatátadással elterjeszteni, mert országunkban ezek ismeretlenek.

Sok száz, ha nem több ezer magyar mozgáskorlátozott személynek lenne égető szüksége az ilyen különleges lehetőségeket nyújtó elhelyezésre. Sajnos ezt a társadalom még nem tudja anyagilag fedezni. A **Síló Otthon** tehát csak ízelítő, **modell lehet**, egy későbbi országos hálózat egyik tagja, amely krisztusi indíttatástól vezérelve 15–20 rászorulóknak nyújt embérséges életkörülményeket.

Talán az is érdekel egyeseket, hogy a **Fébének van-e erre pénze? Nincs!** Ha nulláról indulnánk, egy ilyen csoport otthon mai áron 120–140 millió forintért lehetne „kulcsrakészen” szolgálatba állítani. A diakonissza egyesület tudott azonban ehhez felajánlani egy 40–50 millió Ft értékű ingatlant és a háttérül szolgáló alapítványon keresztül a tagok mintegy 6–8 millió forinttal járultak hozzá a létesítés költségeihez. Állami források, más alapítványok és külföldi támogatások segítségével az elmúlt évben közel 20 millió Ft beruházást már megvalósítottunk. A tervezett 5 épület közül 3 készen áll. Ezek: a Síló közösségi épület, a szennyvízkezelő hálózat és hőközpont, és a Fébé létesítési megbízottjának lakása, — adják az otthon infrastruktúráját. Október 1-én elkezdtük az első 4 lakásos ház építését és reményünk szerint a jövő nyáron ez benépesülhet. Hálás szívvel jelezhetjük, hogy ennek pénzfedezete rendelkezésre áll.

A befejezést 1994 végére ütemeztük. Ennek kivitelezéséhez még 50—60 millió forint hiányzik. Bízunk benne, hogy a munkában velünk van az Úristen és megadja mindazt, ami szükséges szolgálatunk végzéséhez. Az olvasótól azt kérjük, hogy állhatatos imádsággal és ha lehetősége adódik, hírünk terjesztésével, segítők megnyerésével, fizikai munkájával, anyagi támogatással álljon mellénk. Az utóbbi hónapok tapasztalata alapján elmondható, hogy nagyobb mértékű összefogás egy közösen vállalt diakóniai cél érdekében, a széleskörű együttműködés akárcsak evangélikus egyházunkon belül, szintén újszerű lenne. Valami új a Nap alatt — kis hazánkban.

† VIRÁGH GYULA (1918—1992)

Mendén született. Szülei egyszerű emberek voltak. Testvére volt az egykori pesti vallásánárnak, Virágh Jenőnek. Éleseszű fiú, sokoldalú érdeklődéssel és tudományssomjjal. A soproni Hittudományi Karon az Ifjúsági Kör alelnöke. 1941-ben őt végzett társával — Harmati Györggyel, Jeszenszky Tjborral, Kálmán Lajossal, Matuz Lászlóval és Pásztor Pállal — áll a Deák-téri templom oltára elé, ahol Raffay Sándor püspök avatta lelkésszé és küldte ki a szolgálatra.

Pestszentlőrincen kezdi segédlelkészként, Kiskunhalason gyülekezetet szervez. Mintegy hat éven át a kezdeti szolgálatban jó alapot vet. Aztán gyömrői évek következnek. Ozdon igen nehéz külső és belső feszültség között kezd meg parókusi szolgálatát. Alig egy év után már Borsod-Hevesi esperes, 11 évig. Pestszenterzsébetre már úgy kerül, mint állami és egyházi vonalon egyaránt legalkalmasabbnak talált és kiszemelt esperes a Pesti Egyházmegyében. Ezt a tisztelet 12 évig tölti be. Gyülekezeti és esperesi szolgálatával együtt több évig volt Diakóniai Osztályunk ügyvivő lelkésze. Aránylag

korán nyugalomba vonult. Több körülmény együttesen készítette erre. Amire egész életében vágyott, fészekszerűségre, azt igazában ekkor találta meg. S most már maradéktalanul kis családjának élhetett boldogan és félrevonulva idegőrlő küzdelmekről. Fájdalom, közlekedési baleset következtében éveken át szenvedett, több műtéten esett át, míg végül Isten magához szolgáltotta. 74 évet élt. Gyászjelentése egy tavaszi napon tudatta velünk, hogy „csendesén és váratlanul átölelte az Isten”.

Virágh Gyula sokoldalú, jól képzett, holtig tanuló, magát folyton képező, vezetésre elhívott, a dolgokat összefüggéseiben világosan látó és megítélő, harcos és határozott egyéniség volt. Igényes önmagával, de az igazsággal kapcsolatban is. Ezt igyekezett érvényesíteni munkatársai közt. Nem átalott tanulni akkor sem — ökumenikus nyitottsággal, — amikor erősen megváltozott, kiket fog meghallgatni egy-egy istentiszteleten. Zárkózott ember volt, mert sokat csalódott embertársaiban, de vezetőiben is. Jól átlátott kétszínűségeken. Kialakult judiciumát soha nem változtatta meg. Igazában csak kevesen ismerhették, de akit tiszta jellemű embernek tudott, azok előtt megnyílt a szíve, és nehéz helyzetekben teljes erővel segítette őket kibontakozáshoz, előrejutáshoz. Jó egy évtizeden át voltam egyházmegyénkben a legközvetlenebb munkatársa, akadályoztatása esetén gyakran helyettesítettem, otthonomban mindig jól érezte magát. Csak fájlalni tudom, hogy baráti kapcsolatunk a földrajzi távolság miatt az utolsó években már csak néhány levélváltásra korlátozódott. Temetése egybeesett időben olyan helybeli szolgálattal, hogy nem tudtam elmenni a végítészességételére. Ez emlékezés legyen legalább egy szál el nem hervadó virág a kedves templomában elhelyezett urnája mellett. Egyéniségét, életszolgálatát többen talán elhamarkodottan ítélik meg. Pál apostollal vallotta: „En a legkevésbé sem törődöm azzal, ti hogyan ítéltétek felettem, sőt magam sem ítélekem önmagam felett... mert aki felettem ítélek, az az Úr. Ő majd megvilágítja a sötétség titkait, és nyilvánvalóvá teszi a szívek szándékait, és akkor mindenki Istentől kapja meg a dicséretet.” (1Kor 4,3-5).

Pásztor Pál

(Folytatás a 378. oldalról)

nap, amelyiket Úr Istenünk teremtett. Örüljétek és vígaddoztatok benne, magyarok, testvéreink!”

Az építkezés, amelyet egy időre nagy pestisjárvány és I. Rákóczi György felkelése szakított meg, öt évig tartott. A templomot 1647 június 16-án szentelték fel. De a magyar evangélikusok nem sokáig örülhettek új templomuknak. 1671-ben a királyi hatóságok elkobozták (más templomokkal és a Collegiummal együtt) és nemsokára beköltöztek oda a jezsuiták. Az evangélikusoknak még kétszer sikerült a templomot visszaszerezni: 1682-ben, Thököly Imre felkelése alatt és 1705-ben, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában. A szatmári béke után Eleonóra királynő újból a jezsuitáknak ítélte. Az ő birtokukban maradt a Jézus Társasága felszámolásáig, 1773-ig. Csak a felvilágosodott uralkodó, II. József király segítségének köszönhető, hogy 1783-ban mindkét eperjesi evangélikus gyülekezet (a német—magyar és a szlovák) 6000 Ft-ért visszakapta a templomot a mellette álló híres Collegiummal együtt. Azóta 1945-ig (akkor a magyar—német gyülekezet megszűnt) közösen használták. Ma, mintegy visszaemlékezéséül a régen letűnt időkre, egyszer havonta lehet benne hallani a magyar szót, amikor ott a csekély számú eperjesi magyar gyülekezet találkozik.

Visszaszerzése után az evangélikusok fokozatosan újra rendezték be a templomot. 1865-ben új oltárt építettek meg, Brocky Károly képével (Krisztus és Szamaritánó). A keresztelő 1859-ből, a szószék 1876-ból származik. Az orgonát Steller Samu városi tanácsos adományozta 1787-ben. Jezsuita korból csak az orgona díszei és két barokk stallum maradtak fenn.

Óriási kárt szenvedett a templom az 1913-ik évi tűzvész alatt, amikor az oltárkép és az orgona megsemmisült. Akkor az evangélikusok új orgonát vettek, a templomot villanyvilágítással látták el és tökéletesen megjavították. A Brocky-kép másolatát két eperjesi festőművész, Jordán Miklós és Rákosi Ernő készítették el. 1930-ban a kis sírboltban ünnepélyesen temették el a Caraffa-vértörvényszék négy áldozatának hamvait. A templom utolsó és legteljesebb rekonstrukciója 1980—81-ben folyt le.

Végül azt a reményt szeretnénk kifejezni, hogy az eperjesi á.h. evangélikus Szentháromság-templom már soha nem fog szomorú időket megérni és legalább a következő 350 év alatt az itteni evangélikus gyülekezet virágzására fog szolgálni.

Kónya Péter

AKCIÓ!

AKCIÓ!

AKCIÓ!

AKCIÓ!

AKCIÓ!

AKCIÓ!

Rendkívüli könyvvásár sajtóosztályunkon!

Az alább felsorolt könyvek árából 50% engedményt adunk.

Amíg a készlet tart!	Régi ár	Új ár
Rédey P.: Miért reszketnek a csillagok	83,—	41,—
Gáncs A.: Az ötödik evangélista	110,—	55,—
Kutas K.: Egy emberélet	106,—	53,—
Scholz L.: Jót várj!	135,—	67,—
Rédey P.: A máglya nélküli város	158,—	79,—
EVANGÉLIKUS TEMPLOMOK levelezőlapok	80,—	40,—
Csepp a tengerben (elbeszélések)	132,—	66,—
Sántha Gy.: Hit, remény, szeretet	50,—	25,—
Veöreös I.: A harmadik egyházi út	115,—	57,—
Scholz L.: Fények s felhők	160,—	80,—
Gáncs A.: Akinek a szíve lángolt	110,—	55,—
Grünvalszky K.: Énekek éneke avagy a szerelem iskolája	130,—	65,—
Evangélikus Naptár 1992	83,—	30,—

Dr. Bottyán János kiváló református egyházi publicista emlékére, közelmúltban elhunyt felesége, még halála előtt Alapítványt hozott létre az egyházak közeledésének, a keresztyének egységének munkálása céljából, hogy ökumenikus kérdések tanulmányozásával és feldolgozásával új lehetőségeket biztosítson az egyházaknak, kezdeményezésekkel és ösztönzéssel segítse a gyülekezeteket új missziói feladataik megoldásában.

Az ÖKUMENIKA elnevezésű alapítvány csekk számlaszáma: Budapest XI., Irinyi J. u. 30. OTP fióknál: 218-98426/529-46475-6

Az Alapítványra befizetett összegek az adóalapból levonhatók. Érdeklődni lehet az Ökumenikus Tanulmányi Központnál, Budapest 1114 Boeszkai út 15, Telefon és Fax: 166-4790.